

УНІВЕРСИТЕТ імені АЛЬФРЕДА НОБЕЛЯ

**V Всеукраїнська науково-практична
конференція студентів, аспірантів і молодих вчених**

СУЧАСНА ВИЩА ОСВІТА: проблеми та перспективи

Тези доповідей

23 березня 2017 р.

УНІВЕРСИТЕТ імені АЛЬФРЕДА НОБЕЛЯ

КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА ПРИКЛАДНОЇ ЛІНГВІСТИКИ
ТА МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

---

*V Всеукраїнська науково-практична конференція
студентів, аспірантів і молодих вчених*

СУЧАСНА ВИЩА ОСВІТА: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Тези доповідей

23 березня 2017 р.

Дніпро
2017

УДК 378.1
ББК 74.58
С 89

Організаційний комітет:

Б.І. Холод, доктор економічних наук, професор – голова оргкомітету;
Н.П. Волкова, доктор педагогічних наук, професор – заступник голови;
О.Б. Тарнопольський, доктор педагогічних наук, професор – заступник голови;
С.В. Сапожников, доктор педагогічних наук, професор;
М.Р. Кабанова, кандидат філологічних наук, доцент;
І.В. Гаркуша, кандидат наук із соціальних комунікацій;
І.В. Олійник, кандидат педагогічних наук, відповідальний секретар.

С 89 Сучасна вища освіта: проблеми та перспективи: V Всеукраїнська науково-практична конференція студентів, аспірантів і молодих вчених: тези доповідей, Дніпро, 23 березня 2017 р. – Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2017. – 172 с.

ISBN 978-966-434-377-7

Збірник містить тези доповідей учасників V Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих вчених «Сучасна вища освіта: проблеми та перспективи». У них наводяться різні підходи до психологічних та педагогічних аспектів сучасної освітології.

УДК 378.1
ББК 74.58

Відповідальні за випуск:

Н.П. Волкова, завідувач кафедри педагогіки та психології,
доктор педагогічних наук, професор;
О.Б. Тарнопольський, завідувач кафедри прикладної лінгвістики та методики викладання іноземних мов, доктор педагогічних наук, професор.

ISBN 978-966-434-377-7

© Університет імені Альфреда Нобеля,
оформлення, 2017

ЗМІСТ

Allakhverdian I.D., Matusevich O.Yu. Student presentations in English	7
Allakhverdian I.D., Matusevich O.Yu. The author's intention and perception of the literary text	8
Анісімов Р.А. Організація освітнього простору на шляху становлення «суспільства знань»	8
Арцева Є.Є. Синдром дефіциту уваги та гіперактивності	11
Беспарточна О.І. Особливості педагогічної взаємодії у вищій школі	14
Бичко Г.Г. Соціально-психологічні особливості дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування	16
Бобир Ю.В. Роль громадських організацій у сприянні подоланню негативних наслідків внутрішньої міграції	19
Бондаренко А.С. Реорганізація вищої педагогічної школи в умовах тоталітарної системи	20
Бордюг Ю.В. Інноваційні педагогічні технології підвищення професійної компетентності вихователів спеціальних груп для дітей з порушеннями зору	22
Варш Н.В. Ретроспективний аналіз поняття «діти з фізичними вадами»	25
Верченко Л.С. Комунікативні стратегії й тактики в діяльності викладача вишу	28
Вишневський Д.Є. Методичні проблеми викладання англійської мови у середніх загальноосвітніх школах	31
Вівчар Н.Б. Освіта людей третього віку в контексті реалізації міжнародних програм	32
Вівчар С.Б. Сільська громада як один із чинників вирішення соціальних проблем дітей та молоді	35
Вошколуп Г.Ю. Формування конфліктологічної компетентності майбутніх економістів з використанням відповідних навчальних дисциплін	36
Герченова І.В. Методичні проблеми викладання лексичного матеріалу	39
Гомола М.М. Особливості розпізнавання англіцизмів при перекладі сучасної німецької літератури	40
Горбань С.І. Проблеми сучасної професійної підготовки художників сакрального живопису	43
Гузенко Д.В. Селфі – залежність чи мистецтво самовираження?	46
Дербак О.А. Зміст вищої педагогічної освіти Республіки Молдова	47

Dihtyar M.I., Tsyganok A.V. The ratio of language and computer aspects in studying applied linguistics	49
Дибріна А.О. Людина похилого віку з точки зору наукової теорії.....	50
Сгорова К.Г. Умови формування готовності соціальних працівників до соціально-реабілітаційної роботи з дітьми з особливими потребами	53
Жданова Г.В. Причини виникнення конфліктів у професійній діяльності юриста.....	56
Джуглей Н.М. Поняття соціального проектування та проекту в роботі соціального працівника	59
Zavizion K.G. Analysis of certain aspects of interpreters' communicative culture in modern globalized society.....	61
Zhyzhyna A.R. Efficiency of Using Workshops in Foreign Language Studies.....	62
Зюман Г.Ю. Роль зворотного зв'язку у суб'єкт-суб'єктних відносинах під час діалогічного спілкування.....	63
Карбанова Н.М. Впровадження інноваційних технологій під час формування логіко-математичної компетентності дітей дошкільного віку	66
Ковальчук О.А. Володіння інноваційними технологіями як складова компетентності майбутнього інженера-педагога.....	68
Колеснікова О.Ю. Деякі аспекти соціально-педагогічної роботи з неблагополучною сім'єю	71
Коркішко А.В. Педагогічна майстерність як підґрунтя професійного іміджу майбутнього викладача ВНЗ	73
Костенко О.В. Комп'ютерні бізнес-симуляції як засіб формування компетенцій у майбутніх обліковців.....	74
Костів А.І. Особливості профілактики інвективної лексики у студентському середовищі.....	77
Крамаренко Т.В. До питання застосування інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі.....	79
Лебідь О.В. Формування готовності майбутніх керівників загальноосвітніх навчальних закладів до стратегічного управління в умовах магістратури	81
Litvin A.S. Methodological problems in teaching foreign languages.....	84
Lysaya L.M. Active teaching methods	85
Merzlyakova A.V. Methods of teaching foreign languages.....	87
Мирна В.М. Застосування методів соціальної роботи для подолання кризових явищ у молодіжному середовищі	89
Мишак О.О. Критеріально-рівневі показники сформованості гуманістичної спрямованості майбутніх біотехнологів.....	90
Monastyrnaya A.V. Development of student's personality in the process of foreign language learning	93

Miasoid G.I. Quality assurance in higher education: complying methods of teaching and forms of assessment with the recommendations of the Central Evaluation and Accreditation Agency (ZEvA)	94
Neroda T.V. Integration of museum pedagogy in the educational process to study the professionally oriented disciplines	98
Олексієнко Л.А. Стандартизація вищої освіти у країнах Європейського Союзу.....	101
Олійник І.В. Принципи формування дослідницької компетентності майбутніх докторів філософії в умовах магістратури	104
Onurchenko V.E., Ustenko A.D. Methods of learning english (peer teaching and workshop)	107
Перунок О.М. Проектування освітнього процесу підготовки майбутніх викладачів предметів будівельного профілю	108
Пилипко А.С. Проблема соціального сирітства в сучасній Україні	110
Питомець К.А. Особливості прояву девіацій у дітей та підлітків.....	112
Піддубцева О.І. Вплив індивідуальних особливостей студентів-аграріїв на процес вивчення німецької мови	113
Ропомarenko A.A. Difficulties of studying and teaching foreign languages.....	115
Портретна В.М. Методика навчання іноземних мов та її завдання	116
Reznichenko A.V. Theoretical foundation and current investigations in the field of personality psychology	118
Рудай А.С. Особливості факторів прийняття рішень майбутніми правоохоронцями як аспект психологічної ресурсності	121
Руденко В.М. Проблема розвитку професійно важливих якостей студентів за період навчання у вищому навчальному закладі.....	123
Сало А.С. Професійне вигорання соціальних працівників та шляхи його профілактики.....	124
Самойленко В.В. Використання тренінгових технологій під час вивчення «Української мови за професійним спрямуванням»....	127
Semenyuk V.O., Topal V.O. The Nobel Prize for Literature and the Problem of Authorship of Works of Fiction.....	128
Семак Л.А. Вивчення синоніміки як складова формування комунікативної компетентності у студентів вищої школи	129
Сірак І.П. Компетентнісний підхід до формування готовності майбутніх медичних сестер до професійної самореалізації	132
Слободян А.С. Методы обучения иностранным языкам	133
Stetsenko R.N. The Bologna process in Ukraine.....	135
Стукало О.А. Сучасні підходи до викладання іноземних мов у вищих навчальних закладах	136

Tahara M.O. Problems in acquiring english listening skills for philology students.....	139
Tverdokhleba A.I. About innovation in educational pedagogy.....	140
Тищенко А.О. Деякі аспекти соціальної адаптації молодих спеціалістів до умов приватного підприємства.....	141
Tokarieva A.V. Civic competence as significant part of educational policy.....	144
Толюра В.В. Проблема селфі-залежності у психолого-педагогічній літературі.....	147
Топольник Я.В. Особливості формування інформаційної компетентності майбутнього викладача.....	148
Фрицюк В.М. Самоактуалізація майбутніх учителів музичного мистецтва в умовах реалізації Болонського процесу.....	151
Цвігун А.В. Переваги та недоліки заочної форми навчання.....	153
Чернявська Г.О. Особливості самооцінки у студентів з конформним типом поведінки.....	155
Чеховська М.В. Професійна підготовка фахівців з освітнього менеджменту у педагогічній теорії.....	158
Шевченко Л.І. Проблема соціалізації дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.....	160
Sheguta K.V. Peer teaching as a method in the educational process.....	162
Шведецька А.Є. Актуальні проблеми сучасної студентської молоді сім'ї.....	163
Shvydka Y.S. Relevant problems of foreign language teaching.....	165
Янченко О.С. Діти і війна: наслідки травматичних подій.....	166
Захарова Н. Дидактичні умови подолання педагогічних бар'єрів в умовах сучасної школи.....	169

STUDENT PRESENTATIONS IN ENGLISH

Presentations in general are a good way to improve students' language skills in areas such as: writing, reading, and speaking. They help to build confidence and to be a better speaker that can express his/her ideas clearly. It's an opportunity for students to share with others what they have learned. It is also a chance to challenge and expand on their understanding of the topic by having others ask questions. These days, presentations skills are required in almost every field. It is what all employers and companies look for, so it's pretty useful for nearly all of your future career.

Presentations in English is a popular phenomenon among students, because the English language is the most popular language in the world and presentation in that language are spread on the international level. In addition, while you're preparing for it you will improve your knowledge of your topic and memorize more English words. The most important aspect is probably how students do it, and what their presentation looks like. It's necessary to use less words and more visuals. All the information should be in your mind, so you can speak about it without preparing, and presentations help you to show what are you talking about and make it much more interesting for your audience.

Depending on the use of your presentation, there can be different kinds of styles, formats, sizes and purposes. For example, a presentation for informing about certain events almost certainly will be more minimalistic and will have more visuals than any other kind of presentation. It'll have only little text or even none at all. Students use presentations for introducing their projects, for showing some photos and/or video materials for advertising, entertainment etc. There are also other types of presentations. But regardless of the type of self-presentation, each one must clearly fulfill the goal of helping to convey the required information about the object/event. Some scientists believe that such presentations create an important environment and challenging atmosphere for students.

One of the biggest problems for people when its comes to presenting a project is stage fright. The best way to get rid of stage fright is to learn your subject matter really well. Students should engage their audience into their presentation as much as possible.

Unfortunately, this is not always possible, because sometimes they need to present a completely new topic that people in the audience don't know much about. The point is to present your subject matter confidently in order to make your audience feel involved. English language presentation is a difficult task to teach, because it has various challenging and ever-evolving working methods that require hard work, effort, and dedication.

I.D. Allakhverdian, O.Yu. Matusevich,
1st year of study, Alfred Nobel University, Dnipro

THE AUTHOR'S INTENTION AND PERCEPTION OF THE LITERARY TEXT

It is well-known fact that perception of the literary text depends on clear understanding of the so-called the author's intention, i.e the author's purpose or plan. Estimation is one of the most important, productive and obligatory categories for both analyzing and understanding the author's intention.

For example, in a literary text the author's estimation may have humorous reason:

"What amazing news! I find her ignorance amazing", "I told him I thought he was an idiot! – No wonder he doesn't talk to you anymore!", "I'm dying for a drink!", "Much as I respect your point of view, I think you're wrong", "She's got very good taste in clothes! But she's got terrible taste in men!", "I have a low opinion of her because I don't think she is honest!" etc.

The examples are taken from Richard MacAndrew "A Little Trouble In The Yorkshire Dales". The book is full with situations that show the opposite of what the reader would expect. It goes without saying that the author's intention is to use his irony for humorous reason with dramatic shadowing.

We should assume that given above examples can be understood as the author's estimation or evaluation of worth through irony.

The general definition of irony is a situation in which something which has intended to have a particular result has the opposite or a very different result. But we join the opinion of such researches who consider irony to be a style writing in which there is a noticeable, often humorous difference between what is said and the intended meaning.

To sum up, our perception of the literary text is based on many categories: estimation and irony are very important.

Scientific supervision by M. Kabanova, Candidate of Pedagogy, Associate Professor.

Р.А. Анісімов,
*аспірант кафедри психології, педагогіки і філософії, Кременчуцький
національний університет імені Михайла Остроградського*

ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ НА ШЛЯХУ СТАНОВЛЕННЯ «СУСПІЛЬСТВА ЗНАТЬ»

Зміни, що відбуваються в суспільстві на шляху становлення «суспільства знань» по-новому висвітлюють проблему організації освітнього простору, який повинен адекватно відповідати сучасним імперативам, зокрема підготувати й виховати необхідні кадри для підтримки функціону-

вання виробництва й економіки та їх подальшого розвитку. Сучасна парадигма освіти втрачає свою актуальність у «суспільстві знань», тому необхідні нові принципи, методи та технології навчання та виховання. Якщо суть старої парадигми можна виразити як «Освіта – на все життя», то суть нової парадигми освіти – «Освіта впродовж всього життя».

Метою освіти стає не тільки підготовка людини до майбутньої професійної діяльності за рахунок накопичених за час навчання великого об'єму готових, систематизованих знань, а розвиток особистості, оволодіння нею способами та навичками отримання існуючих та продукування нових знань.

Головне завдання освіти в суспільстві знань – навчити індивіда вчитися, причому процес навчання має розтягнутися на все життя, стати безперервним. У суспільстві знань відсутнє поняття «закінченої освіти». Логічним продовженням цього підходу має стати поступове стирання межі між базовим і подальшим навчанням. Отримання вищої освіти стає важливою, але недостатньою умовою для успішної самореалізації.

Суспільство знань уносить якісні зміни в методологію і зміст сучасної освіти. У контексті цих перетворень освіта набуває таких вимірів:

1) неперервний характер освіти, тобто перетворення її на освіту протягом усього життя;

2) студенти та учні набувають нового статусу – громадяни суспільства знань, який передбачає наднаціональний підхід до етнічних, конфесійних та інших відмінностей людей, глобальну людську етику, толерантність, солідарність, людську гідність тощо;

3) суспільство знань змінює місію, роль і поле діяльності як навчальних закладів, так і викладачів, дуже важливого значення знову набуває фундаменталізація знань;

4) змінюється система взаємовідносин між тими, хто навчає, і тими, хто навчається. Викладач, залишаючись головною дійовою особою, набуває ролі «навігатора», інтерпретатора нових знань для тих, хто навчається, формуючи їхні індивідуальні освітні траєкторії. Педагогічна складова та підготовка викладачів за новою креативною моделлю, замість репродуктивної, стає центральною проблемою освітньої політики.

Сьогодні одним із напрямків модернізації освіти в світі та в Україні є компетентнісний підхід. Науковці пояснюють увагу до компетентнісного підходу тим, що саме набуття життєво важливих компетенцій може дати людині можливість орієнтуватись у сучасному суспільстві, інформаційному просторі, швидкоплинному розвитку ринку праці, подальшому здобутті освіти.

Нових ознак набуває характеристика змісту освітнього процесу у зв'язку із запровадженням компетентнісного підходу. Прийняття компетентностей (та їх результативної складової – компетенцій) як цілей освіти зумовлює те, що зміст освіти має бути орієнтований на особистісні до-

сягнення кожного студента, а предметні знання й уміння стають не кінцевими цілями навчання, а лише основою в засвоєнні предметних і ключових компетентностей.

Використання компетентнісного підходу в освітньому процесі та перехід до інноваційних моделей навчання, які характеризуються системним запровадженням комплексів педагогічних методів і прийомів, спрямованих на постійне залучення учнів до активної навчально-пізнавальної діяльності, що характеризується інтенсивною багатосторонньою комунікацією суб'єктів діяльності (інтерацією), обміном інформацією, результатами діяльності студентів між собою й викладачем. Таке навчання спонукає їх до ініціативності, творчого підходу та активної позиції у всіх видах зазначеної діяльності, передбачає не отримання, а здобування, створення, конструювання знань, умінь, компетентностей самим учнем, що значно підвищує роль знань у «суспільстві знань».

У зв'язку з глобальними перетвореннями у всіх сферах людського буття відбувається зміна конфігурації (моделі) розвитку освіти в інтелектуальному розвитку суспільства знань, яка виражається й у неперервності освіти та здатності до перекваліфікації, що є умовами підвищення соціального статусу людини в суспільстві.

З іншого боку, завданням освітнього процесу в «суспільстві знань» є й забезпечення суспільства фундаментально підготовленими компетентними фахівцями, здатними творчо застосовувати на практиці найновіші досягнення сучасної науки й техніки, використовувати інноваційні технології, гнучко реагуючи на запити ринкової економіки. Тому найважливішим компонентом нової освітньої парадигми є концепція фундаменталізації освіти, яка трактує фундаментальність як категорію якості освіти й освіченості особистості.

Реалізація нелінійного процесу передбачає розробку сучасних освітніх траєкторій, основою яких є процес побудови та реалізації індивідуальних освітніх траєкторій, які вимагають певних знань, умінь, навичок та досвіду у студентів та викладачів.

Нові освітні траєкторії певною мірою відображають плюралізм напрямків модернізації освіти: диференціації, диверсифікації, багаторівневості, фундаменталізації, комп'ютеризації, індивідуалізації, безперервності, гуманізації, гуманітаризації, які вважаються категоричним імперативом XXI ст.

Отже, в українському суспільстві є розуміння того, що сьогодні необхідно зробити рішучі кроки у напрямку формування суспільства знань. Основні акценти сьогодні повинні бути перенесені на завдання прискорення інноваційного розвитку, переходу до стратегії економіки, яка ґрунтується на знаннях. У її підґрунті лежать інтелектуальні ресурси, інтелектуальний капітал, наука, процеси трансферу результатів творчої діяльності у виробництві матеріальних і духовних благ. Відповідно освітня стратегія повинна бути зорієнтована на забезпечення переходу до інноваційної

моделі, яка передбачає випереджальний характер розвитку системи освіти для того, щоб підготувати людину до життя у суспільстві знань, де визначальну роль відіграють інтелектуальні ресурси і інновації.

Таким чином, основними вимогами до освіти в умовах становлення «суспільства знання»: безперервність навчання; навчання навичкам вчитися; реалізація загального доступу до знань; орієнтація освіти на гуманітарні та етичні цінності – підйом загальної культури населення; формування інформаційної культури особистості людини; формування когнітивних здібностей дослідницького типу; реалізація компетентнісного підходу у випускників усіх ступенів освіти; навчання людей мислити і вести господарську діяльність відповідно до принципів сталого розвитку, тобто враховувати різноманітні наслідки своєї діяльності, включаючи питання етики і відповідальності, бути здатними до філософської рефлексії; навчання знанням з междисциплінарних областей.

Науковий керівник: О.І. Беспарточна, канд. пед. наук, доц.

Є.Є. Арцева,

*3-й рік навчання, Університет імені Альфреда Нобеля,
м. Дніпро*

СИНДРОМ ДЕФІЦИТУ УВАГИ ТА ГІПЕРАКТИВНОСТІ

Серед дітей з розладами поведінки можна виділити особливу групу без виражених органічних пошкоджень мозку. Мова йде про дітей, у яких поступово кількісно зростають відхилення в окремих психічних функціях, що виражаються головним чином в зміні поведінки. Серед цих порушень найбільшу увагу привертає підвищена рухова активність дитини, яка вперше була описана понад ста років тому. Інтерес і складність проблеми полягає в тому, що вона є комплексною: медичною, психологічно і педагогічною. Не випадковим є той факт, що науковий інтерес до синдрому дефіциту уваги та гіперактивності (далі СДУГ) виник і зміцнився одночасно з різким зменшенням середньої кількості дітей у сім'ї й таким же різким зниженням дитячої смертності. Безперечно, відносна складність сучасного життя, і практика загальної середньої освіти відіграли свою роль, адже можна сказати, що СДУГ – це, насамперед, «шкільна хвороба».

До питання дослідження різних аспектів проблеми гіперактивності у свій час зверталися такі вітчизняні та зарубіжні науковці як: Р. Барклі, С. Бородуліна, І. Брязгунов, А. Дробінський, Ю. Калініна, С. Клеменс, М. Ковальов, П. Семенов, С. Шавіс, Т. Шишова та інші. Проблема до якої ми звертаємось, не втрачає своєї актуальності й у наш час.

СДУГ – це синдром, при якому яскраво виражений дефіцит уваги з гіперактивністю і проявляється він як неврологічно-поведінковий розлад

в дитячому розвитку дитини; це найбільш поширене психічне відхилення у дітей, причому у хлопчиків воно зустрічається частіше, ніж у дівчаток. Зазвичай його діагностують в ранньому шкільному віці, коли у дитини виникають проблеми з концентрацією уваги. Іноді СДУГ може продовжуватися до підліткового віку, але може залишитися і у дорослих.

Базовим симптомом синдрому став симптом «порушення уваги». Дане явище обґрунтоване тим, що порушення уваги зустрічається у всіх хворих з цією патологією, а підвищена рухова активність – не завжди. Крім порушення уваги, акцентується і на поведінці дитини, що не відповідає нормі. Дефіцит уваги характеризується наявністю короткотривалої уваги, неухважністю. Дитина не здатна завершити виконання поставленого завдання, «вловити» правильний напрям, неухважна при виконанні шкільних завдань. Помилки частіше бувають через неухважність, ніж через нерозуміння матеріалу. Вона дезорганізована, не здатна запам'ятати інструкції і завдання. Ця поведінка менш помітна «один на один», ніж в ситуації вільного оточення. Порушення уваги, як правило, є очевидним для вчителів. Дитина відволікається на навколишні звуки і зорові образи, не здатна всидіти на одному місці, постійно в русі, непосидюча, безцільно хапає різні предмети, відкриває шафи (шухляди) столу або шафи, залазить на стілець, не здатна досидіти до кінця телепередачі або дослухати до кінця розповідь, спостерігається постукування пальцями, розгойдування ніг, динаміка тіла. Нерідко таких дітей називають «в'чним двигуном».

Фактом, що доводить генетичну природу синдрому, є те, що у батьків дітей, які страждають на дане захворювання, нерідко в дитинстві спостерігалися ті ж симптоми. Відомо, що підвищена рухова активність у дитинстві спостерігалася у 8 з 50. Для правильної постановки діагнозу діти з синдромом порушення уваги і гіперактивністю потребують психологічного обстеження з метою виявлення порушень емоційного поведінкового характеру, що є у них, а також характеру труднощів у навчанні.

Для встановлення діагнозу СДУГ необхідно констатувати наявність у досліджуваного шести або більше нижчеперелічених симптомів на неухважність, гіперактивність, а також наявність однієї з ознак імпульсивності, які повинні спостерігатися у дитини протягом півроку.

Пропоновані симптоми на неухважність:

- здатна довго утримувати увагу на деталях, через недбалість та легковажність допускає помилки при виконанні завдань;
- важко зосереджується на виконанні завдань, а також у процесі гри;
- здається, що дитина не звертає уваги на Вас, ігнорує;
- дитина часто не в змозі виконати запропоновані інструкції і впасти з уроками зі шкільної програми без зовнішніх причин;
- самостійно дитина не спроможна виконати завдання або перейти до інших видів діяльності;
- по можливості уникає завдань, які вимагають розумового зосередження;

- губить шкільні приладдя (ручки, олівці, зошити, лінійки, гумки);
- легко відволікається на сторонні подразники;
- виявляє постійну забудькуватість.

Пропоновані симптоми на гіперактивність:

- поведінка дитини часто супроводжується непостійними рухами в кистях, а також стопах;
- сидячи на стільці, дитина постійно крутиться, встає зі свого місця під час уроків;
- проявляє безцілну активність у рухах: стрибає, бігає;
- не може спокійно гратися або займатись чимось;
- надмірно балакуча.

Пропоновані ознаки імпульсивності:

- дитина відповідає не задумуючись, недослухавши до кінця;
- проявляє нетерплячість в очікуванні будь-чого;
- заважає іншим висловлюватися, перебиває розмову.

У дорослих людей за наявності невиявленої проблеми в дитинстві, симптоми СДУГ зберігаються протягом життя. За статистикою таких людей понад 30%. За наявності СДУГ у дорослих спостерігаються труднощі з увагою, з вивченням нового матеріалу, в міжособистісних відносинах. Висока поширеність СДУГ зустрічається у безробітних, у осіб, які не вступали до шлюбу. У в цілому розвиток СДУГ залежить від психологічних проблем і психіатричних захворювань.

З часом симптоми зникають і діти переходять до нового вікового етапу без відхилень від норми. Аналіз результатів більшості досліджень свідчить про те, що від 25 до 50% дітей «переростають» цей синдром. Симптоми з різним ступенем тяжкості можуть залишатися, але без ознак розвитку психопатології. Таких дітей більшість (від 50% і більше). У них спостерігаються проблеми в повсякденному житті. За даними опитування, їх постійно супроводжує відчуття «нетерплячості та невгамовності», імпульсивна, соціальна неадекватність, відчуття низької самооцінки протягом всього життя. Є свідчення про велику кількість нещасних випадків, розлучень, зміни місця роботи у цієї групи людей. Розвиваються важкі ускладнення у дорослих у вигляді особистісних або антисоціальних змін, алкоголізму і навіть психопатичних станів. Дорослі, що страждали в дитинстві на даний синдром, не досягли соціального статусу рівного їх батькам або одноліткам.

СДУГ не можна ні запобігти, ні повністювилікувати. Однак вчасно поставлений діагноз допоможе правильно спланувати лікування та план взаємодії з дитиною таким чином, щоб навчити її справлятися з цим розладом. Багато людей з СДВГ навчилися концентрувати увагу, розвивати свої сильні сторони, звести до мінімуму деструктивну поведінку, стати продуктивними та успішними.

Науковий керівник: І.В. Олійник, канд. пед. наук.

О.І. Беспарточна,
*канд. пед.наук, доцент кафедри психології, педагогіки і філософії,
Кременчуцький національний університет
імені Михайла Остроградського*

ОСОБЛИВОСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Сьогодні загально визнаним є те, що функціонування системи освітнього процесу може бути якісним тільки за умови педагогічно обґрунтованої взаємодії всіх суб'єктів освітньої діяльності, що виступає чинником ефективності вирішення проблем як у професійній, так і в інших сферах діяльності майбутніх фахівців. Євроінтеграційний курс України зумовлює загальне переосмислення педагогічної взаємодії вищої школи, корекції методичних основ підготовки фахівців не тільки для українського ринку праці а й для європейського.

Упродовж останніх десяти років розвитку педагогічної теорії та гуманізації вищої освіти сформувався значний попит на педагогічне знання про взаємодію викладача і студентів, необхідність його об'єктивного осмислення. Адже характерною рисою інтерпретацій поняття педагогічної взаємодії кінця ХХ століття є якісні зміни позицій учасників навчального процесу, поступове утрадиційнення їх суб'єкт-суб'єктних відносин через організацію діалогових форм навчання на тлі емоційно-емпатійного зв'язку викладача і студента.

Освітній процес являє собою багатопланову взаємодію. Це, власне, і навчально-педагогічна взаємодія студента та викладача; це і взаємодія студентів між собою, це й міжособистісна взаємодія, яка може по-різному впливати на педагогічну взаємодію.

Ефективність освітнього процесу знаходиться у прямій залежності від ефективності взаємодії суб'єктів педагогічної діяльності. Зміст педагогічної діяльності передбачає активну участь не лише педагогів, а й студентів у цій діяльності, оскільки передбачає творчу переробку ними отриманої інформації з метою більш глибокого її засвоєння.

Так сучасні тенденції в освіті, для яких характерні підвищений інтерес до покращення рівня підготовки майбутніх фахівців, розкриття їх творчого потенціалу, формування критичності та самокритичності, активності та ініціативи, обумовлює новий підхід до підготовки фахівців, пов'язаний з розвитком педагогічно доцільних відносин у системі налагодження педагогічної взаємодії.

Виходячи з того, що освіта – це як процес залучення до соціокультурної діяльності, оволодіння її змістом і способами, педагогічний процес є спільною продуктивною діяльністю педагога і студентів, яка, в свою чергу, передбачає співробітництво, взаємовплив його суб'єктів, тобто їх педагогічну взаємодію.

Ідея співробітництва, діалогу, партнерства у взаємовідносинах суб'єктів навчальної діяльності є однією з основних у педагогіці останніх років.

Взаємодію можна розглядати як широкий загальний термін, що позначає таку спільну дію кількох об'єктів або суб'єктів, при якій результат дії одного з них впливає на інші. Виходячи з цього, можна стверджувати, що категорія «взаємодія» охоплює всі види соціальних процесів і людської діяльності (працю, пізнання, спілкування, виховання, навчання тощо), вказуючи на взаємний зв'язок соціальних явищ як на рівні суспільства в цілому, так і на рівні функціонування його окремих груп та індивідів.

Педагогічна взаємодія завжди є спеціально організованим процесом, спрямованим на вирішення навчально-виховних завдань, а тому не може характеризуватися стихійністю. Існує також точка зору, що сутністю педагогічної взаємодії є прямий або непрямий вплив суб'єктів цього процесу один на одного, що породжує їх взаємний зв'язок. При цьому найважливішою характеристикою особистісної сторони педагогічної взаємодії є можливість впливати один на одного і виробляти реальні перетворення не тільки у пізнавальній, емоційно-вольовій, але і в особистісній сфері.

Ми поділяємо думку сучасних науковців, які педагогічну взаємодію розглядають як систему синергетичної взаємодії суб'єктів навчального процесу, що розгортається на рівні різних діяльнісних підсистем і спрямована на навчання, освіту, виховання, розвиток, формування особистості. Адже під час професійної підготовки фахівців педагогічна взаємодія є системною структурою різних діяльнісних підсистем (наприклад: «викладач ↔ студент», «викладач ↔ комп'ютер», «студент ↔ комп'ютер», «студент ↔ студент», «викладач ↔ комп'ютер ↔ студент», «викладач ↔ студент ↔ батьки», «викладач ↔ студент ↔ роботодавець» тощо).

Для кожної з підсистем властиві певні свої механізми розгортання педагогічної взаємодії, такі як:

- взаємини (викладач і студент як суб'єкти взаємодії, здатні до самоорганізації й самореалізації, а тому, впливаючи один на одного, змінюються якісно);

- зв'язки (вони характеризують характер змін, ступінь активності кожного із суб'єктів у педагогічній взаємодії);

- педагогічний вплив (передбачає активні дії педагога, який, прагнучи досягти намічених цілей у навчальному процесі, використовує заохочення, переконання, створення ситуації успіху та інші методи);

- взаєморозуміння (сприяє формуванню єдиного змістового поля суб'єктів взаємодії, що дає їм змогу в процесі професійної підготовки діяти за відповідно розробленими алгоритмами, програмами, планами тощо);

- координація (цей механізм взаємодії пов'язаний з пошуком засобів, що забезпечують відповідність, сумісність у діях, узгодженість в операціях);

- кооперація (суб'єкти взаємодії беруть участь у виконанні спільних проектів або різних, але пов'язаних між собою завдань) та ін.

У процесі педагогічної взаємодії відбувається перебудова рольових відносин педагога й студентів у рівноправні. Проте її реалізація у практичній діяльності відбувається з великими труднощами.

Педагоги, як правило, не готові перебудувати свою діяльність. Це пов'язано, у першу чергу, з тим, що педагог не знає механізмів суб'єкт-суб'єктної взаємодії зі студентами на основі діалогу, не завжди розуміє, що поглиблення змісту спільної діяльності, якості і ефективності освіти досягається не інтенсифікацією заходів, які проводяться, а, перш за все, розвитком творчого характеру спілкування, підвищенням його культури. Тому важливо навчити педагога бути активним учасником педагогічної взаємодії, здійснювати педагогічне співробітництво у всіх його проявах. Це можливо за умови його активного включення в цей процес на етапі його професійної підготовки, але аж ніяк не під час його професійної діяльності.

Результатом педагогічної взаємодії має стати підготовка студента до активного самостійного опанування професійних знань та формування пов'язаних з ними вмінь, здібностей і особистісних якостей. Зазначимо, що для створення педагогічної взаємодії необхідно проектувати умови, що сприяють:

- активному включенню всіх учасників освітніх процесів в обговорення і виконання дії при прийнятті рішень на різних етапах організації взаємодії;

- формуванню дослідницької позиції всіх суб'єктів освіти;

- об'єктивації поведінки, що передбачає отримання постійного зворотного зв'язку;

- побудові партнерського спілкування, що означає визнання та прийняття цінності особистості кожного, його думки, інтересів, особливостей, прагнень, перспективи особистісного зростання.

В основі педагогічної взаємодії лежить активна співпраця, без якої неможливий процес становлення майбутнього фахівця.

Таким чином, педагогічна взаємодія є одним з ключових понять педагогічної науки, на якому ґрунтується процес становлення та розвитку особистості. Відповідно педагогічна взаємодія є складним процесом, який складається з великої кількості компонентів, є характерним для різних видів діяльності та носить міжпредметний характер.

Г.Г. Бичко,

2-й рік навчання, Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДІТЕЙ-СИРИТ ТА ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ

У наш час однією з найбільш значущих є проблема сирітства. Відомо, що у будь-якій державі й будь-якому суспільстві, починаючи с давніх років, були діти, які з різних причин залишаються без батьківського піклування.

І вже в XVIII ст. створювалися заклади по догляду за дітьми-сиротами. На сьогодні соціальне сирітство є характерним для багатьох розвинених країн та розглядається як одна з найбільш серйозних проблем світового рівня. На жаль відзначається зростання таких дітей і в нашій країні.

Зараз в умовах нестабільного соціально-економічного та політичного життя спостерігається стійка тенденція зростання дітей-сиріт і дітей, які залишилися без піклування батьків.

У соціально-педагогічній літературі проблема соціального сирітства не є новою. Вона знайшла своє відображення у працях таких вчених як Р. Пеша, М. Галагузова, О. Безпалько, А. Капська, Н. Нікандрова, Б. Кобзар, Л. Смагіна, І. Зверева та ін.

Дитина-сирота за законом України «Про охорону дитинства» – це дитина, в якій померли чи загинули батьки. Проте останнім часом в Україні набуло поширення явище соціального сирітства, яке зумовлене ухилянням або усуненням батьків від своїх обов'язків щодо неповнолітньої дитини.

Дослідивши психолого-педагогічну літературу, визначили найбільш поширені причини відмови від дітей і передачу їх до державних установ:

- діти з дефектами від народження;
- небажана вагітність;
- недостатній рівень матеріального забезпечення;
- незадовільні житлові умови;
- алкоголізм матері або обох батьків.

Та, мабуть, мало хто замислюється, як сирітство впливає на соціально-психологічний розвиток такої дитини. Ознайомившись з працями вчених А.Капської, О. Безпалько та ін., ми дійшли висновку про те, що діти-сироти, які виховуються в умовах дитячого будинку, мають серйозні порушення у сфері формування особистості. Дитина, яка проживає без батьків, має фізичні, психологічні та соціальні аспекти, у неї формуються специфічні риси характеру, поведінки, які часто мають негативну оцінку та наслідки. Статус сирітства впливає на особистісний розвиток дитини : чим раніше вона залишилася без батьків , тим більший вплив це має на її розвиток.

Основним чинником, що впливає на розвиток дитини, позбавленої можливості виховуватися в сім'ї, є психічна депривація, яка виникає в результаті того, що дитина позбавлена можливості задовольнити основні (життєві) психічні потреби в достатній мірі та протягом достатнього часу. У багатьох дітей – сиріт спостерігається затримка психічного розвитку. Але навіть ті діти, яких психологи, дефектологи та педагоги відносять до числа здорових, мають низку особливостей. Психологічні дослідження свідчать про те, що розвиток уваги та пам'яті дітей-сиріт має не суттєві відхилення від норми, однак, результати дослідження доводять, що в

деяких дітей недостатньою мірою сформована картина світу. Крім того, у дітей-сиріт спостерігається підвищена ситуативність, що в пізнавальній сфері виявляється як неспроможність вирішення завдань, що потребують внутрішніх операцій без опори на практичну діяльність. Недостатній інтелектуальний розвиток дитини виявляється в слабкій сформованості пізнавальних процесів дитини-сироти, нестійкій увазі, поганій пам'яті, слабо розвинутому мисленні (наочно-образного, абстрактно-логічного, вербального), низькій ерудиції тощо. Найбільші порушення в дітей-сиріт, які виховуються в умовах дитячих будинків, спостерігаються в емоційно-вольовій сфері: порушення соціальної взаємодії, невпевненість у собі, зниження самоорганізованості, цілеспрямованості, недостатньо розвинута самостійність, неадекватна самооцінка, відсутність тенденції до співробітництва. У дітей зазначеної категорії спостерігаються порушення, спровоковані нереалізованою потребою в батьківській любові. Саме це є однією з причин серйозних порушень у сфері емоційного розвитку. Особливою психологічною проблемою дитини-сироти, яка виховується в закладах інтернатного типу, є відсутність власного простору, можливість побути на самоті, оскільки для цього не створені належні умови – немає вільного приміщення, життя дитини регулюється жорсткими режимними правилами. Відсутність умов для внутрішнього зосередження стандартизує певний соціальний тип особистості.

Звичайно, ці особливості не можуть не відобразитися на подальшому житті дитини сироти.

Згідно зі статистикою, лише 10% випускників дитячих будинків успішно адаптуються до реального життя в соціумі. У 90% з них виникають труднощі в тому чи іншому аспекті взаємодії з соціумом. Ми виділили найбільш прогнозовані труднощі, які відчувають та переживають сироти:

- очікування, що про них хтось піклуватиметься, надія на допомогу з боку (так зваий феномен «мені всі винні»);
- нерозвинене належне ставлення до трудової діяльності, відсутність осмисленої зацікавленості в праці;
- відсутність досвіду достатньої відповідальності;
- недостатнє уявлення про сім'ю;
- бідність на інформацію щодо навколишнього світу;
- недостатні навички самопрезентації, невміння грамотно і чітко висловлювати свої думки та відстоювати їх;
- труднощі в адаптації та соціалізації.

Усі ці знання звичайні діти отримують природно, живучи в умовах сім'ї. Через неадекватний рівень самооцінки діти-сироти часто не можуть обрати навчальний заклад для оволодіння професією і працюють на низькокваліфікованих роботах. У подальшому житті великі труднощі виникають у створенні своєї власної сім'ї, адже вони були позбавлені зразка та моделі повної сім'ї, відносин в ній та ролі кожного з її членів.

Дуже важко знаходитися в таких умовах, лише дитина сильна духом не зламається та знайде ті внутрішні сили, які допоможуть їй стати успішною. Щоб вселити таку надію в кожну дитину ми повинні підтримувати їх, ставитися як до повноцінної особистості, допомагати та не відмежувати їх від соціуму.

Науковий керівник: І.В. Олійник, канд. пед. наук.

Ю.В. Бобир,
*4-й рік навчання, Дніпропетровський національний
університет імені Олеся Гончара*

РОЛЬ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У СПРИЯННІ ПОДОЛАННЮ НЕГАТИВНИХ НАСЛІДКІВ ВНУТРІШНЬОЇ МІГРАЦІЇ

Внутрішня міграція – явище, невід’ємне для життя будь-якого суспільства. З одного боку, міграційні процеси неминучі, необхідні і бажані для вирішення економічних, демографічних та інших проблем. І внутрішня міграція, й виїзд за кордон можуть зменшувати ризики маргіналізації завдяки пошуку нових джерел доходів, набуттю нових знань та досвіду, тобто накопиченню людського капіталу. З іншого боку, міграційні процеси спричиняють цілу низку протиріч соціально-економічного, політичного, культурного, психологічного, характеру. В першу чергу це стосується вимушеної внутрішньої міграції, – проблеми, яка сьогодні спричиняє гострі дискусії серед фахівців та громадськості, що вказує на необхідність приділення уваги її негативним аспектам, належному врегулюванню заходами державної соціальної і міграційної політики та соціальної роботи.

Внаслідок подій останніх років на сході України та в Криму в країні з’явилося багато людей, які були вимушені залишити місця свого проживання і переселитися до інших регіонів. За даними Міністерства соціальної політики України на 6 червня 2016 року в Україні взято на облік 1 785 740 внутрішньої переміщених осіб (далі – ВПО). Ця чисельність вражає, адже кількість переселенців значно більша, ніж чисельність населення багатьох країн світу, у тому числі європейських. За кількістю ВПО Україна очолює рейтинг Європи та входить до списку країн-лідерів світу. Але, на жаль, це не той показник, яким наша країна має пишатись.

Поняття «міграція» вперше застосовує англійський вчений Е. Равенштейн наприкінці XIX ст. Українським науковцем XIX ст. Н.Маркевичем здійснювалося вивчення впливу міграції на темпи зростання населення в регіонах держави; праці інших фахівців к. XIX – поч. XX ст. А. Бориневича, О. Русова, К. Воблого були вагомим кроком уперед у аналізі соціальної структури українського суспільства та міграції. І. Франко та П.Грабовський присвятили низку статей міграції з українського села

внаслідок аграрного перенаселення. На території колишнього СРСР дослідження міграції активно здійснював з 1920-х років видатний соціолог С. Струмлілін. Серед сучасних вітчизняних дослідників міграцію розглядають такі вчені, як О.Пуригіна, С. Бондирева, І. Івахнюк, І. Прибиткова та ін. Соціальному захисту ВПО й проблемам рееміграції присвячено роботи У.Я. Садової, О.А. Малиновської та ін.

Потужним важелем впливу на становище внутрішньо переміщених осіб в сучасних умовах є третій сектор суспільства – громадські і релігійні організації, благодійні фонди, окремі громадяни, які виступають суб'єктами соціальної, психологічної, матеріальної підтримки ВПО. Адже дуже важливо в ситуації «вилучення» із звичного середовища забезпечити відтворення (або, точніше, заміну) втрачених соціальних зв'язків на новому місці. Як показує наявний на сьогодні досвід реалізації соціально орієнтованих проєктів громадськими організаціями вкрай ефективними виявляються заходи з формування у переселенців нових компетенцій (таких, як, наприклад, оволодіння іноземними мовами). Їх ефекти не обмежуються набуттям (вдосконаленням) професійної майстерності представників цільової аудиторії. Мова йде про налагодження важливих соціальних зв'язків, розширення можливостей самореалізації завдяки набутим знанням, навичкам, відносинам. Як свідчать результати впровадження соціальних проєктів покращення стосуються й психологічного стану осіб, які зазнали емоційного і соціального стресу, – підвищується їх рівень оптимізму, стресостійкості, впевненості у майбутньому.

Таким чином, досвід, набутий активістами громадських організацій у роботі з ВПО, є незамінним для подальшого успішного здійснення спільної для всіх громадян України справи – сприяння подоланню негативних наслідків внутрішньої міграції.

Науковий керівник: Ю.В. Борисова, канд. соц. наук, доц.

А.С. Бондаренко,
*аспірант кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи
Харківського національного педагогічного
університету імені Г.С. Сковороди*

РЕОРГАНІЗАЦІЯ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ ТОТАЛІТАРНОЇ СИСТЕМИ

На початку 30-х років ХХ ст. в Україні відбувались складні і досить суперечливі процеси: курс на прискорення темпів індустріального розвитку, широкі масштаби господарського будівництва і необхідність прискореного розвитку народної освіти призвели до кардинальних змін у соціальній структурі тогочасного суспільства і поставили на порядок денний

підвищення освітнього рівня населення, що, у свою чергу, вимагало подальшого розширення і вдосконалення підготовки вчительських кадрів.

Важливою подією стала Постанова ЦВКСРСР від 25 серпня 1932р. «Про навчальні програми та режими у вищих школах і технікумах». Вона сприяла систематизації педагогічного циклу, ліквідації багатопредметності, оптимізації кількості годин. Зауважимо, що значною подією в розвитку системи вищої педагогічної освіти стало відновлення університетів. На початку 1926р. їх було – 35, а в січні 1933р. – 190. У зв'язку з цим відповідно збільшилася кількість студентів. 1 вересня 1932 р. було прийнято рішення про відкриття університетів в Харкові, Києві, Одесі, Дніпропетровську. В них відкривалися нові факультети, створювалися вечірні та заочні відділення. У 1938р. було затверджено типові для всіх університетів країни навчальні плани. Особливість полягала в тому, що вони спиралися на широку науково-теоретичну базу, було визначено чітко визначено структуру навчального плану: загальнотеоретична підготовка, загальноспеціальна, спеціальна. Зазначимо, що в планах також передбачались курси на вибір студентів. Поступово університети знов ставали науковими і освітніми центрами.

Відповідно до нового «Положення про робітничі факультети», прийнятого у лютому 1931 р. і затвердженого ВУЦВК і РНК УРСР, при кожному вищому навчальному закладі створювалися денний і вечірній робітфаки. Серед молоді проводилась велика профорієнтаційна робота щодо залучення до вищих педагогічних закладів, проводився відбір дітей робітників і селян для навчання в педінститутах. Вечірні або змінні робітфаки почали функціонувати на великих промислових підприємствах, у колгоспах і радгоспах.

Для масової підготовки вчителів потрібні були нові форми педагогічної освіти. Відповідно до постанови Наркомосвіти України «Про екстернат за курси вузів» (квітень 1930р.) при всіх інститутах створювалися екстернати, на яких могли навчатися громадяни, які працювали за фахом не менше 5 років. За навчання на екстернаті сплачували певну суму грошей, яка залежала від заробітної плати екстерника. Тимчасово, проте на той час ефективною формою підготовки вчительських кадрів, були короткотермінові педагогічні курси (4 або 6 місяців), інститути практикантів. Проте підготовка була досить слабкою і готували вони переважно організаторів дітей.

Наступний крок у реорганізації педагогічної освіти був зроблений у 1933–1934рр., коли частина інститутів соціального виховання і професійної освіти була реорганізована в педагогічні інститути з чотирирічним терміном навчання (Київ, Харків, Одеса, Ніжин, Житомир).

Новий етап в реформуванні системи освіти пов'язаний з прийняттям постанови ЦК ВКП (б) від 5 травня 1935р. «Про підготовку педагогічних кадрів, систему педагогічної освіти та мережу педагогічних установ». При інститутах, на базі добре обладнаних педагогічних технікумів, створювали вчительські інститути, що готували вчителів для 5–7 класів. Вони повинні мали сприяти якнайшвидшому забезпеченню шкіл педагогічними кадрами.

2-річні вчительські інститути надавали неповну вищу освіту, тому випускники вступали на третій курс педінститутів. Учительські інститути відіграли важливу роль у підготовці фахівців для семирічних шкіл.

Велику роботу у справі підвищення кваліфікації вчителів проводили республіканські та обласні інститути вдосконалення кваліфікації вчителів і працівників відділів народної освіти, які були створені в кінці 30-х років. Унаслідок підготовки і перепідготовки педагогічних кадрів кількість вчителів значно збільшилась.

Вищі навчальні заклади України, які несли на собі велике педагогічне та ідеологічне навантаження, не могли лишатись осторонь суспільно-політичного життя країни. В освітній галузі відбувалося посилення політизації педагогічної діяльності та підпорядкування її партійним інтересам. Партійні та державні органи в умовах зростання адміністративно-командної системи намагались тримати під контролем навчально-виховний процес.

З вище зазначеного можна зробити висновок, що реформування вищої педагогічної системи в умовах адміністративно-командної системи не могло забезпечити потреби країни в учительських кадрах. Перспективи здійснення загальнообов'язкового початкового навчання й поступового переходу до семирічного всеобучу, розширення мережі загальноосвітніх середніх шкіл поставили актуальне питання про забезпечення цих закладів кваліфікованими педагогічними кадрами.

Науковий керівник: Л.Д. Зеленська, д-р пед. наук, проф.

Ю.В. Бордюг,

*1-й рік навчання, Кременчуцький національний університет
імені Михайла Остроградського*

ІННОВАЦІЙНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПІДВИЩЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИХОВАТЕЛІВ СПЕЦІАЛЬНИХ ГРУП ДЛЯ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ ЗОРУ

В Україні значної уваги набуває модель “компетентного робітника”, яку становлять самостійність, дисциплінованість, комунікативність, потреба в саморозвитку. Проведений аналіз використання понять “компетентність” та “компетенція” за кордоном показує, що Британський підхід до структури компетентності є відображенням системи освіти та потреб ринку праці Великобританії, у межах якої працівник відповідного рівня має сформовані професійні компетентності. У США, Німеччині, Франції та Швейцарії теж особливого значення на ринку праці надається сформованим ключовим компетенціям, які необхідні для роботи за фахом.

Експерти країн Європейського Союзу (J. Specters, M. Teja) поняття “компетентність” розглядають як здатність ефективно і творчо застосовувати знання та вміння в міжособистісних стосунках. Поняття компетентності відповідно до Міжнародного департаменту стандартів для навчання та освіти містить в собі знання, вміння, навички й ставлення, що дають змогу особистості ефективно діяти або виконувати функції, спрямовані на досягнення певних стандартів у професійній галузі або певній діяльності.

Проаналізувавши стан досліджуваної проблеми в теорії та практиці методичної роботи з фахівцями, що працюють з дітьми з порушеннями зору в Україні та зарубіжних країнах, особливу увагу ми приділили застосуванню сучасних педагогічних технологій підвищення їх професійної компетентності. Аналіз вітчизняних (В. Ачкан, Т. Гуріна, С. Раков, І. Гладких, В. Гордін, О. Коротеєва, Е. Михайлова, Л. Струцька та ін.) та закордонних (В. Донхем Л. Рейноль, В. Кіпатрик та ін.) праць з педагогіки показує, що вчені інтенсивно шукають шляхи забезпечення більш високої якості підвищення професійної компетентності педагогів. Огляд літератури показує, що науковці багато працюють над розробкою і впровадженням інтерактивних методів у методичний процес підвищення професійної компетентності вихователів, проте методичних рекомендацій щодо підвищення професійної компетентності вихователів спеціальних груп для дітей з порушеннями зору в Україні обмаль.

Сучасна педагогіка відмовляється від «авторитарного управління», в якому педагог є «об’єктом» керівних впливів, і переходить до системи організації підтримки і стимулювання самостійності педагога, створення умов для творчості, до підвищення професійної компетентності творчості, педагогіки співпраці. У дослідженні Х. Майхнера зазначається, що людина в процесі пасивного сприйняття запам’ятає 10% того, що прочитала, 20% – того, що почула, 30% того, що побачила, 50% побаченого та почутого, а за умови активного сприйняття в пам’яті зберігається 80% того, що говорять самі, і 90% того, що роблять або створюють самостійно.

Останніми роками інноваційні технології підвищення професійної компетентності педагогів з використанням моделей, кейс-методів, ігрових форм, імітацій набувають нових аспектів, що відрізняються швидкою, але малопомітною для самого учасника методичного заходу активізацією мислення. Слід зазначити, що вихователь під час такого методичного заходу стає мимоволі активним незалежно від його попереднього настрою чи бажання.

Нами виокремлені й обґрунтовані інноваційні технології підвищення професійної компетентності вихователів спеціальних груп для дітей з порушеннями зору під час проведення методичних заходів (презентація, мозковий штурм, метод критичного мислення, педагогічна реклама, бліц – опитування, метод групових дискусій, «навчання-співпраця», ділові ігри, «case study» – кейс-метод). Інноваційні технології навчання дозволяють під час методичних заходів набувати професійних компетенцій,

тому що залучають вихователів до розв'язання проблем, максимально наближених до їх корекційно-відновлювальної та навчально-виховної діяльності. Для ефективного використання інтерактивних методів підвищення професійної компетентності педагогів, що працюють з дітьми з особливими освітніми потребами нами рекомендовано такі методичні поради:

1. Матеріал для обговорення має бути дібраний таким чином, щоб відображав проблеми, з якими учасники можуть зіткнутися в професійній діяльності. Він повинен містити достатній обсяг інформації, щоб група мала з своєму розпорядженні всі необхідні дані, однак не була перевантажена ними.

2. Ситуація, навколо якої відбувається обговорення, має бути достатньо складною і налічувати декілька варіантів (альтернатив) розв'язання.

3. Якщо група є досить великою, доцільно внести елемент змагання, запропонувавши учасникам кожної групи спробувати розв'язати ситуацію раніше за суперника.

Перевага інтерактивних методів полягає в тому, що, взявши на себе ту чи іншу роль, педагоги включаються у взаємовідносини між собою, причому інтереси їх можуть не збігатися. В результаті інтерактивні методи надають унікальну можливість вивчити професійно значущі питання в емоційно сприятливій атмосфері в процесі професійного спілкування, використати набутий досвід у реальній практиці роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. Це створює підвищену цікавість до змісту методичного заходу, метою якого є саме підвищення професійної компетентності вихователів тифлогруп. Те, що вихователі під час заходу мають можливість безпосередньо на собі випробувати різні ситуації, сприяє подальшому активному обговоренню тієї чи іншої проблеми.

Таким чином, інтерактивні методи допомагають формувати здатність до комунікації як людини, так і фахівця. Дають можливість змінити роль ведучого методичного заходу, перейти від авторитарної позиції до позиції співпраці, співтворчості, докорінно перебудувати процес проведення методичних заходів на основі взаємодії між учасниками заходу, щоб він базувався на активній творчій діяльності, пошуках, подальшій самоосвіті вихователя, що працює з дітьми з особливими освітніми потребами.

Проблема розробки і застосування інноваційних технологій під час підвищення професійної компетентності вихователів спеціальних груп для дітей з порушеннями зору дуже актуальна на сучасному етапі розвитку освіти і є перспективними подальші дослідження реалізації інтерактивних методи у методичній роботі з педагогами.

Науковий керівник: Г.Ф. Москалик, д-р філос. наук, проф.

РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ «ДІТИ З ФІЗИЧНИМИ ВАДАМИ»

У Декларації ООН про соціальний розвиток, зазначено, що нові концептуальні засади суспільного облаштування полягають у його здатності розвиватися на основі толерантності, терпимості, засудження ейджизму та дискримінації, поваги до людського розмаїття, рівності можливостей, солідарності та безпеки. Такі підходи сприяють створенню «суспільства для всіх», яке забезпечує захист та повну інтеграцію в соціум усіх верств населення, у тому числі й дітей з фізичними вадами.

Ретроспектива ставлення суспільства до дітей з фізичними вадами має свої особливості. Так, з античних часів, громадянське право визначало цих дітей як неповноцінних та недієздатних осіб, що потребують опіки. Законодавство давньогрецької Спарти, яке сповідувало силу та фізичну повноцінність своїх громадян, за свідченням римського філософа Аристотеля, наголошувало: «Нехай в силі буде той закон, що жодної каліки-дитини годувати не варто» [1].

За останні роки немало науковців (Ж. Глозман, С. Дуванова, Н. Лакосина, Т. Пушкіна, Н. Трофімова, Г. Ушакова та ін.) приділило увагу проблемі дітей з фізичними вадами та шляхам їх вирішення.

Метою статті є бажання дослідити сутність та конкретизувати поняття «діти з фізичними вадами».

У сучасному світі дуже часто зустрічається термін «діти з обмеженими можливостями», який визначає дітей, що мають різноманітні відхилення як психічного, так і фізичного плану. Такі відхилення обумовлюють порушення загального розвитку та не дозволяють дитині вести повноцінне життя. Як правило, синонімом даного терміну виступають: «діти з проблемами», «діти з особливими потребами», «нетипові діти», «діти з труднощами у навчанні», «особливі діти». У психолого-педагогічній літературі ми знаходимо такі терміни, як «діти-інваліди», «діти зі спеціальними потребами», «діти з фізичними вадами», «діти з аномаліями», «неповноцінні діти» тощо.

На початку ХХ століття, В. Кащенко запропонував термін «виняткові діти», підкреслюючи їх психологічну своєрідність і значний психологічний потенціал, який може реалізуватися при правильній корекційній роботі.

Далі, після 1918 року, серед науковців став використовуватися термін «дефективні діти». Це було пов'язане з тим, що провідне значення, на той час, надавалося самому дефекту (недоліку), і вся робота спрямовувалася на його компенсацію [5].

50-і роки XX ст. ознаменувалися збільшенням кількості досліджень з спеціальної психології, що сприяло появі терміну «аномальні діти». Аномальність, у цьому випадку означала, що дитина має дефект, який впливає на її розвиток. Тому акцентувалася увага не на недоліку дитини, а на залежному від нього її аномальному розвитку. З точки зору науковців, саме аномальний розвиток є основною причиною соціально-психологічної дезадаптації дитини.

Продовжуючи екскурсе з питання виникнення поняття «діти з фізичними вадами», слід зазначити, що починаючи з 2000-х років XXI ст. перевага віддається поняттям «діти з відхиленнями у розвитку» та «діти з психофізичними вадами». Це пов'язане з поширенням спеціального навчання відносно помірних порушень в розвитку дитини, які добре піддаються корекції. Так, діти з відхиленнями у розвитку визначаються, як діти, в яких фізичні та психічні відхилення приводять до порушення загального розвитку і соціально-психологічної дезадаптації.

Цікавим для нас є аналіз вітчизняної нормативно-правової бази, яка регулює питання інвалідності та прав інвалідів і дозволяє дійти висновку, що поняття «інвалідність» дорослих та дітей практично не відрізняються.

Так, відповідно до Закону України від 26 квітня 2001 року № 2402-III «Про охорону дитинства», дитина-інвалід – це дитина зі стійким розладом функцій організму, спричиненим захворюванням, травмою або вродженими вадами розумового чи фізичного розвитку, що зумовлюють обмеження її нормальної життєдіяльності та необхідність додаткової соціальної допомоги і захисту [8].

Разом з тим, відповідно до Закону України від 21 березня 1991 року № 875-XII «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» інвалідом є особа зі стійким розладом функцій організму, зумовленим захворюванням, наслідком травм або з уродженими дефектами, що призводить до обмеження життєдіяльності, до необхідності в соціальній допомозі і захисті [7].

В Інструкції про встановлення груп інвалідності (затверджена наказом Міністерства охорони здоров'я України від 07 квітня 2004 року № 183, зареєстрована Міністерством юстиції України 22 квітня 2004 р. за № 516/9115), читаємо, що інвалідність – це соціальна недостатність (дезадаптація) внаслідок обмеження життєдіяльності людини, яка викликана порушенням здоров'я зі стійким розладом функцій організму, що призводить до необхідності соціального захисту і допомоги [4].

Декларація про права інвалідів, яка прийнята Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 9 грудня 1975 року, визначає інваліда як будь-яку особу, що не може самостійно забезпечити цілком чи частково потреби нормального особистого і (чи) соціального життя через недолік, будь-то вроджений чи ні, його (чи її) фізичні чи розумові можливості. Слід зазначити, що акцент робиться на обмеженості можливостей, підкреслюється можливість реабілітації [3].

Згідно з Рекомендаціями №1185 до реабілітаційних програм 44-й сесії Парламентської Асамблеї Ради Європи від 5 травня 1992 року інвалід-

ність визначається як обмеження в можливостях, обумовлені фізичними, психологічними, сенсорними, соціальними, культурними, законодавчими й іншими бар'єрами, які не дозволяють людині, що має інвалідність, бути інтегрованим у суспільство й брати участь у житті родини або суспільства на таких же підставах, як і інші члени суспільства [9, 10].

У зазначеному вище визначенні приділяється увага не тільки вадам фізичного або розумового розвитку, а й існуючим бар'єрам, які держава та суспільство повинні усувати для створення середовища рівних можливостей з людьми, які не є інвалідами.

З точки зору науковців (І. Козуб), терміни: «інвалід», «особа з інвалідністю», «громадяни з особливими потребами», «особи з фізичними вадами», які використовуються для означення осіб із зниженою працездатністю є недосконалими, а в деяких випадках – принизливими. Тому доцільно переглянути національне законодавство та замінити вище перелічені терміни на термін «особи зі зниженою працездатністю» [6].

Важливим для нас є розуміння того, що якість життя інвалідів в Україні нижча ніж у решти населення. На погляд дослідників, це обумовлено наступними чинниками: недостатністю в нашому суспільстві гуманізму та милосердя по відношенню до людей з особливими потребами; нерозвиненістю і непристосованістю соціальної інфраструктури міст і сільських населених пунктів урахуванням задоволення основних потреб інвалідів; низьким рівнем матеріального забезпечення і соціального обслуговування, їх недостатньою гнучкістю; низькою якістю чи відсутністю технічних засобів і пристосувань, необхідних для обслуговування, пересування і праці інвалідів; наявністю значних труднощів в отриманні якісної професійної, особливо вищої освіти, в задоволенні духовних [2].

Разом з тим, ми розуміємо, що інвалідність є явищем соціальним, уникнути якого не може жодне суспільство, і тому кожна держава відповідно до рівня свого розвитку, пріоритетів та можливостей формує соціальну та економічну політику щодо осіб з обмеженими фізичними та (або) розумовими вадами. Тому, зрозумілою для нас є думка, що проблеми лікування, реабілітації та соціальної адаптації дітей з фізичними вадами залишається надзвичайно гострою у всьому світі.

Резюмуючи викладене вище, прагнемо зазначити, що на сьогодні, з нашої точки зору, терміном «дитина з фізичними вадами» слід називати індивіда, який не досяг 18 років і має стійкий розлад організму, спричинений захворюванням, травмою або вродженими вадами фізичного розвитку, що зумовлюють обмеження його нормальної життєдіяльності, порушення в розвитку, труднощі в самообслуговуванні, спілкуванні, навчанні, оволодінні в майбутніми професійними навичками. Для такої особистості держава має створювати умови, в яких дитина могла би проявляти свою активність, самостійність, розвивати власні здібності та таланти, бути самодостатньою та впевненою у своєму майбутньому.

Список використаних джерел

1. Отношение к инвалидам в античном мире. Античные философы об инвалидах [Электронный ресурс]: – Режим доступа: <http://gks.mybb.ru>
2. Горова О. Правове становище інвалідів [Текст] / О. Горова // Юридика України. – 2006. – № 9. – С. 4–7.
3. Декларація про права інвалідів від 9 грудня 1975 року. [Електронний ресурс]: – Режим доступу : // www.legal.com.ua.
4. Інструкція про встановлення груп інвалідності, наказ Міністерства охорони здоров'я України від 07 квітня 2004 року № 183. [Електронний ресурс]: – Режим доступу: // www.legal.com.ua.
5. Кашенко В.П. Педагогическая коррекция: Исправление недостатков характера у детей и подростков: пособие для студ. сред. и высш. пед. учеб. заведений [Текст] / В.П. Кашенко – М.: Издательский центр «Академия», 1999. – 304 с.
6. Козуб І.Г. Доцільність використання терміна «інвалід» та аналогічних термінів, що використовуються в національному законодавстві, для означення осіб зі зниженою працездатністю [Текст] / І.Г. Козуб // Науковий вісник Чернівецького університету: зб. наук. праць. Вип. 435: Правознавство / [ред. кол.: П.С. Пацурківський (наук. ред.), М.В. Никифорак (заст. наук. ред.), Р.О. Гаврилюк (відп. секретар) та ін.]. – Чернівці: Рута, 2008. – С. 48–52.
7. Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні [Електронний ресурс]: Закон України від 21 березня 1991 року № 875-ХІІ. – Режим доступу: // www.legal.com.ua.
8. Про охорону дитинства [Електронний ресурс]: Закон України від 26 квітня 2001 року № 2402-ІІІ. – Режим доступу: // www.legal.com.ua.
9. Рекомендації № 1185 до реабілітаційних програм 44-й сесії Парламентської Асамблеї Ради Європи: від 5 трав. 1992 року № 1185 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // www.legal.com.ua.
10. Рекомендація щодо професійної реабілітації та працевлаштування інвалідів [Електронний ресурс] // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/993_091.

Науковий керівник: Л.Ю. Кримчак, канд. пед. наук, доц.

Л.С. Верченко,
*аспірант кафедри педагогіки та психології,
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро*

КОМУНІКАТИВНІ СТРАТЕГІЇ Й ТАКТИКИ В ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧА ВИШУ

Необхідність трансформаційних процесів в освіті обумовлюється потребою наближення до європейських стандартів, реалізацією ініціатив

європейського простору вищої освіти; потребою у фахівцях, які володіють не лише фаховими знаннями та вміннями, але й вміють здійснювати ефективну комунікацію й професійну взаємодію. Зазначене пояснює нашу увагу до соціально-комунікативної компетентності, бо саме наявність у викладача вищого навчального закладу соціально-комунікативної компетентності як інтегративного особистісного новоутворення, що обумовлює ефективність міжособистісної і професійної взаємодії, дозволяє орієнтуватися фахівцю в будь-якій соціальній ситуації, адекватно її оцінювати, приймати правильні рішення і досягати поставлених цілей.

Вважаємо, що для формування соціально-комунікативної компетентності майбутніх викладачів вишу важливим є оволодіння магістрантами комунікативними стратегіями й тактиками.

Комунікативну стратегію розглядають як спосіб організації мовленнєвої поведінки відповідно задуму, інтенцій комунікантів (І. Борисова); тип поведінки одного з партнерів ... спілкування, зумовлений і співвіднесений із планом досягнення комунікативних цілей, що обумовлює вибір низки рішень мовця, комунікативний вибір тих чи інших мовленнєвих дій та мовних засобів (М. Макаров); загальну організацію певної послідовності комунікативних дій (Т. ван Дейк). Комунікативні стратегії є гнучкими і залежать від віку комунікантів, їх статі, соціальних ролей, національно-культурної належності, умов спілкування й взаємодії і передбачають певну комунікативну тактику

Комунікативна діяльність викладача вишу завжди має мету як стратегічний результат, на який спрямовано комунікативний акт. Серед розмаїття цілей можна виокремити такі: *констатувати, довести, задати запитання, відповісти, вселити, переконати, повідомити, пояснити, спонукати, схвалити, спростувати, заперечити, погодитися, відмовити, наказати, звинуватити, пообіцяти, образити тощо, в той же час зрозуміти, запам'ятати, вивчити, засвоїти, зробити висновок*. Залежно від поставленої цілі викладач має кожного разу має обирати відповідну комунікативну стратегію, що вимагає від нього володіння їх розмаїттям.

Серед існуючих різновидів Ф. Бацевич акцентує увагу на кооперативних стратегіях (втілюються в інформативні та інтерпретативні діалоги (полілоги) – поради, обмін думками, розповіді, повідомлення тощо). Проте, науковці виокремлюють і некооперативні стратегії, які знаходять втілення в конфліктах, суперечках, претензіях, погрозах, ухиляннях від відповідей тощо. Наша увага прикута до кооперативних стратегій.

І Колеснікова виокремлює *ієрархічну стратегію взаємодії* (дозволяє реалізувати цілі – проінформувати, проінструктувати, довести, переконати тощо, відповідає авторитарній поведінці викладача), *стратегію рівнозначної взаємодії* (передбачає діалогову взаємодію за умови рівнозначної позиції викладача й студента, наявність взаєморозуміння і зворотного зв'язку; досягнення взаєморозуміння), *інтерактивну стратегію* (харак-

теризується двостороннім зв'язком і інформаційно-комунікативною взаємозалежністю, що потребує орієнтації на запити, виклики співрозмовника в повному обсязі).

Так, постановка викладачем таких цілей, як повідомити, спонукаати, пояснити, констатувати, наказати, відмовити, як правило, передбачає вибір *комунікативної стратегії*, яка забезпечує взаємозв'язок взаємодії суб'єктів освітнього процесу, базується на авторитаризмі в комунікативній поведінці викладача. За умови постановки цілей: переконати, схвалити, довести, зрозуміти, погодитися, прийняти доцільною є комунікативна стратегія, спрямована на отримання результату шляхом узгодження і домовленості, розуміння й прийняття різних поглядів, умов та ін.

Для реалізації кожної комунікативної стратегії, яка передбачає сукупність дій, спрямованих на вирішення загального комунікативного завдання мовця, використовують відповідну тактику – одну чи декілька дій, що сприяють реалізації стратегії; сукупність прийомів і методів реалізації комунікативної стратегії, визначену лінію мовленнєвої поведінки на певному етапі комунікативної взаємодії, спрямовану на одержання бажаного ефекту чи запобігання ефекту небажаному.

Так, доцільним є використання таких прийомів: *приєднання на рівні розділення реальностей* (викладач повідомляє студентам, що він бачить, відчуває і думає те саме, що і вони: «ваші почуття мені зрозумілі», «я переживаю так само, як і ви ...» та ін.); *приєднання до емоцій* (якщо аудиторія налаштована скептично до викладача, поводить себе презирливо, розслаблено тощо, то доцільним є висловлення основної емоції: «мені приємно, що ви очікуєте ...», «я не розумію вашої розслабленості ... » та ін.); *приєднання на рівні розділення цінностей*: («мене турбує те саме, що і всіх вас», «мені цікаво, що ви хочете подивитися цей фільм» та ін.). Ефективними є такі техніки: *допущення* (техніка переконання або навіювання, якою корисно користуватися і у взаємодії зі студентами, колегами), *згода за інерцією* (якщо необхідно схилити співрозмовника до тієї чи іншої точки зору, наприклад, «ви, звичайно ж, згодні з автором щодо ... І означає, наші погляди щодо ... збігаються») та ін.

Оволодіння майбутніми викладачами вишу комунікативними стратегіями й тактика під час навчання в магістратурі дозволить здійснювати ефективну комунікацію й професійну взаємодію.

Список використаних джерел

1. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики : Підручник / Флорій Сергійович Бацевич. – 2-ге видан., доп. – К. : ВЦ “Академія”, 2009. – 376 с.

2. Борисова И.Н. Русский разговорный диалог: Структура и динамика / Ирина Николаевна Борисова. – М. : УРСС Эдиториал, 2007. – 320 с.

3. Дейк ван Т.А. Язык. Познание. Коммуникация / Тён Адрианус ван Дейк. – Б. : БГК им. И.А. Бодуэна де Куртенэ, 2000. – 308 с.
4. Макаров М.Л. Основы теории дискурса / Михаил Львович Макаров. – М. : ИТДГК “Гнозис”, 2003. – 280 с.
5. Яшенкова О.В. Основы теории мовної комунікації : навч. посіб. / Ольга Володимирівна Яшенкова. – К. : ВЦ “Академія”, 2010. – 312 с.

Науковий керівник: Н.П. Волкова, д-р пед. наук, проф.

Д.Є. Вишневський,

1-й рік навчання, Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

МЕТОДИЧНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У СЕРЕДНІХ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКОЛАХ

В нашій країні існує масова проблема з рівнем володіння англійською мовою. За індексом EF EPI, що визначає знання англійської, Україна посідає 44 місце та оцінюється міжнародними експертами як країна з низьким рівнем англійської. Це пов'язано з неякісним викладанням англійської мови в загальноосвітніх закладах. Найпродуктивнішим для навчання їй, зокрема, вивчення іноземної мови, є періоди молодшого та середнього шкільного віку. Саме в цей час потрібно ставити акцент на якісні викладацькі методики та режим вивчення англійської. У цій роботі я хочу зазначити найважливіші проблеми у викладанні іноземних мов у середніх загальноосвітніх школах.

Первинним недоліком є недостатнє фінансування державної освіти. Вчителі не мають можливості використовувати в процесі викладання необхідний матеріал – технічні засоби, наочні посібники. Зазвичай в школах учні займаються однотипними граматики-перекладацькими вправами. Як наслідок, діти володіють основами граматики та пасивним словниковим запасом, чого недостатньо для використання мови. Школярі не мають можливості тренувати навички мовлення на високому рівні. Викладачі не беруть на озброєння сучасні методики навчання, які дозволяють зруйнувати мовний бар'єр. Специфікою вивчення іноземної мови є необхідність багаторазового усного відтворення учнями матеріалу для його закріплення. Також слід зазначити, що в школах не використовуються електронні технічні засоби відтворення мовлення для засвоєння фонематичних особливостей англійської мови. Також поширеною проблемою є недостатній рівень володіння розмовною мовою серед вчителів. Вони не мають можливості практикуватися в англійськомовних країнах. А велика кількість учнів в класах унеможливає активне усне опрацювання матеріалу та інтерактивного процесу роботи. Встановлено, що діти краще засвоюють матеріал, якщо взаємо-

діють з усіма аспектами свого оточення. Необхідно задіяти думки та почуття дитини, використовувати особистісний та соціальний контексти діяльності. Така взаємодія між вчителем та учнем є можливою лише в невеликих академічних групах. Класи потребують ділення. Важливим є те, що не існує чіткої системи якісного оцінювання набутих знань за період навчання. В наших школах робиться акцент на бюрократичну звітність, освітня система не мотивує викладача школи працювати на гідний результат.

Отже, класична державна школа, на відміну від багатьох приватних закладів, не відповідає сучасним вимогам вивчення іноземних мов.

Науковий керівник: С.Д. Сторожук, старший викладач.

Н.Б. Вівчар,
*магістрант, Інститут педагогіки і психології,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка*

ОСВІТА ЛЮДЕЙ ТРЕТЬОГО ВІКУ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ МІЖНАРОДНИХ ПРОГРАМ

Інтелектуальний, моральний, економічний і культурний потенціал кожної держави безпосередньо залежить від стану освітньої галузі та можливостей її прогресивного розвитку. Будь-яка держава повинна бути зацікавлена в розвитку власної освіти, основним ресурсом та джерелом добробуту суспільства, у наданні їй пріоритетної державної значимості. Освіта дорослих постає сьогодні ареною інтенсивної міжнародної співпраці. Така діяльність здійснюється на міждержавному та міжпарламентському рівнях, з урахуванням регіональної координації діяльності неурядових організацій на базі міжнародних департаментів національних організацій з навчання дорослих.

Основним завданням розбудови світового освітнього простору та розробки конкретного механізму інтеграційної політики у сфері освіти дорослих взяли на себе різні освітні комітети, ради, організації, асоціації, міжнародні центри, фонди, комісії, зокрема найбільш активно діяльними ми можемо визначити: Асоціація робітничої освіти (Workers' Educational Association, WEA), Міжнародна Асоціація Університетів Третього Віку (International Association of Universities of the Third Age, IAUTA); Європейська асоціація освіти дорослих (European Association for the Education of Adults, EAEA); Міжнародна федерація будинків Європи (FIME) та ін.

Активним провайдером освіти дорослих є Асоціація робітничої освіти, яка з'явилася на ринку освітніх послуг для дорослих на початку ХХ століття і в сучасних умовах стала найбільшим національним волонтерським добротинним центром, що організовує навчальні курси та програ-

ми. В рамках своєї діяльності Асоціація впроваджує три масштабні програми, дві з яких – загальна та громадська – орієнтовані на проведення неформальних курсів за інтересами.

Питання ролі літніх людей у соціально-економічному розвитку країн, їх участь в усіх аспектах життя суспільства стало визначальною складовою діяльності Міжнародної Асоціації Університетів Третього віку. Головне завдання проголошено в статуті цієї організації: «об'єднувати по всьому світу університети третього віку та організації, які мають інші назви, але ті самі завдання»; головним принципом асоціації є «створення за підтримкою університетів всього світу міжнародної мережі пожиттєвої освіти, з метою дослідження та за допомогою та участю людей літнього віку їх навчальних потреб.

Значну роль у міжнародній співпраці відіграють європейські організації з освіти дорослих. Європейська Асоціація освіти дорослих координує роботу різних організацій (переважно недержавних і некомерційних), що займаються освітою дорослих. На даний час неможливо характеризувати роботу будь-якої європейської організації поза контекстом загальноєвропейської освітньої політики на рівні Ради Європи або Європейського Союзу. Виникає необхідність хоча б у загальних рисах простежити той шлях, який пройшла Західна Європа до сьогодення розуміння місця та ролі освіти дорослих у суспільстві

Міжнародна Федерація Будинків Європи (FIME). Її членами є різні організації та установи: європейські академії, центри «Європа», Будинки Європи та ін.

Координатором у цій співпраці виступає ЮНЕСКО, яка у 1951 році заснувала Інститут освіти ЮНЕСКО. Його основними завданнями були проведення досліджень освіти дорослих і неперервної освіти та розширення програм грамотності дорослого населення; вивчення потенційних можливостей неформальної освіти в контексті концепції освіти впродовж життя; підтримка взаємодії та партнерства суб'єктів освіти дорослих. Окрім того, ЮНЕСКО виступає організатором у формуванні та здійсненні освітньої політики країн стосовно освіти дорослих, інтегруючою інституцією, яка об'єднує функціонування освіти дорослих на глобальному, регіональному та національному рівнях, забезпечуючи їй відповідність глобальним викликам сучасності та дозволяючи знаходити адекватні відповіді на них. Об'єднуючи більшість країн світу, ця організація з моменту свого заснування провела шість великих конференцій. Кожна із яких була значущою подією, яка сприяла формуванню основних напрямків та програм розвитку освіти дорослих програм у світовому контексті.

Зокрема перша міжнародна конференція відбулася в датському місті Ельсинорі, де прийняло участь 27 країн. Вона була присвячена визначенню значення та ролі освіти дорослих у соціально-економічному розвитку країн, формуванню цілей освіти дорослих, які здебільшого акцентували увагу на освіті для робочих і для роботи, для дозвілля, ролі університетів.

Друга міжнародна конференція пройшла у Монреалі. Під час її проведення увага акцентувалася на міжнародних перспективах розвитку освіти дорослих, визначенні змісту, методів, форм і механізмів організації освіти дорослих. Проведена конференція заклала основи для інтенсивного розвитку освіти дорослих у світі, підготовки педагогів для освіти дорослих.

Третя конференція відбулася у Токіо. У рекомендаціях конференції зазначається, що доцільним у процесі формування освітньої політики держави є акцентування уваги на забезпеченні доступу дорослих, незалежно від віку, статі, соціального стану, до освіти; відповідності змісту освіти дорослих і методів навчання потребам та інтересам дорослої людини; активній участі дорослих у плануванні та проведенні своїх занять, їх мотивації до навчання; доцільності та необхідності неформальної освіти дорослих.

Четверта міжнародна конференція пройшла в Парижі. У звіті конференції наголошувалося, що освіта дорослих починає займати належне місце в системі неперервної освіти багатьох країн. Великим позитивом та рушійною силою розвитку освіти дорослих конференція визнала міжнародну співпрацю між країнами у цій галузі та наголошувала на її розширенні.

П'ята конференція відбулася в Гамбурзі. Гамбурзька конференція заклала нові підходи, нове розуміння сутності професійної освіти дорослих як системи неперервного навчання, зайнятого на ринку праці. Метою освіти дорослих було визнано створення суспільства, яке навчається впродовж життя. Відповідно до цього головними аспектами нової концепції освіти дорослих стали: освіта дорослих і демократія, грамотність дорослих, визнання права на освіту та право навчатися впродовж життя, права жінок на освіту, культура світу, освіта дорослих і проблеми охорони навколишнього середовища, різноманітність і рівність, посилення міжнародного співробітництва, трансформація формальної та неформальної освіти, доступ до інформації, нові інформаційні технології та засоби масової інформації в освіті дорослих.

Шоста міжнародна конференція у Бразилії, яка відбулася була спрямована на обґрунтування навчання дорослих як складової освіти впродовж життя.

Отже, міжнародні програми і досвід багатьох країн з розвитку освіти дорослих є сферою інтенсивного міжнародного співробітництва, що сприяє реалізації стратегії розвитку освіти людей третього віку в Україні на основі врахування тенденцій в організації освіти дорослих в економічно розвинутих країнах світу. Вона здійснюється на міждержавному та міжпарламентському рівнях, на основах регіональної координації діяльності неурядових організацій, на базі міжнародних департаментів національних організацій з освіти дорослих. Багато гострих проблем в освіті дорослих, що включають усю її структуру на різних рівнях, мають місце сьогодні і в Україні. Ці проблеми, насамперед, викликані суперечностями між трактуванням освітніх засад, їх значенням в

нормативно-правових та офіційних документах та реаліями життя, між прагненням реалізувати цінності у конкретних педагогічних умовах і життєвою правдою, яка, на жаль, не завжди відповідає дійсності.

Науковий керівник: В.А. Поліщук, д-р пед. наук, проф.

С.Б. Вівчар,
*магістрант, Інститут педагогіки і психології,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка*

СІЛЬСЬКА ГРОМАДА ЯК ОДИН ІЗ ЧИННИКІВ ВИРІШЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ

Сільська громада за останні роки, все більше стає об'єктом уваги фахівців з соціальної роботи та інших фахівців соціальної сфери, адже через історичні та природні особливості село в Україні завжди відіграло важливу роль. З давніх-давен вона вважалось першоджерелом нації, оберегом духовної пам'яті, складало матеріальну та моральну основу. На сучасному етапі слід звернути увагу на проблеми перед сільською громадою сьогодні: відсутність мотивації до трудової діяльності та праці, бідність, трудова міграція, безробіття селян, поглиблення демографічної кризи та одна з найболючіших вимирання сіл. Дані соціальні явища та проблеми негативно впливають на соціалізацію та розвиток найбільш вразливої категорії серед сільського населення – дітей та молоді.

У сільській місцевості гостро постає проблема освіти, яка виходить за межі суто освітянської галузі, адже дошкільний навчальний заклад і школа на селі, зазвичай, сприймаються як культурний осередок та гарант розвитку громади. Незважаючи на це, упродовж усього періоду незалежності України і на сьогоднішній день у сільській місцевості відбувається процес скорочення мережі дитячих дошкільних закладів. Окрім того, через демографічні тенденції скорочується кількість загальноосвітніх навчальних закладів, функціонують малокомплектні школи. Недостатність навчально-методичних посібників та обладнання робота сільських учителів ускладнюється.

Потрібно відзначити, що організація дозвілля дітей, у тому числі в сільській місцевості, традиційно визначається роботою закладів освіти, культури, мистецтва, фізкультури та спорту. Проте наявність закладу культури у селі ще не вказує на його повноцінне функціонування. А відтак особливістю соціальної роботи в територіальній громаді є активізація громадян, стимулювання їх до різних ініціатив, насамперед до участі у визначенні й вирішенні проблем дітей та молоді.

Згідно зі ст. 17 Закону України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю», здійснення соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю покладається на центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді.

Крім того, для забезпечення ефективної роботи в громаді з різними категоріями сімей, дітей та молоді центри можуть утворювати спеціалізовані формування. Затверджено також певне положення про спеціалізоване формування центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді та рекомендовано міським, районним у містах, селищним і сільським центрам створювати спеціалізовані формування відповідно до потреб територіальної громади.

Загалом ми можемо констатувати, що допомога сільським громадам у вирішенні соціальних проблем дітей та молоді одне з актуальних завдань не тільки держави, а й суспільства в цілому. Стрижнем соціальної роботи в громаді є активізація діяльності її членів, стимулювання їх до різних ініціатив шляхом залучення до визначення та вирішення проблем спільноти на місцевому рівні, участь громадян у моніторингу соціальних змін задля благополуччя дітей та молоді. Діяльність соціальних працівників та соціальних педагогів у громаді як певного чинника вирішення соціальних проблем повинна бути спрямована на створення багатofакторної професійної мережі взаємозв'язків і з державними, і з громадськими організаціями, що надають соціальні послуги різним цільовим групам і категоріями, та носитиме комплексний характер, що сприятиме вирішенню завдань соціальної освіти, реабілітації, профілактики, культурно-довілевої діяльності членів як міської та і сільської громад.

Науковий керівник: Г.І. Слозанська, канд. пед. наук, доц.

Г.Ю. Вошколуп,
*аспірант кафедри педагогіки та психології,
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро*

ФОРМУВАННЯ КОНФЛІКТОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ З ВИКОРИСТАННЯМ ВІДПОВІДНИХ НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН

Підвищена увага цілої когорти видатних педагогів-науковців до формування конфліктологічної компетентності майбутніх фахівців соціономічних професій (в тому числі економістів) обумовила важливість пошуку нами того оптимуму знань, умінь, навичок, що дозволили б фахівцям даної професії реально допомагати у їх професійній діяльності у напрямку попередження та вирішення конфліктів.

Дослідження вмісту робочих програм дисциплін, передбачених навчальним планом підготовки економістів-бакалаврів у Університеті імені Альфреда Нобеля показав однобічність формування конфліктологічної компетентності тільки з позиції формування поверхових знань про сутність та види конфліктів, що зустрічаються у професійній діяльності економістів. Це, зокрема, дисципліни: «Ділова іноземна мова», «Економічна теорія: Мікроекономіка», «Соціологія». Більш виражені можливості формування комуніка-

тивних здібностей в цілому і окремих конфліктологічних здібностей у напрямку безконфліктної поведінки та нагалюдження ефективних комунікативних стосунків та трудових відносин спостерігаємо при вивченні дисциплін «Менеджмент», «Економіка праці і соціально-трудова відносини», «Підприємництво та бізнес культура: Формування бізнес моделі підприємства», «Обґрунтування господарських рішень і оцінка ризиків», «Етика та естетика».

Але, на нашу думку, коло комунікативних та конфліктологічних здібностей, що формуються при вивченні вищенаведених дисциплін, є недостатнім для формування жодного з рівнів конфліктологічної компетентності, наведених нами у табл. 1.5 (навіть, низького). Відповідно, постає проблема наукового пошуку в цьому напрямку. Тому вважаємо актуальним, по-перше, введення у навчальний план підготовки бакалаврів з економіки нової дисципліни «Методика і стратегія конфлікт-менеджменту для економістів»; по-друге, доповнення змісту існуючих дисциплін навчального плану тематичними питаннями, що поглиблюють існуючі базові знання студентів (табл. 1).

Таблиця 1

Доповнення змісту навчальних дисциплін навчального плану підготовки економістів-бакалаврів з метою більш глибокого формування конфліктологічної компетентності

Навчальна дисципліна	Зміст питань, що розглядаються	Зміст питань, що мають бути доповнені
«Ділова іноземна мова»	Ввічливі лінгвістичні фрази та обороти при спілкуванні з іноземними партнерами	Набір лінгвістичних фраз та оборотів, які можуть бути визнані іноземним партнером образливими, тому є небажаними у діловому спілкуванні
«Економічна теорія: Мікроекономіка»	Поведінка підприємства на конкурентному ринку: наступальна, оборонна, нейтральна стратегії.	Конкурентні стосунки: взаємодія економічних суб'єктів.
«Соціологія»	Конфлікт як джерело соціальних змін. Типологія конфліктів. Теорії конфлікту в соціології. Структурні складові і динаміка конфлікту. Управління конфліктом.	Міжособистісна, міжгрупова та колективна взаємодія під час конфліктів: стратегії і тактики соціальної взаємодії.
«Менеджмент»	Стили керівництва та лідерства. Моделі і методи прийняття управлінських рішень. Управління конфліктами.	Методи попередження та вирішення конфліктів (поверховий огляд).
«Економіка праці та соціально-трудова відносини»	Зайнятість як соціально-економічна категорія і передумова формування соціально-трудова відносин. Безробіття, її причини та наслідки.	Вплив організації праці на підприємстві на рівень мотивації до ефективної праці. Узгодженість праці на підприємстві заради досягнення спільної мети організації.

Навчальна дисципліна	Зміст питань, що розглядаються	Зміст питань, що мають бути доповнені
«Підприємництво та бізнес-культура: Формування бізнес-моделі підприємства»	Цінності як провідний елемент культури підприємництва. Діловий етикет та діловий імідж підприємця. Протидія маніпуляціям та обману в бізнесі. Крос-культурні відмінності в ділових відносинах. Етичні кодекси та стандарти ділових кіл. Культура підприємницького спілкування.	Формування ділового іміджу та бізнес-культури. Стратегія і тактика ведення ділових переговорів. Культура безконфліктного підприємницького спілкування.
«Обґрунтування господарських рішень та оцінка ризиків»	Методи і моделі прийняття ефективних управлінських рішень. Ризики підприємницької діяльності.	Оцінка ризиків конфліктної та безконфліктної поведінки.
«Етика та естетика»	Основні елементи моральної свідомості: моральні почуття, норми, принципи, поняття, ідеали, моральна воля. Взаємозв'язок моральної свідомості, діяльності, взаємовідносин. Основні принципи професійної етики (гуманізм, справедливість, законність, патріотизм, колективізм) та специфіка їх реалізації у професійній діяльності. Взаємозв'язок принципів законності, гуманізму і справедливості. Добро і зло як вихідні категорії етики. Природа і зміст добра і зла, їх співвіднесеність з ідеалом. Добро в системі соціальних цінностей. Свідість як контрольно-регулятивний механізм моральної свідомості професіонала. Природа моральних конфліктів, їх сутність та структура. Значення міри у прояві честі й гідності. Морально-психологічний аспект честі (адекватність самооцінки). Роль спілкування у професійній діяльності. Мета і засоби спілкування. Бар'єри у спілкуванні. Мистецтво спілкування і формування позитивного іміджу. Етика спілкування як єдність внутрішнього і зовнішнього, змісту і форми. Професійна етика керівника. Вимоги коректності, ввічливості, скромності під час спілкування з громадянами.	-

Дисципліна «Методика і стратегія конфлікт-менеджменту для економістів» має містити наступні теми:

1. Поняття і види конфліктів у професійному середовищі економіста.
2. Конфліктний процес та його стадії.
3. Методичні основи дослідження конфліктів.
4. Методи попередження та вирішення конфліктів у середовищі економістів.
5. Структура і динаміка конфлікту у середовищі економіста.
6. Стратегія особистісної поведінки у конфліктних ситуаціях.

7. Стратегія поведінки у конфліктах між керівниками і підлеглими.

8. Стратегія поведінки у міжгрупових та колективних конфліктах.

Такий набір тем, на нашу думку, дозволяє сформуванню у майбутніх фахівців наступні навички:

– дослідження природи конфліктів та визначення факторів, що лежать в його основі;

– ідентифікації стадій конфліктного процесу та обрання відповідних методів вирішення і попередження конфліктів у залежності від цієї стадії;

– прогнозування динаміки розвитку конфліктів та вироблення стратегії їх усунення (в т.ч. зменшення негативних наслідків їх прояву);

– управління внутрішньоособистісними, міжгруповими та колективними конфліктами у професійному середовищі економіста.

Таким чином, наполягаємо на важливості не просто введення нової навчальної дисципліни з поглибленим вивченням методики і стратегії управління конфліктами у професійному середовищі економіста, але і на доповненні змісту існуючих дисциплін додатковими тематичними питаннями, в результаті чого будуть реалізовуватися міжпредметні зв'язки та комплексний підхід до формування конфліктологічної компетентності майбутніх економістів.

Науковий керівник: Н.П. Волкова, д-р пед. наук, проф.

І.В. Герченowa,

2-й рік навчання, Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

МЕТОДИЧНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ЛЕКСИЧНОГО МАТЕРІАЛУ

Сучасний світ досить швидко розвивається, конкуренція на ринку праці зростає, і тому, аби бути висококваліфікованим та конкурентоспроможним фахівцем – необхідне знання іноземних мов. Вивчення іноземної мови – це, насамперед, засвоєння лексичного матеріалу. Запам'ятовування великої кількості нових слів, для багатьох людей, не завжди дається з легкістю, а тому необхідно розробляти методики викладання лексичного матеріалу задля підвищення ефективності навчального процесу.

Викладання іноземних мов ведеться впродовж багатьох років, і за цей час з'явилося багато методів викладання. Частина з них має відношення до викладання лексичного матеріалу. Це питання вивчали З. Цветкова, І. Рахманов, С. Фоломкіна та інші. Але, вивчаючи ту чи іншу мову, ми стикаємося з проблемою, що не всі методичні рекомендації є ефективними. Тому доцільно розробити універсальні методичні поради, адже кожна людина має свій тип пам'яті (зорову, слухову, рухову або змішану).

Викладання лексичного матеріалу повинно бути поступовим та регулярним, лексика активна, об'єднана у тематичні групи для кращого засвоєння, кількість лексичних одиниць має бути оптимальною. Лексичний матеріал повинен бути актуальним та відповідати мовним стандартам.

Вчені мають спільну думку стосовно основної рушійної сили усіх існуючих методів викладання – це мотивування. Навчання повинно приносити задоволення, а тому обраний засіб навчання не має бути занадто жорстким та нав'язливим. Застосування яскравих тематичних карток має сприятливий психологічний ефект і допомагає швидкому засвоєнню матеріалу, а тому має бути доданим до універсальної методики.

Проаналізувавши декілька методик викладання нового лексичного матеріалу, прийшли висновку, що всі вони мають 4 основи етапи:

1. ознайомлення з новою лексикою (надання можливості тим, хто навчається зрозуміти значення слів із контексту);
2. переклад лексичної одиниці;
3. вивчення декількох додаткових найбільш поширених значень лексичної одиниці;
4. вивчення сфери застосування лексичної одиниці.

У багатьох випадках на цьому і закінчується вивчення. Це стає причиною того, що нова лексика не запам'ятовується надовго, і тому навчання стає не результативним. Тому ми розробили поради щодо викладання лексичного матеріалу на заняттях з іноземної мови.

1. Ознайомлення та вивчення одного чи декількох значень нової лексичної одиниці та контексту, у якому вона застосовується;
2. виконання вправ, у яких неодноразово згадується новий матеріал;
3. читання та переклад текстів, які містять нову лексику;
4. переказ текстів із застосуванням нової лексики;
5. тематичні аудіювання та написання творів;
6. складання та розігрування діалогів відповідно до запропонованої теми;
7. неодноразове повторення вивчених лексичних одиниць;
8. подальше використання вивченого лексичного матеріалу.

Отже, знання іноземних мов – невід'ємна частина сучасного життя. Представлені поради повинні допомогти в опрацюванні іноземної лексики при самостійному вивченні або на заняттях, адже, без її ретельного вивчення, оволодіння іноземною мовою стає неможливим.

Науковий керівник: Н.О. Черняк, старший викладач.

М.М. Гомола,
*старший викладач кафедри міжнародного туризму та мовної підготовки,
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро*

ОСОБЛИВОСТІ РОЗПІЗНАВАННЯ АНГЛІЦИЗМІВ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ СУЧАСНОЇ НІМЕЦЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Активна лексика сучасної літературної німецької мови поповнюється за рахунок запозичень. У останні десятиліття такими є переважно англіцизми. Вплив останніх на словниковий склад німецької мови обумов-

лює як глобалізація сучасного суспільства, мода на ті чи інші явища культури та стиль життя так і склад англійської мови – економія мовних засобів, влучність слововживання. Різноманітні лінгвістичні дослідження вжитку англіцизмів показують, що хоча й існує певна вікова, професійна та гендерна залежність звернень до англійських запозичень, вони наявні на сьогодні в мовленні широких верств населення Німеччини та німецькомовних країн, а, отже, англо-американізація німецької мови є явищем загальносуспільного значення.

Відповідно останнім дослідженням, відбувається і зворотний процес – асиміляція англіцизмів з німецькою мовною системою. У тезах розглядаються деякі особливості словотворчої, граматичної, орфографічної, семантичної адаптації англіцизмів. Проблемою перекладу тексту стає його адекватність оригіналу.

Словотворча асиміляція

Спостерігається висока словотворча активність.

Серед складних іменників розрізняють три групи:

1) з компонентами-запозиченнями з англійської мови:

Investmenttrust – m; Salesmanship – n; Stockjobber – m; Topmanagement – n;

2) змішані запозичення – гібриди:

Discount – Geschäft n; Manager – Krankheit f; Off – Shore – Auftrag m; Roll – on – roll – off – Schiff n;

3) словотворчі псевдоангліцизми:

Diskont – handyfonieren – Handy.

Морфологічна асиміляція

Використовуються різні форми частин мови.

Характерні особливості:

розмитість визначення роду – як в німецькому еквіваленті (der Deal – der Handel, das Image – das Bild);

по закінченню (– ar, – er, – or, – nik, – ist, – master, – ster (м.р.) – Computer, Economist; – ion, – in, – ity, – (n) ess (ж.р.) – Managerin, Publicity, Wellness, искл. – das Business (das Geschäft); – ing, – ment (с.р.) – das Marketing, Management) ;

коливання в утворенні множини іменників на – у з попередньою приголосною (суфікс – s без зміни лексеми або – у міняється на – ies):

Storys; Menschen – Stories – Abenteuer- Hobbies;

у англійських прикметників – утворення вищого та найвищого ступеня : smarter; für die coolsten Bilder;

відмінювання англійських дієслів як слабких німецьких

(to manage – managen – gemanagt, to skype – skypen – geskupt).

Необхідно враховувати особливості сучасних німецьких технічних текстів: припустимість (за новим правописом) різних способів напи-

сання складних термінів: Computer – Know – how n, Computerkonzern m, Computerspiel – Industrie f;

написання усіх запозичених іменників з великої букви; наявність 2-х родів у запозичених термінів (die\das Holding; der\das Countdown).

Орфографічна асиміляція

Також складнощі можуть виникнути у випадку часткової орфографічної асиміляції і значної варіативності написання англіцизмів.

Основний спосіб орфографічної адаптації англіцизмів – написання англійських іменників з великої літери: der Online – Shop; Happy End.

Спостерігається також подвоєння приголосних для означення стислості кореневого голосного: Chatten; shoppen і заміна англійських ch – або sh – на німецькі sch -: Postscheck, das Konto zahlt sich aus. (Postscheck); Das Original seit 1924. Schock. (Schock).

Зустрічаються також приклади заміни англійської -c- на німецьку – k -:

Spaß mit Digitalkameras. Варіативність написання проявляється також в процесі заміни англійських – ss – на німецьку – ß -: Municaps nimmt dem Streß das Risiko. Bauen ohne Stress.

Семантична асиміляція

Входження запозичень в словниковий запас мови-реципієнта супроводжується також семантичною асиміляцією:

генералізація семантики у зв'язку з розширенням галузі використання (Beruf, Stelle – Job, to sprint – sprinten);

скорочення кількості значень від більшого до меншого (Star – Stern); англіцизм розвиває в німецькій мові значення, яке відсутнє в англійській мові;

паралельне використання німецьких і англійських слів з однаковим значенням (абсолютні синоніми):

“Web” і німецький еквівалент – “Netz” в значенні “Глобальна мережа”: Ihr Postfach im Web (1999); Mehr Pep für's Web. (2005); Magazin der Netzkultur. (2002); Die Empfehlungsmaschine im Netz. (1999).

Ще однією особливою групою англомовних запозичень в німецькомовних текстах є так звані псевдоангліцизми – слова, побудовані з англомовних компонентів, які, однак, не функціонують в англійській мові взагалі або ж функціонують з іншими значеннями.

Наприклад – Handy, а також – Servicepoint, Dressman, Oldtimer.

Іноді навіть може знадобитись пояснення (наприклад, при перекладі туристичної інформації вказати, що в Німеччині під Service Point мають на увазі те, що у англомовних країнах – Information desk).

Отже, проблема англо-американізації німецької мови, безперечно, потребує подальших методичних та теоретичних розробок.

С.І. Горбань,
*аспірант кафедри психології, педагогіки і філософії, Кременчуцький
національний університет
імені Михайла Остроградського,*

ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ХУДОЖНИКІВ САКРАЛЬНОГО ЖИВОПИСУ

В кінці ХХ ст. – на початку ХХІ століття в Україні почалися процеси відновлення сакрального живопису після справжньої кризи всього релігійного мистецтва і припинення його розвитку мало не на ціле ХХ століття. Багато українських іконописців працювали за кордоном, в умовах діаспори, при цьому, не тільки зберігши мистецтво ікони, а й значною мірою переосмисливши його. Серед кращих представників іконописців діаспори можна назвати Христину Дохват, Святослава Гординського, Михайла Осінчука та інших. Але і в Радянському Союзі іконописна традиція не переривалася зовсім, писати ікони продовжували одиниці, серед них Володимир Олексійович Комаровський, черниця Іуліанія (Марія Миколаївна Соколова, архімандрит Зінон (Теодор)).

В кінці 1980-х років перед художниками сакрального живопису встало спочатку завдання освоєння техніки і технології сакрального мистецтва, а пізніше – усвідомлення та освоєння православної ікони у всій її повноті, осмислення глибини традиції, вміння вільно говорити на її мові (тобто проблема вільної творчості в рамках канонічного церковного мистецтва). У ХХ столітті богослови, церковні діячі, мистецтвознавці, які зверталися в своїх працях до проблем сучасного релігійного мистецтва, сформулювали ряд вимог до художників сакрального живопису, серед яких головне – необхідність особистого духовного подвигу і участі в житті Церкви, особисте сприйняття святості зображуваного. Другим необхідним компонентом є професійна підготовка. Обидва компоненти підготовки художників сакрального живопису необхідні і невіддільні одна від одної в процесі осягнення іконописної справи. Не менш важливою вимогою до художників сакрального живопису є необхідність творчого (некопійного) підходу до створення ікони, яка в усі часи відбивала релігійне переживання, властиве певному епосу.

Проблеми сучасного сакрального живопису не відрізняються від проблем навчання іконопису. Досліджуючи історію іконопису вчені відзначають, що вона бере початок в сімейній освіті, коли професійні знання, вміння і навички передавалися по роду у спадок, від батька до сина, починаючи з дитячих років. Потім сімейна освіта замінюється учнівством при іконописних майстернях. За учнівства навчання іконопису велося індивідуально, методом прикріплення учня до майстра. Весь навчальний процес будувався на основі передачі практичних навичок і умінь від майстра

до учня, методом копіювання, спеціальної уваги теоретичним заняттям не приділялося, а знання, навички та вміння передавалися учням, в основному, в процесі виконання практичних робіт. У давньоруському навчанні іконописців було два рівня підготовки: вищій – для здатних до самостійного виконання ікони і спрощений – для тих, хто готувався до виконання тільки окремих операцій іконопису. Після закінчення навчального процесу, тобто через шість років, учні, які навчалися в іконописних майстернях, писали випускний образ, де робота була розділена між усіма учнями: одні писали обличчя, інші одяг, треті пейзажі і архітектуру. Після такого навчання виходили майстри-копіїсти вузької спеціалізації, які не могли від початку до кінця виконати весь технологічний процес написання ікони.

Сьогодні професійна підготовка художника сакрального живопису покликана вирішувати проблеми як внутрішнього характеру (богословського і художнього), так і зовнішні проблеми, пов'язані з питаннями діловодного, організаційного характеру, що мають соціальне забарвлення, зокрема відносини з замовником.

Сьогодні підготовка майстрів сакрального живопису в Україні відбувається на кафедрах сакрального мистецтва, сформувався в державних навчальних закладах – кафедра мистецтва Львівської національної академії мистецтв, майстерня живопису і храмової культури Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури, кафедра реставрації станкового і монументального живопису Харківської державної академії дизайну і мистецтв.

Концепція діяльності кафедри сакрального мистецтва Львівської національної академії мистецтв, розроблена професором Р. Василюком, спрямована на відродження і розвиток українського іконопису з його самобутньою стилістикою.

У програмі майстерні живопису та храмової культури Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури, розробленої під керівництвом М. Стороженко, досліджуються художні традиції Візантії, України-Русі, епохи Високого Відродження, українського «козацького» бароко, Києво-Печерської школи XVII–XVIII ст., новачі українського мистецтва 20–30 років минулого століття.

Студенти кафедри реставрації станкового і монументального живопису Харківської державної академії дизайну і мистецтв освоюють техніки фрески, мозаїки, вітражу, темперного живопису; під час літніх практик реставрують розписи, ікони; пишуть нові іконостаси, орієнтуючись на візантійське і давньоруське мистецтво.

Першим навчальним закладом України в системі церковної освіти, де з 2006 р. було введено стаціонарне шестиденне навчання іконопису і відкрито іконописне відділення, стало Полтавське духовне училище, зараз – Полтавська місіонерська духовна семінарія. У ній студенти опановують станковий та монументальний сакральний живопис, основи мозаїки та реставрації. Учнями, викладачами і випускниками семінарії розпи-

сані храми і каплиці не тільки в Україні, але і в Словаччині, Ізраїлі, Росії, Греції, зокрема храм св. Харалампія на Святій Горі Афон. Сьогодні разом з Полтавської, підготовку іконописців впровадила Харківська та Одеська духовні семінарії.

З огляду на сказане, існує проблема зближення і взаємопроникнення світського і церковного підходів при підготовці художників сакрального живопису. Зараз – це часто паралельні світи.

Сучасні художники сакрального живопису, які отримали як світську, так і церковну освіту, працюють в різних стилях і манерах, поєднуючи стилістику різних епох, створюючи свій власний стиль (відбувається трансформація стилів) і концепції храмового розпису та іконопису. Зазначене обумовлено тим, що в контексті швидкоплинності інформаційного суспільства, мистецтво повинно так само динамічно реагувати на зміни, відображати суспільні потреби і, що важливо, впливати на їх формування.

Вивчення історичного досвіду навчання художників сакрального живопису дозволили зробити висновок, що організація і цілі, зміст і методи навчання на кожному етапі суспільного розвитку були пов'язані зі змінами в політичній і соціокультурного життя суспільства. Воскресіння віри, відновлення храмів, незворотні соціокультурні процеси в цьому обумовлюють посилення позицій і розвиток сакрального живопису. Зазначене вимагає підготовки високопрофесійних фахівців, рівень кваліфікації яких повинен дозволити працювати в різних стилістичних напрямках церковного (релігійного) мистецтва, в строгому взаємозв'язку з архітектурою храму.

Узагальнивши думки вчених, дослідників релігійного мистецтва, служителів церкви, художників, основними проблемами сучасного сакрального живопису є: – хаотичність розвитку, відсутність відпрацьованої методики копіювання, яка іноді зводиться до механічного, бездумного розмноження зразка і комерційна привабливість сакрального живопису, що стає причиною розриву з традиціями храмового мистецтва, низького художнього рівня сучасних робіт сакрального живопису, втрати іконою сакрального змісту; – богословська неграмотність, відсутність повноцінної і достатньої богословської освіти, низький рівень знань з історії церкви та особистого досвіду церковного життя, нерозуміння принципів церковного мистецтва, яке оцінюється за світськими критеріями; – небезпека того, що іконописна традиція сучасними художниками буде сприйнята поверхнево, лише в механічному повторенні зовнішніх форм оригіналу, без заглиблення у зміст образу, без розуміння величезного багатства і різноманітності його образотворчої мови; – недостатній розвиток навичок художнього і образного бачення в процесі формування свідомості молодого художника; – неготовність і нездатність сучасного глядача сприймати релігійний символізм ікони.

Науковий керівник О.І. Беспарточна, канд. пед. наук, доц.

СЕЛФІ – ЗАЛЕЖНІСТЬ ЧИ МИСТЕЦТВО САМОВИРАЖЕННЯ?

Бажання якомога частіше робити селфі та викладати свої фото в соціальних мережах поступово переростає в загальну захопленість, яку одні називають «хворобливою» залежністю XXI століття, а інші – просто новою модою, яка відійде сама по собі.

Поняття «селфі» так швидко увійшло в моду та набрало великої популярності, що укладачі Оксфордського словника англійської мови оголосили «selfie» словом 2013 року. У словнику «селфі» визначається наступним чином: «фотографія самого себе, як правило, зроблена за допомогою смартфона або веб-камери і розміщена в соціальних мережах».

У той час як захоплення селфі стає все більш глобальним, цим феноменом зацікавилися психологи. Вивчивши всі ознаки «селфізму» з точки зору медицини, вони дійшли невтішних висновків. За їхніми словами, активно фотографувати самих себе й виставляти ці фото в соціальних мережах – один із видів неврозу нав'язливих станів. Цей розлад схожий із маніакальним. Перебуваючи в цьому стані, людина робить десятки селфі на день з однією метою: отримати схвалення у вигляді «лайків» як підтвердження своєї значимості.

Цією проблемою цікавились багато фахівців такі як: культурознавець М. Філічак, антрополог М. Чубай, психолог Т. Кузишин, медіа-експерт М. Мрозовський та ін.

Так К. Крейц, експерт з психології інтернету, вважає, що селфі – це сигнал про нестачу уваги.

Фахівці зазначають, що постійне бажання фотографуватися і виставляти світлини у соціальних мережах насправді компенсує відсутність самоповаги особи. Розрізняють три стадії захворювання. На початковій – епізодичній, людина робить автопортрет щонайменше тричі на день і не розміщує в соціальних мережах. На другій стадії – гострій – людина фотографується не менше трьох разів на день і публікує знімок на своїй сторінці в інтернеті. І третя стадія – хронічна, коли постійно спостерігається неконтрольоване бажання до фотографування і розміщення в соціальні мережі не менше шести разів на день. Наразі психіатри не знають, як лікувати цю недугу.

Крім того, вчені дослідили, що чим більше лайків і коментарів під фото – тим щасливішим почуває себе користувач інтернет-мережі, який постить селфі. Але це явище насправді приносить не стільки щастя, скільки проблем, бо далі може спричинити появу більш серйозних негативних проявів.

У разі невдачі, наприклад, не отримавши бажаної кількості «лайків», особа переживає стрес: злиться, сумує, не знаходить собі місця. Крім того залежність від селфі призводить до того, що в пошуках незвичайного ка-

дру людина ризикує навіть своїм життям: намагається сфотографувати себе на даху поїзда, на лінії електропередач або на залізничних коліях.

В Україні зафіксовано вже кілька нещасних випадків. Більшість із постраждалих – селфістів – підлітки, які в гонитві за красивими знімками та ефектними кадрами йдуть на невиправдані жертви.

Отже, аналізуючи даний феномен ми дійшли висновку, що селфі – це може бути не лише спроба самовираження, а й маніакальна залежність, яку навряд чи можна вважати нормальним станом людини.

Науковий керівник: І.В. Олійник, канд. пед. наук.

О.А. Дербак,
*аспірант кафедри педагогіки та психології,
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро*

ЗМІСТ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ РЕСПУБЛІКИ МОЛДОВА

Системний підхід в якості головного напрямку дослідження вищої освіти в Республіці Молдова визначає: особливості систем управління вищими педагогічними навчальними закладами; провідні вищі навчальні заклади, що здійснюють підготовку педагогів та їх структурні підрозділи; певні типи вищих та вищих педагогічних навчальних закладів, структурні підрозділи вишів, які здійснюють підготовку педагогів; основні напрями і документи освітніх реформ; особливості багаторівневої системи вищої педагогічної освіти; типи відбору абітурієнтів та основні вимоги до прийому до вишів; зміст, структуру та функції вищої педагогічної освіти у зазначених країнах, організацію навчального процесу та післядипломного підвищення кваліфікації викладачів; найважливіші *тенденції* розвитку вищої педагогічної освіти в Республіці Молдова.

Вивчаючи підходи до змісту вищої педагогічної системи слід зазначити, що введення багаторівневої системи підготовки вчителів зумовила радикальну зміну та перебудову всього навчального процесу, включаючи зміст, його форми та методи навчання. Виникли особливі вимоги до відбору навчального матеріалу, адже кожний рівень освіти повинен бути відносно завершеним.

Зміст підготовки майбутнього вчителя включає в себе теоретичні та практичні основи спеціальності згідно з державними стандартами підготовки педагогічних кадрів у класичних і педагогічних вишах. Вищезазначене неможливо здійснити без визначення основного завдання щодо формування студента як активного творчого учасника організації й управління власною навчальною і майбутньою професійною діяльністю. С.Архангельський акцентує увагу на наступних запитаннях для визначення основного завдання:

– як навчити студентів самостійно знаходити наукову і прикладну інформацію, необхідну для особистісно орієнтованого навчання майбутнього педагога;

– як формувати знання студентів на основі різноманітної інформації в досить сувору та струнку наукову систему;

– як навчити оперативно і творчо використовувати знання для розширення та надбання нових знань, для вирішення різноманітних професійних завдань;

– яким чином та у розв’язанні яких завдань слід встановлювати зв’язки предмета, що вивчається з іншими предметами та видами навчання;

– як і де найбільш оптимально використовувати знання різних предметів у навчальній і творчій професійній діяльності;

– як найбільш раціонально поєднувати надбання наукових знань з формуванням наукового світогляду;

– як навчити студентів поєднувати навчальну діяльність з науковим пошуком і розв’язанням завдань розвитку педагогічної практики;

– як навчити аналізувати, спостерігати, узагальнювати факти і явища, прогнозувати появу нових напрямів і тенденцій;

– яким чином виявляти і направляти розвиток індивідуальної творчої обдарованості студентів.

Ю. Щербаков виділяє три рівні освіти, на кожному з яких студент опановує різні дисципліни навчального процесу, що складається з таких блоків: загальнокультурного, психолого-педагогічного, предметного. Аналіз навчальних програм класичних і педагогічних університетів Молдови, які здійснюють підготовку педагогічних кадрів, дозволяє стверджувати, що співвідношення між блоками на кожному освітньому рівні конструюється кожним педагогічним вищим навчальними закладом самостійно, відповідно до його концепції, але обов’язково з урахуванням державних стандартів.

Аналіз навчальних планів підготовки бакалаврів – педагогів, результати опитування викладачів педагогічних дисциплін вищих навчальних закладів Республіки Молдови доводить, що найбільш необхідним і достатнім для підготовки вчителя у педагогічних вищах є вивчення таких педагогічних дисциплін: педагогіка, дидактика, історія педагогіки, методологія досліджень у галузі освіти, соціальна педагогіка, педагогічна риторика, основи корекційної педагогіки, вступ до професії, теорія і методика виховання. Крім перерахованих вище обов’язкових дисциплін, студенти як майбутні педагоги певних спеціалізацій і профілів за своїм вибором вивчають ряд професійно-орієнтованих курсів.

Науковий керівник: С.В. Сапожников, д-р пед. наук, проф.

THE RATIO OF LANGUAGE AND COMPUTER ASPECTS IN STUDYING APPLIED LINGUISTICS

Modern people live in the overloaded information environment – mass media (television, radio, newspapers, etc.). Modern information technologies include the increasing number of automated information systems, mass media, systems of information retrieval, machine translation systems. Communication with the computer develops towards the use of language convenient for every person. The problems of language communication “person – computer – person” and modeling of language lie in the area of research of such a science as applied linguistics.

Applied linguistics is divided into many areas of research. Some scientists state that, generally speaking, it is not a single science. Teaching the foreign and native language, research in the field of automatic translation, research of language of advertising and such modern area as linguistic expertise of the text all belong to applied linguistics. These are very different areas in which a lot of different people are working and they aren't connected at all. But at the same time, there is an idea that all areas have something in common after all.

Some researchers consider that the thing in common is the optimization of theoretical knowledge about the functioning of language. For example, it is so when we use the knowledge of how language is arranged to teach students so that they have a quick understanding of the structure of language and are able to begin to speak it, etc. It is also the use of knowledge of grammar, for instance, in grammatical parsers – computer programs that examine the syntactic structure of a text or morphological structure of words. All this is optimization of theoretical knowledge of language.

When using the knowledge of language which has been developed in the linguistic theory, we should use it in such a way as to receive a result.

The basic idea is optimization of knowledge of language. For that, the approach is used where we enter only what is actively used by native speakers in texts of media and what is used most frequently. These words are the lexicon of an active vocabulary and it is easy to provide quick access to it. It allows programs to work very quickly. These are optimizations of knowledge of language functioning and all this unites absolutely different areas that exist in the field of applied linguistics.

The research connected to automatic processing of texts is also related to applied linguistics. This means the use of knowledge about language for creating programs which take information from the text, provide interaction of the person and the computer in a natural language.

Applied linguistics in the European tradition, which is different from English-speaking countries, includes a set of many areas which are closely related to the computer.

One of such areas is computational linguistics. The purpose of that area is to create a “bridge” between natural language and machine logic that is between the person and the computer. For implementation of such a task just theoretical knowledge of the language is not enough on an equal basis with the human logic, it is necessary to understand the regularities of work and possibilities of the computer.

The theoretical knowledge of languages accumulated by linguistics, undoubtedly, is important and is used during the development of systems of machine translation and systems of information retrieval. But when it comes to writing the program itself, skills of programming on which these systems are created are necessary.

Also, some areas of applied linguistics allow to simplify, to speed up or even to automate processing the results, which can help to get additional information on language. For example, the statistic analysis which is realized by means of the computer allows calculating certain language regularities by the frequency of specific words we meet in the text.

As we can see, computer is an integral part of applied linguistics. It helps with research, accumulation, and systematization of knowledge about language that is the main tool by means of which practical tasks are executed. And it is well-known that in any kind of job the level of how effectively we use the tool defines the quality of the result we get in the end. Therefore, in case of studying applied linguistics it is necessary to have the computer thoroughly known.

Thus, we can draw a conclusion that language and computer aspects in studying applied linguistics are equally important for further productive research and new developments in the area. Studying the theory of language helps an applied linguist to understand language as a whole and to learn all its features. Studying programming languages helps to put theoretical knowledge into practice.

Scientific supervision by O.B. Tarnopolsky, Doctor of Pedagogy, Full Professor.

А.О. Дибріна,

*4-й рік навчання, Дніпропетровський національний університет
імені Олеся Гончара, м. Дніпро*

ЛЮДИНА ПОХИЛОГО ВІКУ З ТОЧКИ ЗОРУ НАУКОВОЇ ТЕОРІЇ

Соціально демографічна структура сьогодишнього суспільства відзначається постійним зростанням чисельності людей похилого віку. У більшості розвинутих країн світу спостерігається виражена тенденція старіння населення. Саме тому, у науковців виникає зацікавленість до даного вікового етапу розвитку людини. Створюється ситуація, коли загальноприйняті положення науки не відповідають вимогам сучасного суспільства і не спроможні вирішити нові соціальні проблеми. Постає необхідність до розроблення нових ідей, які б відповідали вимогам суспільства. Саме тому про-

блема старості стає об'єктом вивчення науковців з різних галузей науки, зокрема біології, геронтології, філософії, соціального педагогіки. Зміна вікової структури населення ставить перед суспільством певне коло невирішених завдань, які носять психологічний, соціально-педагогічний характер.

Людина похилого віку це особистість, яка пройшла періоди розвитку та знаходиться на завершальному етапі свого життя, коли відбуваються зміни на фізіологічному, психологічному та соціальному рівнях, що призводять до акцентуації окремих рис характеру.

Варто зазначити, що людина похилого віку стала предметом дослідження таких науковців, як: Н. Кирилович, яка вивчала технології соціально-педагогічної підтримки як засобу активізації людей похилого віку в закладах соціального обслуговування; педагогічний супровід соціалізації людей похилого віку в стаціонарних установах досліджувала С. Шилова; патронаж людей похилого віку вивчала Т.Голубенко .

Знині існуючих геронтосоціологічних теорій, що намагаються осмислити феномен старості, найбільш популярними є наступні: роз'єднання, активності, субкультури й вікової стратифікації, символічного інтеракціонізму. Всі названі теорії належать американським соціологам.

Теорія соціального роз'єднання або соціального звільнення (disengagement), яку запропонували Дж. Розен й Б. Ньюгартен, Е. Каминг та В. Генрі є найбільш відомою в нашій країні, тому що була описана М. Александровою. За даною теорією, процес старіння супроводжується неминучим відчуженням людини від суспільства, його соціального і економічного життя; зниженням взаємодії з іншими людьми; зменшенням соціальних ролей, що веде до повного соціального дистанціювання. Змушене «звільнення» від професійних обов'язків (пов'язане з виходом на пенсію), від багатьох сімейних обов'язків (викликаних самостійністю дорослих дітей), зниження соціальної активності і усамітнення (пов'язані зі смертю близьких та друзів) та інше – зменшують життєвий простір старої людини. Старість посилює індивідуальність людини, звільняючи її від зобов'язань перед суспільством – надає можливість звернутися до свого внутрішнього світу і підготуватися до смерті. Роз'єднання функціонально значиме як для самих людей похилого віку, так і для інших членів суспільства. Таким чином суспільство самовідновлюється, надаючи дорогу новим поколінням.

Якщо прийняти зазначену вище теорію як безперечно достовірну, треба визнати, що «успішне» старіння – це спокійне сприйняття соціального відчуження, яке починає сама літня людина і яке схвалюється соціальними нормами. Втрата минулих соціальних ролей в сукупності з погіршенням стану здоров'я веде до порушення існуючого динамічного стереотипу особистості, до зміни її світогляду і поведінки.

Дослідження Шанас показало, якщо людина похилого віку здорова, має достатній рівень матеріальної забезпеченості, то її активність з віком

не знижується. Д. Бромлей критикуючи теорію соціального роз'єднання або соціального звільнення, говорить, що з віком втрата певних соціальних зв'язків замінюється іншими, й при зменшенні їх кількості, вони стають більш значимими і важливими.

Зважаючи на те, що люди похилого віку мають менше соціальних обов'язків, у них є більше можливостей займатися улюбленою справою і проявляти активність.

Дослідження Маддокс показали, звільнення в основному відбувається у тих людей, які завжди були «затворниками» і така поведінка була характерна для них протягом усього життя і це не є відповіддю на старіння.

Отже, розглядаючи теорію соціального роз'єднання або соціального звільнення треба виходити з того, що «роз'єднання» може відбуватися як один із варіантів життя літньої людини, але воно не є обов'язковим для усіх і проявляється індивідуально в залежності від внутрішніх ресурсів літньої людини, її особистісних рис, фінансової ситуації, освіти, життєвого досвіду та ін. Ця теорія не бездоганна в моральному відношенні. Цей підхід не сприяє виробленню соціальної політики, спрямованої на включення літніх громадян в активне суспільне життя, захист їх від дискримінації й ейджизму, навпаки формує залежність людей похилого і старого віку від держави, а соціальну роботу з літніми зводить до соціального обслуговування, догляду.

Філософське осмислення похилого віку як особистісного та соціокультурного феномену, з одного боку, є основою розвитку у літньої людини нового світоглядного підходу та вироблення оптимальних стратегій власної життєдіяльності в умовах зміни соціального статусу, ролей, професійної зайнятості, комунікативних зв'язків, способу життя, зменшення фізичної сили і здоров'я. З іншого – є підґрунтям формування механізмів адаптації суспільства до своєї нової структури, значною частиною якого є люди старших віків та останніх – до молодших когорт, до суспільства у цілому і до свого нового соціально стану

У філософських творах достатньо широко висвітлюється період завершення людського життя, старості, що включає і похилий вік. Концепція розуміння старості як природного, універсального феномену, деякої об'єктивної реальності подана в працях Платона, Аристотеля, Гіппократа, Піфагора, Сенеки, Цицерона та інших античних мислителів. Проблемний аспект взаємозв'язку віку і часу, що втілював трансцендентну ідею, розглядали середньовічні філософи Августин Блаженний, Григорій Ніський, Діонісій Ареопагіт, Ориген, Фома Аквінський. Причини старіння та можливість подовження людського життя вивчали середньовічні раціоналісти-алхіміки Р. Бекон, А. Великий, Р. Луллія та інші представники містифікованої алхімії: Парацельс, М. Сендивогий, Т. Воген.

Мислителі епохи Відродження зробили важливий внесок у розвиток наукових основ геронтології та гуманістичного осмислення фено-

мену старості, серед них Ф. Бекон, Л. Корнaro, К. Гуфеланд, Е. Галлей, А. Кетле, П. Мірандола, Л. Валла та ін.

У класичній німецькій філософії в осмисленні людської життєдіяльності вік пов'язувався з діалектичним розвитком суб'єкта (І. Кант, Г. Гегель, Л. Фейєрбах). Новий погляд на людину, її життєві орієнтири та цінності поданий науковим напрямом «філософія життя» (Ф. Ніцше, В. Дільтей, А. Бергсон, Г. Зіммель, О. Шпенглер).

Огляд наукової літератури свідчить про те, що за наявності ґрунтовної теоретичної бази проблема «філософії віку», яка дає розуміння процесам, котрі супроводжують перехід до старості (похилий вік), розроблена недостатньо. Вона є новою сферою гуманітарного знання, яка репрезентована небагатьма працями сучасних дослідників.

С. Лішаєв зазначає: «Сукупність змін в самопочутті старіючої людини і в засобів її взаємодії з навколишнім світом (те, як на тебе реагують «інші», і те, як сам ти реагуєш на людей, речі, життєві ситуації) проходить через рефлексивне опрацювання і закріплюється в новому етосі. Залежно від того, як людина «працює» з власним віком, етос старого набуває різних форм. Етос у цьому контексті розуміється як стійка внутрішня моральна характеристика.

Проаналізувавши наукову літературу, ми можемо зробити висновок, що на сьогодні, у науковців існує спільна точка зору, яка пов'язана з тим, що процес старіння вони розглядають не як процес згасання особистості, а як процес активної взаємодії зі світом. Людина похилого віку повинна не тільки орієнтуватися в новій життєвій ситуації, але і реагувати на зміни, які відбуваються в її внутрішньому світі.

Науковий керівник: Л.Ю. Кримчак, канд. пед. наук, доц.

К.Г. Єгорова,
*аспірант, Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка*

УМОВИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО СОЦІАЛЬНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

Готовність майбутніх спеціалістів соціальної галузі до професійної діяльності передбачає вирішення певного ряду питань. Серед них є дослідження організаційно-педагогічних умов формування професійної готовності майбутніх соціальних працівників.

Питання доцільного та результативного підбору організаційно-педагогічних умов формування готовності майбутніх спеціалістів у процесі професійної діяльності, зокрема готовності майбутніх соціальних

працівників до соціально-реабілітаційної роботи з дітьми шкільного молодшого віку з ДЦП залишається мало дослідженим.

Аналіз наукової та педагогічної літератури показує наявність різноманітних пояснень організаційно-педагогічних умов. Організаційно-педагогічні умови реалізації моделі формування готовності соціальних працівників до соціальної реабілітації дітей з захворюванням ДЦП повинні забезпечити структурний процес передачі спеціальних знань, форм роботи, професійних якостей і цінностей особистості соціального працівника у майбутньому, які у своїй сукупності дозволять йому продуктивно здійснювати роботу з дітьми, які потребують сторонньої допомоги.

Беручи до уваги підходи до професійної підготовки майбутніх соціальних працівників нами окреслено перелік організаційно-педагогічних умов, які сприятимуть формуванню готовності студентів до означеної діяльності у процесі фахової підготовки.

Перша організаційно-педагогічна умова передбачає забезпечення міждисциплінарної інтеграції у змісті теоретичної підготовки майбутніх соціальних працівників до соціальної реабілітації дітей молодшого шкільного віку з ДЦП. Виникає необхідність побудови процесу фахової підготовки соціальних працівників до соціальної реабілітації дітей з ДЦП на основі інтеграції знань з різних дисциплін.

Формування професійної готовності соціального працівника до соціальної реабілітації дітей з ДЦП, здійснюється через визначений взаємозв'язок між такими навчальними дисциплінами, як “Вступ до спеціальності”, “Історія та теорія соціальної роботи”, “Основи реабілітології”, “Технології соціальної роботи”, “Соціальна робота з різними групами клієнтів”, “Прикладні методики в соціальній роботі”, “Правове регулювання соціальних конфліктів”, “Спеціалізовані служби в соціальній сфері”.

Таким чином, за оптимальної організації навчального процесу відбувається поетапне оволодіння майбутніми соціальними працівниками необхідними знаннями з різних сфер науки, що, у свою чергу, сприяє побудові повного обсягу системи необхідних знань майбутніх соціальних працівників з питань щодо соціальної реабілітації дітей молодшого шкільного віку з ДЦП.

Розширення кола суб'єктів підготовки студентів до соціально-реабілітаційної роботи з дітьми молодшого шкільного віку з захворюванням ДЦП – є другою умовою. Відповідна умова матиме позитивний вплив на формування у майбутніх соціальних працівників культури професійного самовизначення та забезпечення взаємодії предметних та методологічних знань, надасть можливість визначитися зі структурою ефективної майбутньої професійної діяльності і стійкої особистої професійної позиції.

Зазначимо, що спілкування майбутнього соціального працівника з людьми однієї професійної спрямованості супроводжується переосмис-

ленням життєвих пріоритетів. Отже, соціальні працівники, спеціалісти центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, центру зайнятості, психологи та інші є для майбутніх соціальних працівників носіями інформації про реальні умови життєдіяльності дітей з ДЦП.

Третя організаційно-педагогічна умова – систематизація навчально-методичного комплексу спецкурсу «Соціально-реабілітаційна робота з дітьми молодшого шкільного віку з дитячим церебральним паралічем». Ця умова передбачає побудову навчально-методичного комплексу, який є сукупністю навчально-методичних документів, що чітко окреслені та відносно до моделі обумовлюють зміст формування готовності на практиці. Головна мета розробленого нами спецкурсу полягає у розкритті теоретичних та практичних аспектів соціальної реабілітації дітей молодшого шкільного віку з дитячим церебральним паралічем в умовах розвитку українського суспільства.

Четверта умова, а саме – включення майбутніх соціальних працівників до практико-орієнтованого процесу навчання. До змісту відповідного навчання включаємо залучення студентів до процесу практичної соціально-реабілітаційної діяльності та застосування інтерактивних технологій у процесі їх професійної підготовки.

Практико-орієнтований підхід описаний в наукових працях багатьох вітчизняних і зарубіжних учених (Н. Басалаєвої, О. Бірченко, А. Вербицького, Н. Житнік, О. Котикової, Г. Ковальчук, М. Коллегаєва, С. Коп'євої, Н. Матюшенко, І. Пальчикової, Т. Пушкар'євої та інших). Часто практико-орієнтований підхід дослідники розглядають як метод викладання і навчання в поєднанні з практичною діяльністю, орієнтації навчального процесу на кінцевий продукт навчання – формування і розвиток професійних компетенцій Ми розуміємо це як підпорядкування змісту та методів навчання вимогам компетентнісного підходу відповідно до підготовки майбутніх соціальних працівників до соціальної реабілітації дітей МШВ з ДЦП. Це, в свою чергу, означає розподіл співвідношення теоретичної, практичної та методичної інформації.

Відповідно, ми підкреслимо, що забезпечення ефективної фахової підготовки майбутніх соціальних працівників залежить не тільки від якості і рівня теоретичного навчання, від об'єму знань засвоєних студентами, але і від практичної підготовки. Практика має сприяти процесам самовдосконалення особистості майбутнього соціального працівника, що здійснюються завдяки створенню мікро- і макросоціальних умов для прояву самотворчої активності студента, формування його готовності до самовдосконалення.

Практична підготовка майбутніх соціальних працівників у вищих навчальних закладах базується на організаційних принципах і має свою специфіку, що зумовлено інновацією професії; поширеністю соціальної діяльності у сферах освіти, охорони здоров'я, соціального захисту; своєрідністю форм і методів роботи.

За допомогою застосування інтерактивних технологій у процесі формування готовності соціальних працівників встановлюється зв'язок теорії та практики здійснення соціальної реабілітації; формується вміння майбутніх фахівців аналізувати проблемні ситуації, підводити підсумки, приймати відповідні рішення щодо проведення соціальної реабілітації з дітьми з ДЦП; виробляється вміння здійснювати конкретну результативну діяльність у нестандартних обставинах. Реалізація відповідних завдань потребує розроблення комплексу інтерактивних технологій навчання.

Таким чином, нами визначено та деталізовано організаційно-педагогічні умови, які можуть допомогти формуванню готовності майбутніх соціальних працівників до соціальної реабілітації дітей молодшого шкільного віку з ДЦП у процесі фахової підготовки. А саме: забезпечення міждисциплінарної інтеграції у змісті теоретичної підготовки майбутніх соціальних працівників до надання соціально-реабілітаційних послуг дітям МШВ з ДЦП; розширення кола суб'єктів підготовки студентів до соціально-реабілітаційної роботи із дітьми з ДЦП; систематизація навчально-методичного комплексу спецкурсу «Соціально-реабілітаційна робота з дітьми молодшого шкільного віку з дитячим церебральним паралічем»; включення майбутніх соціальних працівників до практико-орієнтовного процесу.

Вищенаведені організаційно-педагогічні умови виконують поставлені перед ними ряд завдань: сприяють побудові повного обсягу необхідних знань майбутніх соціальних працівників з питань щодо соціальної реабілітації дітей МШВ з ДЦП; встановлюють зв'язок теорії та практики здійснення соціальної реабілітації, забезпечують цілісність навчального процесу.

Науковий керівник: Т.М. Тюльпа, канд. пед. наук, доц.

Г.В. Жданова,
*аспірант кафедри педагогіки та психології,
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро*

ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ КОНФЛІКТІВ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЮРИСТА

Дослідження особливостей професійної діяльності юриста дозволило встановити, що це різновид соціальної діяльності, який здійснюється з метою розв'язання юридичних проблем спеціально підготовленими фахівцями, які, дотримуючись встановлених законів та норм, застосовують для цього певні юридичні засоби [3]. Сучасні вчені (І. Бризгалов, В. Жеребін, В. Кудрявцева, В. Рижиков, Н. Чернуха та ін.), аналізуючи юридичну діяльність, визначають її конфліктологічну специфіку, адже ділове спілкування фахівця насамперед передбачає взаємодію з партнерами, обмін інформацією, узгодження проти-

лежних позицій та поглядів, що може призводити до появи конфліктів та конфліктних ситуацій.

Одним із головних завдань професійної діяльності юристів є своєчасне прогнозування виникнення конфліктних ситуацій, що вимагає від спеціаліста знання причин, детермінуючих конфлікт. Дослідники виділяють п'ять груп таких причин.

1) Інформаційні фактори, що сприяють появі конфлікту – інформація, що є прийнятною для однієї сторони та непринятною для іншої (небажане оприлюднення інформації, мимовільна інформація, чулки).

2) Структурні фактори, що зазвичай пов'язані з існуванням формальної та неформальної соціальної групи. Конфлікт може виникнути, якщо сторони по-різному відповідають на такі питання: що є законною владою, що є власністю, тощо.

3) Ціннісні фактори, до яких відносяться: особистісні та групові системи вірувань та поведінки (переваги, пріоритети), професійні цінності та потреби, тощо.

4) Фактори відносин, що пов'язані з задоволенням/незадоволенням взаємодією. Тут необхідно звернути увагу на такі аспекти: основа та сутність відносин, очікування від взаємовідносин, цінність відносин для себе та для інших, єдність поглядів, поведінки, професійних цілей, тощо.

5) Поведінкові фактори – поведінка, що торкається особистої безпеки, цінностей, провокує стрес, негативно впливає на самооцінку.

В нашому дослідженні ми підтримуємо погляди В. Мерліна, який стверджує, що «універсальною» причиною виникнення будь-якого конфлікту є існування протиріччя, що може усвідомлюватися або ні, але завжди сприймається суб'єктом як реальна загроза [2, 46]. Вчені (С. Богданов, В. Зазикін) визначають такі групи психологічних протиріч:

1) перший рівень психологічних протиріч пов'язаний з дією несвідомих суб'єктивних факторів: мотивів, прагнень, потреб, природних інстинктів. Незважаючи на їх складність та сталість, юристу необхідно враховувати ці фактори в своїй діяльності, адже вони пов'язані з зіткненням потужних спонукальних причин, що довільно некеровані. Властивості цих протиріч проявляються в тому, що особистості важко самостійно розібратися та вплинути на них. В результаті виникають важко вирішувані внутрішньо-особистісні психологічні конфлікти, що призводять до дезадаптації та дезінтеграції особистості;

2) другий рівень психологічних протиріч дослідники пов'язують із дією індивідуально-типологічних та характерологічних факторів. Рівень їх усвідомленості значно вище за перший, отже вище можливість впливу на них. Такий тип конфлікту проявляється як зіткнення між стійкими психологічними властивостями різних суб'єктивних взаємодій, між існуючими вимогами та рівнем професійно важливих якостей суб'єкта та може бути позначений схемою «особистість-група». Прикладами такого виду

конфлікту є психологічна несумісність, несумісність стильових характеристик діяльності, особливості реагування на нестандартні та екстремальні ситуації, що є невід'ємною рисою професійної діяльності юриста. Дія таких факторів може також привести до дезадаптації та дезінтеграції особистості, але сила прояву значно менше, ніж у першому випадку;

3) третій рівень психологічних протиріч пов'язаний з особливостями спрямованості особистості та її досвідом. Зазвичай вони проявляються як зіткнення очікувань з реальними можливостями особистості. Ці протиріччя можуть сприяти виникненню як внутрішньо особистісних, так і міжособистісних конфліктів. В процесі здійснення професійної діяльності юрист спілкується з людьми, що мають різний життєвий досвід, професійну підготовку, індивідуальні риси характеру, особистісну спрямованість. Такі відмінності можуть породжувати суперечки, що супроводжуються емоційним забарвленням, та набувати риси конфлікту.

Таким чином, юристу, чия професійна діяльність пов'язана з можливістю виникнення конфліктних ситуацій, необхідно дотримуватися принципів попередження конфлікту (об'єктивність та поступливість; чіткість та доброзичливість; дистанція та самоконтроль), володіти техніками їх вирішення. Т. Худойкіна виділяє три основні підходи до вирішення конфліктів:

- з позиції сили (чисельна, технічна перевага, фізична сила, імперативне розпорядження, юридичний статус, тощо);
- з позицій права (використання закону в суді, застосування законодавчих правових актів, інструкцій, норм, нормативів, тощо);
- з позицій інтересів конфліктуючих осіб та організацій (визначення ступеню обмеження інтересів один одного, що стало підставою для виникнення юридичного конфлікту, та по можливості задоволення їх) [1].

Отже, усвідомлюючи конфліктологічний характер професійної діяльності юриста, вважаємо необхідним формування у майбутнього спеціаліста готовності до вирішення конфліктів, що передбачає наявність таких властивостей: поінформованість про конфлікти, типи конфліктів, засоби вирішення; володіння широким діапазоном стратегій поведінки у конфлікті; конструктивне ставлення до конфлікту, відсутність конфліктофобії; розвинуті комунікативні вміння, здатність «утримувати» конфлікт (не уникати конфліктної взаємодії); усвідомлення особистості партнера із взаємодії як цінності, як мети, а не засобу в конфліктній ситуації, емпатія та рефлексія; емоційна стійкість, усвідомлення переведення деструктивного конфлікту в конструктивний. На формування таких властивостей майбутнього юриста в процесі професійної підготовки і будуть спрямовані наші подальші дослідження.

Список використаних джерел

1. Анцупов А.Я. Конфликтология : учебник для вузов / А.Я. Анцупов, А.И. Шипилов. – М.: ЮНИТИ, 1999. – 551 с.

2. Богданов Е.Н. Психология личности в конфликте : учеб. пособ. / Е.Н. Богданов, В.Г. Зазыкин. – [2-е изд.]. – СПб.: Питер, 2004. – 224 с.

3. Бризгалов І.В. Юридична деонтологія : короткий курс лекцій. – К.: МАУП, 2003. / І.В.Бризгалов. – 3-ге вид., стереотип. – 48 с.

Науковий керівник: С.П. Кожушко, д-р пед. наук, проф.

Н.М. Джуглей,

*1-й рік магістратури, Інститут педагогіки і психології,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка*

ПОНЯТТЯ СОЦІАЛЬНОГО ПРОЕКТУВАННЯ ТА ПРОЕКТУ В РОБОТІ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА

Загальну характеристику соціального проектування можна характеризувати цитатою Кримського С.Б. «досвід майбутнього творення та конструювання в сучасній цивілізації показав, що здійснення актів переходу від теорії до практики, від минулого до майбутнього, від потенційного до актуального, від природного до штучного потребують діяльності особливого типу. Такою діяльністю і виявляється проектування та його головне концептуальне завдання – проект».

Загалом, термін «проектування» наразі широко використовується у різних сферах суспільного життя. Це процес створення прообразу можливого об'єкту чи стану. Різні варіації цієї категорії можна знайти у діяльності, пов'язаній насамперед з конструюванням, архітектурою, технічних галузях. У другій половині ХХ століття проектування починає використовуватися і в гуманітарній сфері. Його метою виступає перетворення дійсності, коли створюються (чи передбачається створення) об'єктів, явищ чи процесів, які б відповідали бажаним властивостям.

Згідно із визначенням, яке дав В. Луков, «соціальне проектування» – це конструювання індивідом, групою або організацією дій, спрямованих на досягнення соціально значущих цілей, які локалізовані за місцем, часом і ресурсами. Сутність соціального проектування полягає у конструюванні бажаних станів майбутнього у певних сферах життєдіяльності.

Більш конкретизовано визначення терміна «соціальне проектування» надається В. Курбатовим та О. Курбатовою. На їхню думку, соціальне проектування – це проектування соціальних об'єктів, соціальних якостей, процесів та відношень. При цьому, як зауважують науковці, в основу соціального проектування повинні бути закладені такі параметри: суперечність соціального об'єкта; багатовекторність розвитку соціального об'єкта; суб'єктивні фактори формування соціального очікування, соціального прогнозу та соціального проектування; неможливість опису со-

ціального об'єкта певною кількістю термінів будь-якої соціальної теорії; багатофакторність буття соціального об'єкта й ін.

У контексті підготовки молоді до реалізації соціальних проектів, О.І. Пометун, визначає їх як сукупність практичних дій, спрямованих на розв'язання конкретної соціальної проблеми місцевої громади, а участь молоді в таких проектах сприяє розвитку у неї емоційно-ціннісного ставлення до громадського життя, активності особистості, прагненню до громадянських дій та ефективного спілкування.

Отже, узагальнюючи вищенаведені визначення проектування, соціальне проектування можна розглядати як конструювання соціальної дійсності. Соціальне проектування – це науково-теоретична і одночасно практична діяльність по створенню проектів розвитку соціальних систем, інститутів, об'єктів на основі соціального передбачення, прогнозування та планування їх соціальних якостей і властивостей. Це дає можливість керувати соціальними процесами і є вираженням того нового, що характеризує тенденції соціального розвитку. Тому соціальне проектування пов'язане з інноваційною діяльністю і впровадженням соціальних інновацій в практику.

Серед обов'язкових елементів проектування зазначаємо: актуальну ситуацію, мету і завдання, прогноз, об'єкти і суб'єкти, засоби, ресурси, технологію і сукупність способів здійснення, опис, реалізацію, моніторинг, оцінку, результат.

Соціальне проектування характеризується рядом ознак: суспільна значимість, цілісність, структурність, визначеність і чіткість, динамічність.

Закономірним результатом проектної діяльності є проект. За останніх сто років вони стали неодмінною складовою суспільного прогресу, підтвердженням чого є впровадження численних економічних, політичних, соціальних, педагогічних, культурологічних, екологічних та інших видів проектів.

Сучасне поняття «проект» зберегло ознаки давнього значення цього слова, так, у тлумачних словниках проект визначається як: сукупність документів, попередній текст якого-небудь документа, задуманий план дій, намір, образ наміченого до створення об'єкту, поданий у вигляді його опису, окремий захід із певними завданнями.

Отож, констатуємо, що соціальний проект – сконструйоване соціальне нововведення, метою якого є створення, модернізація чи підтримка в середовищі матеріальної або духовної цінності, яка має просторово-часові та ресурсні обмеження і вплив якої на людей визнається позитивним за своїм соціальним значенням.

Науковий керівник: Н.М. Горішна, канд. пед. наук, доц.

**ANALYSIS OF CERTAIN ASPECTS OF INTERPRETERS'
COMMUNICATIVE CULTURE IN MODERN GLOBALIZED
SOCIETY**

In spite of the rapid development of translation and pedagogy study that took place in the recent years the problem of development future interpreter's communicative culture is still undeveloped. Thus, we have investigated the key approaches to forming communicative culture offered by national and foreign scholars (C. Goman, V. Kotova, N. Mitrova, W. Sumner, M. Herskovits).

In the course of analysis we have identified absence of a developed approach to forming communicative culture of future interpreters. Thus, we have represented a new integrated approach to forming communicative culture of future interpreters. The abovementioned approach combines key features of active (intensive teaching methods), profession-oriented (students' interests and needs of future profession are taken into consideration in the educational process), competence (the emphasis is placed on the result, rather than on the process of education) and cultural (beneficial interdependence of language and culture in the teaching process) approaches.

We believe that for successful implementation of the integrated approach the most effective would be use of interactive methods of teaching, namely game technology. Using role-games as a teaching tool is becoming increasingly popular among teachers both in Ukraine and abroad. It can be explained by high level of motivation and thus results in the groups which faced not only traditional, but also interactive teaching methods were substantially better.

All in all we can say that the process of future interpreter's professional training is complex and combines numerous aspects. Teachers have to consider demands of modern labour market while choosing strategy for conducting their lessons. The use of an integrated approach can increase effectiveness of the educational process thus improving its results. Moreover use of interactive teaching technologies also influences positively on the learning outcomes. By competition stimulation, enhanced communication process and use of authentic video materials, students are given a chance to immerse in situations that imitate their future professional environment, thus making graduates more competitive on the global labour market.

Scientific supervision by S. Sapozhnikov, Doctor of pedagogical science, professor.

EFFICIENCY OF USING WORKSHOPS IN FOREIGN LANGUAGE STUDIES

A workshop is an active and useful method of group training in foreign languages. Nowadays, many people think that they can learn much more alone or with a private teacher than in a group. However, it is a mistake. Private teachers or self-study can give a person just some particular information within this sphere of knowledge whilst a workshop develops your skills. Moreover, a workshop as a method of studying English also is very popular and effective. Thus, we are going to consider its advantages over these other methods that make it a good choice in certain circumstances, and the disadvantages of workshop method.

Analyzing the advantages of the activity, we can highlight the following. Firstly, the method is based on intensive group interaction and, at the same time, the accent is made on studying. Also, a workshop provides a way to create an intensive educational experience in a short period of time when the time for a more comprehensive effort may not be available. That is why a workshop saves a lot of people's time. Secondly, each participant of the workshop brings his or her own experience and knowledge of the topic. It lets people take a look at the particular problem or topic from different points. In addition, in the center of a workshop is the specific topic, which is thematic and definite.

Using this type of learning English, not only English but of all languages, a person can get much more information and practice in a short period of time. Lessons are at one's ease and don't make people shy or constrained, conversely, they let each person express themselves and their opinion and learn languages with pleasure.

However, there is one disadvantage of the method but it can be overcome. If people want to use this kind of studying, they need to know that a workshop suits an adult audience because it needs to be experienced. The most popular topic of a workshop is connected to HR-managers or staff because this kind of studying helps to find the problem and fix it. However, a workshop can also be used as a studying method for students but the person, who organizes a workshop, has to find the topic which is suitable for all students.

Summarizing all of the above, the result of a workshop is a new attitude to the particular problem, opening new and unknown horizons, and solving it. A workshop is a very effective and useful method of studying where a person uses not only his or her mind and also uses the other people's minds and experiences. In addition, the activity helps people to overcome constraint and makes their communication more open and easy. As Paul Augustin Mayer said: «Communication is the key to personal and career success».

Scientific and language supervision by O.B. Tarnopolsky, Doctor of Pedagogy, Full Professor.

РОЛЬ ЗВОРОТНОГО ЗВ'ЯЗКУ У СУБ'ЄКТ-СУБ'ЄКТНИХ ВІДНОСИНАХ ПІД ЧАС ДІАЛОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ

Діалогічне спілкування відіграє значну роль у житті людини, окрім комунікативних задач воно спонукає людину до роздумів, уточнення та висловлювання власної позиції, вислуховування співрозмовника, намагання зрозуміти хід його думок, та, врешті-решт, сприйняття співрозмовника як унікальну, неповторну особистість.

Особливого значення у діалогічному спілкуванні набуває його гуманістична спрямованість. Найзагальніша характеристика діалогічного спілкування полягав в тому, що воно являє собою процес взаємодії. В акті діалогічного спілкування ніби здійснюється презентація внутрішнього світу одного суб'єкта іншому суб'єктові, і водночас цей акт допускає наявність такого внутрішнього світу в партнера. Взаємодія людини з людиною в процесі діалогічного спілкування – це і взаємодія їхніх внутрішніх світів: обмін думками, ідеями, образами, вплив на цілі й потреби, на оцінки іншої людини, її емоційний стан.

Дослідники А.Б. Добрович і С.Ю. Курганов зазначають, що діалог, за своєю суттю, не допускає нерівноправності його учасників, відносин панування та підпорядкування. Не можна встановити справжній діалог, якщо учасники визнають за собою право на володіння абсолютною істиною. Соціальна й інтелектуальна рівноправність учасників діалогу забезпечує простір свободи, наділяє діалог демократизмом. Ефективність діалогічного спілкування залежить від рівноправного співробітництва суб'єктів діалогу, від співвідношення змісту, способу, ритму, характеру спілкування з різними психофізіологічними та соціальними особливостями сприйняття та реагування учасників діалогу, від готовності до діалогу, вміння актуалізувати накопичений життєвий та пізнавальний досвід.

Таким чином діалогічне спілкування є двостороннім процесом і активність обох сторін є його неодмінною умовою, одночасна спрямованість співрозмовників одне на одного перетворює «почерговий обмір репліками» на суб'єкт-суб'єктні відносини.

Оскільки діалогічне спілкування відбувається у взаємодії співрозмовників, під час якої здійснюється взаємовплив та відбуваються зміни у позиціях обох сторін, суттєвого значення у цьому процесі набуває активність. Адже, якщо одна зі сторін, під час діалогічного спілкування, припиняє проявляти активність відбувається порушення рівноправності сторін, а відношення переходять до позиції суб'єкт-об'єктних.

На наш погляд активність, у діалогічному спілкуванні, може бути прямою, як промовляння репліки-стимулу, і зворотною, як реакція на репліку-стимул (рис. 1). Для суб'єкт-суб'єктних відносин важлива рівнозначність даних видів активності, тобто, зворотна активність не повинна бути менш впливова ніж пряма. Характерним проявом такого типу взаємодії є активне слухання. Воно передбачає не лише уточнення інформації, це стимул до подальшого спілкування, демонстрація зацікавленості особистістю співрозмовника та предметом діалогу.

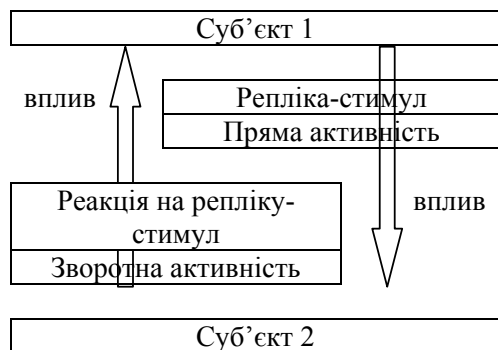

Рис. 1 – Прояв активності у діалогічному спілкуванні (власне опрацювання).

Якщо співрозмовник проявляє активність у сприйманні зворотної активності іншої особистості, ця активність перетворюється на зворотний зв'язок, як процес одержання інформації про стан партнера по спілкуванню з метою поліпшення спілкування і досягнення бажаного результату.

Зворотний зв'язок – це вербальне й невербальне спілкування, які людина навмисно або ненавмисно посиляє у відповідь на повідомлення іншої людини.

У діалогічному спілкуванні співрозмовники постійно надають один одному зворотній зв'язок, він може проявлятися не тільки вербально, а й у міміці, поглядах, жестах, позах тощо. Проте, відсутність його сприймання призводить до розриву суб'єкт-суб'єктних відносин та діалогічної взаємодії (а саме її гуманістичної сутності) взагалі. Так наявність у спілкуванні чередування фраз між співрозмовниками ще не означає, що діалог відбувається. Наприклад, людина ставить запитання, інша людина їй відповідає, а ситуація діалогу при цьому не виникає. Відчувається, що кожний ніби виконує свою роль, а спільного пошуку не існує. Партнери відчужені один від одного, їхня діяльність має формальний характер, як люди вони не цікаві одне одному. Взаємодія, в даному випадку, відбувається на рівні суб'єкт-об'єкт, а репліки що повинні забезпечувати процес діалогу перетворюються на почергове промовляння монологів.

Таким чином зворотний зв'язок у діалогічному спілкуванні відіграє не лише комунікативну роль, у вигляді уточнення отриманої інформації, він є глибинною основою міжособистісного контакту та встановлення суб'єкт-суб'єктних відносин, проявляючись у зацікавленості особистістю співрозмовника, толерантності, емпатійного сприйняття тощо.

Перцептивна сторона спілкування означає процес сприйняття та пізнання один одного партнерами зі спілкування й установа на цей основі взаєморозуміння. Перцепція співрозмовника відбувається через спостереження й аналіз зовнішніх особливостей людини, тобто її поведінки, міміки, інтонацій, жестів, манери розмовляти. Завдяки такому спостереженню встановлюється загальне враження про співрозмовника, розуміння мотивів. Таким чином, завдяки перцептивній стороні діалогічного спілкування співрозмовники ніби домальовують картину всього, що каже партнер зі спілкування, перцепція стає фільтром інформації, що надається під час діалогу.

Особливе значення у зворотному зв'язку набуває емоційний інтелект, здатність усвідомлювати сенс власних емоцій і емоцій оточуючих та використовувати отримані при цьому знання для управління собою і стосунками з іншими людьми; емпатія, як позараціональне пізнання людиною внутрішнього світу інших людей, досягнення емоційного стану, проникнення в переживання іншої людини, здатність індивіда до паралельного переживання тих емоцій, що виникають у іншого індивіда в ході спілкування з ним.

Кожна людина прагне бути індивідуальністю, виражати себе, стверджуватись в очах оточуючих. Діалог, як вираження суб'єкт-суб'єктних відносин надає таку можливість, адже рівноправне суб'єкт-суб'єктне спілкування є визначальною особливістю саме діалогічного спілкування. Мета діалогу – двобічна. З одного боку вона спрямована на саму людину, самопізнання, саморозвиток, задоволення потреби у розумінні тощо. Одночасно з іншого боку метою діалогу виступає інша людина. У діалозі, через зворотний зв'язок людина відкриває реальність іншої людини, її думок, почуттів, уявлень про світ. Відбувається відкриття нових горизонтів навколишнього світу через світ іншої людини.

Встановлення взаєморозуміння зі співрозмовником не можливо без розгортання емоційного контакту, особливого значення у якому набуває зворотний зв'язок у вигляді емоційного відгуку та його розуміння, відсутність викривлень.

Перспективними напрямками подальшого дослідження є визначення закономірностей процесу становлення емпатійних відносин як рушійної сили встановлення суб'єкт-суб'єктних відносин у діалогічному спілкуванні.

Н.М. Карбанова,
*вихователь вищої категорії,
Глухівський дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) «Фіалка»
Глухівської міської ради Сумської області*

ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПІД ЧАС ФОРМУВАННЯ ЛОГІКО-МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Розвиток науки, техніки сприяв появі нових форм навчальної комунікації, новітнім методам розв’язання освітніх завдань. З огляду на це роль вихователя набула нової якості. Він розвиває пізнавальні якості дошкільника, його життєву компетентність у різних соціальних сферах.

Водночас відбувається еволюція змісту, форм і методів навчання, яка спонукає до розробок і впровадження нових новітніх освітніх технологій.

Програма виховання і навчання дітей дошкільного віку “Дитина” передбачає створення сприятливих умов для особистісного становлення і творчої самореалізації кожної дитини та формування в неї життєвої компетентності.

Педагоги змушені шукати найбільш ефективних форм, методів та засобів навчання дошкільників. Діти мають не лише засвоїти визначену програмою систему знань з математики, а й навчитися спостерігати об’єкти, явища, процеси, порівнювати їх, виявляти зв’язок між математичними поняттями, діями, величинами та їх відношеннями, навчитися міркувати, обґрунтовувати свої висновки, користуватися математичною мовою.

Компетентність – це сфера зв’язків між знаннями та практичною діяльністю і про неї свідчать не лише знання. Доводиться зустрічати людей, які, маючи знання, не вміють мобілізувати їх, змоделювати свої дії і використати їх у практичній діяльності. Знання, що існують самі по собі, не прив’язані до життя, не гарантують достатньої компетентності у різних життєвих ситуаціях.

Математична компетентність передбачає здатність здійснювати: класифікацію геометричних фігур, предметів та множин; розподіл за величиною, масою, об’ємом, розташуванням у просторі, часі; обчислення та вимірювання кількості, відстані, довжини, ширини, висоти, об’єму, маси, часу.

Метою державної Національної програми “Освіта” (“Україна ХХІ ст.”) є виведення освіти в Україні на рівень розвинутих країн світу, що можливо лише за умов відходу від авторитарної педагогіки і впровадження сучасних педагогічних технологій. Саме цим зумовлена зараз увага педагогів та науковців до інновацій.

Термін “інновація” означає оновлення процесу навчання, який спирається, головним чином, на внутрішні фактори.

Поняття “технологія” виникло у світовій педагогіці також як протиставлення існуючому поняттю “метод”. Недолік методу полягає в його

негнучкості та статистичності. Широкого поширення термін “технологія” (“технологія в освіті”) набув у 40-х рр. ХХ ст. і був пов’язаний із застосуванням нових аудіовізуальних засобів навчання.

Кожен творчий педагог завжди шукає ті форми організації освітнього процесу, які є ефективними саме для тих дітей, із якими він працює зараз. Безперечно, цей пошук сприяє розробці, апробації та впровадженню у практику роботи інноваційних технологій, які на нашу думку і є гвинтиками у досить складному механізмі, який носить назву “освітній процес”. Надбання світового педагогічного досвіду, досягнення вітчизняної науки, а також досвід поколінь є підґрунтям інноваційної діяльності педагога.

З метою виявлення ефективності формування математичної компетентності з використанням інноваційних технологій я проводжу контрольні заняття із застосуванням різноманітних тестових ігрових завдань за певними темами. Варто відзначити, що дані контрольні заняття відрізняються від тих, які проводилися раніше і мали на меті виявити рівень сформованих знань дітей. У процесі проведення власних контрольних занять (дуже часто це індивідуальні або під групові заняття) я прагну виявити рівень розвитку пізнавальної активності дітей, вміння застосовувати набуті знання у процесі практичної діяльності тощо.

Здійснена робота з формування логіко-математичного розвитку дітей 5-го року життя з використанням дидактичних ігор вже має певні результати, які ми виявили після завершення 1-го навчального півріччя.

Отже, у вересні діти показали такі рівні розвитку: високий: 4 чол. (12%), достатній: 10 чол. (30%), середній: 16 чол. (49%), нижчий середнього: 2 чол. (6%), низький: 1 чол. (3%).

У лютому діти показали такі рівні розвитку: високий: 6 чол. (18%), достатній: 16 чол. (49%), середній: 10 чол. (30%), нижчий середнього: 1 чол. (3%), низький: жодної дитини.

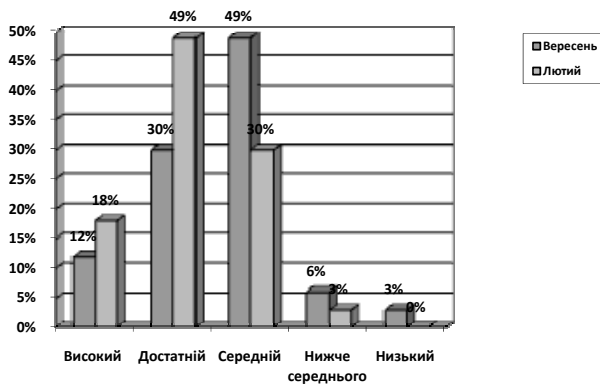

Рис. 1. Рівні логіко-математичного розвитку дошкільників

У процесі обстеження дітей було виявлено, що використання різноманітних інноваційних технологій сприяє підвищенню інтересу дітей до навчання, що, у свою чергу, підвищує його результативність. У процесі ігрової та інших видів діяльності діти мають змогу практично застосовувати набуті знання, виправляти власні помилки, самостійно робити певні висновки. Отже, підводячи підсумок проведеного дослідження, ми можемо сказати, що використання таких інноваційних технологій як LEGO-конструювання та кольорові палички Дж. Кюізенера є ефективним засобом формування математичної компетентності дошкільників.

О.А. Ковальчук,

*1-й рік навчання, Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка*

ВОЛОДІННЯ ІННОВАЦІЙНИМИ ТЕХНОЛОГІЯМИ ЯК СКЛАДНИК КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ІНЖЕНЕРА-ПЕДАГОГА

Професійно-технічна освіта України на сьогодні має великий досвід у системі підготовки кваліфікованих робітників. Підготовка робітничих кадрів у професійно-технічних навчальних закладах здійснюється за 400 професіями.

Професійна освіта має бути безпосередньо пов'язана з потребами економіки держави, а її якість відповідати сучасним вимогам.

Освітній процес у професійних закладах, спрямований на підготовку висококваліфікованих працівників, які досконало володіють сучасними виробничими технологіями, є мобільними щодо зміни спеціалізації.

Для реформування системи професійно-технічної освіти важливе місце займає підготовка інженерів-викладачів до інноваційної діяльності. Науково обгрунтовано, що це прояв компетентності майбутніх фахівців.

Компетентність – динамічна комбінація знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти (Закон України від 01.07.2015 №1556-VII «Про вищу освіту»).

Метою нашого дослідження є визначення шляхів формування готовності майбутніх інженерів-викладачів до впровадження в освітній процес інноваційних педагогічних технологій під час їхньої фахової підготовки.

Науковий аналіз проблеми формування професійної компетентності майбутніх педагогів у процесі навчання фахових дисциплін передбачає визначення низки педагогічних умов, що нададуть змогу ефективно розв'язати окреслену проблему.

Аналіз наукових праць Л.С. Ващенко, І.О. Зязюна, О.М. Коваленко, В.О. Мирошниченко, Н.Г. Нічкало, О.В. Овчарук, О.І. Пометун, О.Я. Савченко, С.О. Сисоевої, О.М. Семенов та ін., вивчення передового педагогічного досвіду засвідчує, що використання інноваційних технологій у навчальному процесі надає величезні можливості для розвитку творчих здібностей студентів та формування їхньої професійної компетентності.

Тому важливо, щоб під час здобування професії майбутні інженери-педагоги з однієї сторони ставали суб'єктами освітнього процесу, організованого за інноваційними технологіями, а з іншої навчались проектувати майбутні уроки й інші види занять з включенням інноватики.

Серед інноваційних технологій слід виокремити інформаційно-комунікативні та інтерактивні.

Інформатизація пов'язана, насамперед, з розвитком комп'ютерної техніки, різноманітного програмного забезпечення, глобальних мереж (інтернет) та мультимедійних технологій. На думку багатьох фахівців (М.І. Жалдака, Н.І. Морзе, О.В. Ігнатенко та ін.) нові інформаційні освітні технології на основі комп'ютерних засобів забезпечують можливість значно підвищити ефективність навчання.

З врахуванням специфіки фахової підготовки та майбутньої професійної діяльності інженера-педагога у формуванні їх компетентності важливе місце займають мультимедійні засоби навчання. Адже вони є шляхами підвищення мотивації студентів до навчання; інтенсифікації процесу навчання; розвитку особистості студента; розвитку навичок самостійної роботи з навчальним матеріалом.

Мультимедійні засоби навчання – це комплекс апаратних і програмних засобів, що дозволяють користувачеві спілкуватися з комп'ютером, використовуючи різноманітні, природні для себе середовища: графіку, гіпертексти, звук, анімацію, відео. Мультимедійні системи надають користувачеві персонального комп'ютера такі види інформації: текст; зображення; анімаційні картинки; аудіо коментарі; цифрове відео. Технології, які дозволяють з допомогою комп'ютера інтегрувати, обробляти і водночас відтворювати різноманітні типи сигналів, різні середовища, засоби і способи обміну інформацією, називаються мультимедійними.

Існують різноманітні способи застосування засобів мультимедіа в освітньому процесі, серед яких: використання електронних лекторів, тренажерів, підручників, енциклопедій; розробка ситуаційно-рольових та інтелектуальних ігор з використанням штучного інтелекту; моделювання процесів і явищ; забезпечення дистанційної форми навчання; проведення інтерактивних освітніх телеконференцій; побудова систем контролю й перевірки знань і умінь студентів (використання контролюючих програм-тестів); створення і підтримка сайтів навчальних закладів; створення пре-

зентації навчального матеріалу; здійснення проектної і дослідницької діяльності студентів тощо.

Нами апробовано на заняттях з професійної підготовки залучення майбутніх інженерів-педагогів до ситуаційно-рольових та інтелектуальних ігор, проектної і діяльності. При цьому ми поєднували інформаційні технології з інтерактивними методами навчання.

Застосування інтерактивних методів навчання дозволяє вирішувати одночасно декілька завдань.

Інтерактивні методи включають велику кількість новітніх ідей у проведенні тематичних занять. Ці заняття можуть включати в себе кілька особистісно зорієнтованих підходів для фронтального та групового втілення. Найвідомішими на сучасному етапі є такі: «коло ідей» – метою технології є залучення всіх до обговорення проблеми; «акваріум» – такий вид діяльності допоможе вдосконалити навички роботи в малих групах; «навчаючись учись» – такий вид навчальної діяльності дає можливість взяти активну участь у навчанні та передачі своїх знань іншим людям; «мікрофон» – дає можливість кожному послідовно чи хаотично (за вибором людини, яка проводить опитування) сказати щось швидко, по черзі, відповідаючи на запитання або висловлюючи свою думку чи позицію; «рольова гра» – визначити власне ставлення до конкретної життєвої ситуації, набути досвіду поведінки в подібній ситуації шляхом «гри»; «крісло автора» – несе в собі реалізацію підвищення самооцінки учнів.

Головне – вони розвивають комунікативні уміння і навички, допомагають встановленню емоційних контактів між студентами, забезпечують виконання виховних завдань, оскільки привчають працювати в команді, прислухатися до думки своїх одногрупників. Разом з тим, використання інтерактивних методів знімає нервову навантаженість учнів, дає можливість змінювати форми їх діяльності, переключати увагу на вузлові питання теми занять.

Таким чином в освітньому процесі під час фахової підготовки майбутнього інженера-педагога найбільш доцільно використовувати спосіб інтеграції окремих елементів інноваційних технологій. Але для того, щоб така інтеграція принесла бажаний результат, необхідно дотримуватися принципів систематичності, планомірності, наступності. Інноваційні технології доцільно використовувати на заняттях залежно від теми, мети та змісту навчального матеріалу, а також типу та виду занять.

Лише вдала інтеграція сучасних педагогічних технологій: дає змогу формувати компетентного інженера-педагога.

Науковий керівник: Г.В. Ігнатенко, канд. пед. наук, доц.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ З НЕБЛАГОПОЛУЧНОЮ СІМ'ЄЮ

Сучасна сім'я є найважливішим соціальним середовищем формування особистості й основним інститутом психологічної підтримки та виховання, що відповідає не тільки за соціальне відтворення населення, але й за відтворення певного способу життя, образу думок і відносин. Тому суспільство зацікавлене в міцній, духовно і морально здоровій сім'ї. Основна відповідальність за формування благополучної сім'ї покладається на плечі соціальних працівників та соціальних педагогів.

Вивченням і розробкою змісту, напрямів, методів вивчення сім'ї та соціально-педагогічної роботи з сім'єю займалися відомі українські вчені Н. Бугасць, З. Зайцева, І. Зверева, А. Капська, Л. Коваль, В. Кравець, І. Трубавіна, С. Харченко та ін.

Теоретичні основи соціально-педагогічної діяльності з даною категорією сімей знаходимо у працях В. Столетова, В. Сластьоніна, О. Гонсеєва, С. Ковальова, Ю. Василькової, Л. Шнейдер, Л. Аксьонової, А. Мудрика та ін.

Аналіз чинного в Україні законодавства дозволяє зробити висновок, що неблагополучними є ті сім'ї, в яких порушуються права її членів, права людини, порушуються юридичні норми суспільства. Причинами цього можуть бути алкоголізм і наркоманія членів сім'ї, психолого-педагогічна і правова неграмотність, економічні фактори суспільства, хвороби, політична ситуація, насильство щодо членів сім'ї тощо.

Неблагополучною є сім'я, яка в силу об'єктивних або суб'єктивних причин втратила свої виховні можливості, внаслідок чого в ній складаються несприятливі умови для виховання дитини.

Дослідниця В. Шахрай неблагополучні сім'ї поділяє на три групи:

- превентивні – сім'ї, в яких проблеми мають незначний прояв і знаходяться на початковій стадії неблагополуччя;
- сім'ї, в яких соціальні та інші протиріччя загострюють взаємостосунки членів сім'ї один з одним і оточенням до критичного рівня;
- сім'ї, які втратили будь-яку життєву перспективу, інертні у ставленні до свого життя і долі власних дітей.

Причини сімейного неблагополуччя можуть бути різними: алкоголізм, наркоманія членів сім'ї, аморальний спосіб життя батьків; конфлікти між батьками, батьками і дітьми; відсутність одного з батьків (неповна сім'я); серйозні помилки та прорахунки у вихованні, які допускаються батьками через низьку педагогічну культуру та неосвіченість (сім'ї, де взаємостосунки з дітьми носять формальний характер; де відсутня єдність вимог до дитини,

має місце бездоглядність, надмірна батьківська опіка, надмірна суворість у вихованні, застосування фізичних покарань, сім'ї «нових українців» тощо).

Визначення неблагополуччя сім'ї зумовлюється через оцінку виховного впливу сімейного оточення на дитину, рівня виконання батьками своїх батьківських обов'язків. Одним із наслідків прорахунків у вихованні є емоційне відторгнення між батьками і дитиною.

Дослідниця Л. Шнейдер виділяє основні фактори, що впливають на появу неблагополучних сімей: «розбіжність у поглядах батьків і відсутність чітких дисциплінарних вимог в сім'ї; психічні порушення та кримінальна поведінка батьків; низький соціальний статус сім'ї і несприятливі умови для життя».

Таким чином, за сукупністю причин і факторів, що викликають сімейне неблагополуччя, визначальними є порушення в міжособистісних внутрішньосімейних відносинах і дефекти виховання дітей у сім'ї.

Проаналізувавши сучасний стан проблеми неблагополуччя, можна констатувати, що дане питання є дуже актуальним, оскільки число таких сімей стрімко збільшується, з'являються нові види неблагополучних сімей в сучасному суспільстві, що ускладнюється браком висококваліфікованих фахівців у цій сфері, а саме – соціальних працівників. Нерозвиненість соціальної сфери і брак освічених фахівців, орієнтованих на проблеми сім'ї, негативно позначається на ситуації в суспільстві.

Для ефективної взаємодії з неблагополучною сім'єю вважаємо за доцільне використання таких форм роботи, як:

- консультативні зустрічі, під час яких соціальний педагог консультує з питань сімейного законодавства, інформує батьків про існуючі методи виховання та пояснює способи створення сприятливого мікроклімату в сім'ї;

- семінари та тренінги, які дають можливість переосмислити та змінити погляд на ту ситуацію, яка склалася в сім'ї (тренінг «Тепло сім'ї»).

У ході реалізації даних форм можна застосовувати такі методи та психотерапевтичні техніки, як:

- бесіда, яка, в свою чергу, дає можливість соціальному педагогові проникнути в духовне життя сім'ї, з'ясувати всі труднощі;

- ізотерапія (малюнковий тест Л. Лебедевої «Моя сім'я у вигляді квітів», техніка «Живий дім» Н. Кедрової (модифікація О. Тараріної));

- фототерапія (техніка «Я тоді» і «Я зараз» (модифікація О. Тараріної));

- ландшафтна арт-терапія (техніка «Вікна та тіні» (авторська О. Тараріної));

- казкотерапія (техніка «Авторська казка»);

- моніторинг, під час якого ми спостерігаємо за поведінкою членів сім'ї, динамікою змін, здійснюємо оцінку та аналіз ситуації.

Подальшою метою нашого наукового дослідження вбачаємо розробку технології соціально-педагогічної роботи з неблагополучною сім'єю.

Науковий керівник: І.В. Олійник, канд. пед. наук.

А.В. Коркішко,
аспірант кафедри педагогіки вищої школи,
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»,
м. Слов'янськ

ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ ЯК ПІДґРУНТЯ ПРОФЕСІЙНОГО ІМІДЖУ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА ВНЗ

Професійна підготовка майбутніх магістрів у ВНЗ України посідає особливе місце серед пріоритетних завдань сучасної освіти, бо вона спрямована на формування особистості викладача, що залишається головною діювою особою її модернізації.

Поділяючи думку Л. Загородньої, О. Кравець, С. Тітаренко та ін., зазначимо, що найвищим ступенем професіоналізму майбутніх викладачів є педагогічна майстерність, яку визначають як комплекс спеціальних умінь, навичок, що дозволяють педагогу ефективно управляти навчально-виховною діяльністю студентів. Рівень сформованості педагогічної майстерності залежить від ставлення педагога до своєї професії, самоорганізації та самовдосконалення, активної життєвої позиції.

Опанування педагогічною майстерністю відбувається в період навчання у ВНЗ, а виявляється в професійно-педагогічній діяльності й оцінюється через авторитет, репутацію, професійний імідж викладача ВНЗ.

У професійній діяльності педагога сьогодні простежується якісні зміни – професійний ріст. Зростання пов'язане з осмисленням змісту діяльності, вибором методів і форм, виробленням професійно-особистісного стилю викладача. В. Сімонов, І. Харламов виділили такі шаблі професійного зростання педагога: педагогічне уміння (володіння педагогічними вміннями й навичками, що забезпечують грамотну та педагогічно доцільну організацію педагогічного процесу); педагогічна майстерність (комплекс спеціальних умінь і навичок, що дозволяє викладачеві ефективно управляти навчально-виховною діяльністю студентів, шліфування вмілості, відпрацювання основних елементів діяльності на практиці; педагогічна творчість (здатність побачити процес чи його складові з іншого боку, внести зміни, які дадуть найкращий ефект, і призводить до професійної й особистісної самореалізації викладача в процесі педагогічної діяльності).

Зважаючи на це, педагогічна майстерність являє собою високий ступінь педагогічного вміння, досконале володіння всією сукупністю діагностичних, орієнтаційно-прогностичних, організаторських, інформаційно-пояснювальних тощо умінь і навичок, сприяє формуванню особистості майбутнього педагога його професійного іміджу.

Більш точною та повною є думка І. Зязюна, Л. Крамущенко, І. Кривонос, О. Мирошник, В. Семиченко, Н. Тарасевич, які розглядали педа-

гогічну майстерність як: сплав особистісно-ділових якостей та професійної компетентності викладача; комплекс властивостей особистості, що забезпечують високий рівень самоорганізації професійно-педагогічної діяльності.

Загальновідомо, що для вироблення педагогічної майстерності, а отже, і професійного іміджу, викладач повинен володіти її елементами, які складають його професійну придатність: гуманістичною спрямованістю (альтруїзм, гуманізм, любов до людей, моральні принципи, співпереживання, співчуття тощо); професійною компетентністю (психолого-педагогічні знання, володіння своїм предметом, здатність до саморозвитку, творчості, самовизначення, самоосвіта, відповідальність, конкурентоспроможність, етичність, толерантність, ерудованість, доброзичливість, чуйність, витонченість, рефлексія, людяність тощо); педагогічними здібностями (творчість, змістовність і яскравість мови, її образність і переконливість, педагогічний такт, спостережливість, педагогічна вимогливість, винахідливість тощо); педагогічною технікою (мистецтво одягатись, володіння мімікою та жестами, управління педагогічним спілкуванням, уміння керувати та організовувати, емоційне самовладання, управління емоціями та настроєм, імпровізація, інтуїція, емпатія, толерантність, комунікабельність, спостережливість, уява тощо).

Отже, педагогічну майстерність забезпечує процес професійного становлення педагога через створений образ. Усе це може в сукупності формувати індивідуальний стиль викладацької діяльності, що є показником власного іміджу як особистісного, так і професійного.

Науковий керівник: С.А. Саяпіна, канд. пед. наук, доц.

О.В. Костенко,

*6-й рік навчання, Кременчуцький національний університет
імені Михайла Остроградського*

КОМП'ЮТЕРНІ БІЗНЕС-СИМУЛЯЦІЇ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНЦІЙ У МАЙБУТНІХ ОБЛІКОВЦІВ

З кожним роком на ринку праці зростають вимоги до випускників навчальних закладів. Кожен роботодавець бажає отримати фахівця, який не потребує додаткових витрат на його навчання. Тому перед закладами освіти постає завдання створити такі умови навчання, які б забезпечили випуск фахівця з повним набором компетенцій, що задовольняв би всі вимоги потенційного роботодавця.

Риторичним стає питання «Яким же чином закладам освіти забезпечити умови випуску фахівця, що відповідає сучасним вимогам роботодавця?».

Нами запропоновано вирішення цього питання шляхом використання комп'ютерних бізнес-симуляцій, що сприяють інтенсифікації навчального процесу і є новим підходом до формування професійних компетенцій в учнів.

Бізнес-симулятори належать до ділових ігор третього покоління, які створені на основі інтелектуальних імітаційних середовищ з відритою архітектурою, що здатна функціонувати у колективному та індивідуальному режимах.

Нами розроблена та використовується у процесі навчання з предмета «Інформаційні системи і технології в обліку» бізнес-симуляція «Моя фірма». Це імітаційна гра в програмі «ІС Підприємство», під час якої учні копіюють у спрощеному вигляді роботу обліковця на підприємстві.

Гра складається з десяти етапів, які включають десять взаємозалежних завдань, що охоплюють всі етапи практичної діяльності обліковця: з моменту створення підприємства до складання фінансової звітності. Всі учасники методом жеребкування обирають власне приватне підприємство. Потім отримують індивідуальні завдання, що відповідають змісту діяльності обраного підприємства. Завдання полягає у виконанні вправ на теми: 1) введення початкових даних по підприємству; 2) введення початкових залишків; 3) види операцій; 4) банк і каса; 5) кадровий облік; 6) облік основних засобів; 7) облік товарно-матеріальних цінностей; 8) облік заробітної плати; 9) облік виробництва продукції; 10) облік реалізації продукції, фінансові результати та фінансова звітність.

Виконання цих завдань надає можливість учням здобути знання, уміння і навички, що відповідають критеріям кваліфікаційної атестації випускників з професії «Обліковець з реєстрації бухгалтерських даних», відповідно до ДСПТО 4121.ОК.74.12-2013 (таблиця 1)

Таблиця 1

**Відповідність змісту етапів бізнес-симуляції «Моя фірма»
критеріям кваліфікаційної атестації**

Етапи бізнес-симуляції «Моя фірма»	Вміння
Введення початкових даних по підприємству	Учень (слухач) має конкретні, практичні навички та компетенції щодо ведення роботи з оперативного обліку на підприємстві.
Введення початкових залишків	Учень (слухач) має конкретні, практичні навички та компетенції щодо ведення роботи з оперативного обліку грошових коштів, матеріалів.
Види операцій (типові, ручні, за допомогою документів)	Учень (слухач) має конкретні, практичні навички та компетенції щодо ведення роботи з контрагентами.

Етапи бізнес-симуляції «Моя фірма»	Вміння
Банк і каса	Учень (слухач) має конкретні, практичні навички та компетенції щодо ведення роботи з грошових коштів, ведення відповідних записів в первинних документах (прибуткових та видаткових ордерах, платіжних дорученнях тощо).
Кадровий облік	Учень (слухач) має конкретні, практичні навички та компетенції щодо ведення роботи з кадрового обліку, ведення відповідних записів в первинних документах.
Облік основних засобів	Учень (слухач) має значні конкретні, практичні навички та компетенції щодо ведення обліку основних засобів, здійснює ведення відповідних записів в первинних документах складає встановлену звітність, відомості.
Облік товарно-матеріальних цінностей	Учень (слухач) має значні конкретні, практичні навички та компетенції щодо ведення обліку сировини, матеріалів товарів, здійснює ведення відповідних записів в первинних документах складає встановлену звітність, відомості.
Облік заробітної плати	Учень (слухач) має значні конкретні, практичні навички та компетенції щодо ведення обліку з оплати праці, ведення відповідних записів в первинних документах складає встановлену звітність, відомості.
Облік виробництва продукції	Учень (слухач) має значні конкретні, практичні навички та компетенції щодо обсягу готової продукції, витрат сировини, ведення відповідних записів в первинних документах за видами обліку (нарядах, матеріальних та прибуткових ордерах, вимогах, накладних тощо).
Облік реалізації продукції, фінансові результати та фінансова звітність	Учень (слухач) має значні конкретні, практичні навички та компетенції щодо визначення підсумків, складає встановлену звітність, відомості і зведення. Визначається здатність застосовувати спеціальні навички та компетенції вирішувати проблеми незалежно. Має практичний досвід у роботі як у простих так і виняткових ситуаціях.

Перевагою бізнес-симуляції є створення мініатюрної версії реальної професійної діяльності, яка дає змогу:

- учню: зрозуміти суть роботи фахівця обраної професії; здобути практичні навички роботи в програмі «1С Підприємство»; придбати досвід прийняття ділових рішень, під час вирішення проблемних професійних ситуацій.

- викладачу: оцінити глибину засвоєного теоретичного матеріалу; рівень підготовленості до виконання професійних завдань; виявити недоліки бізнес-симуляції та вдосконалити її з метою отримання кращих результатів у подальшому.

Таким чином, зміст завдань, які виконуються під час проведення бізнес-симуляції, сприяє отриманню учнями знань, умінь і навичок, що

дозволяю випускникам здобути необхідні компетенції з професії «Обліковець з реєстрації бухгалтерських даних».

Науковий керівник: О.І. Беспарточна, канд. пед. наук, доц.

А.І. Костів,
*1-й рік магістратури, Інститут педагогіки і психології,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка*

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФІЛАКТИКИ ІНВЕКТИВНОЇ ЛЕКСИКИ У СТУДЕНТСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Проблему інвективної лексики як соціокультурного феномену у своїх роботах висвітлювали Б.А. Успенський, Д.С. Ліхачов, І.С. Кон, В.Л. Леві, В.І. Жельвіс. Приділяючи увагу особливостям функціонування лихослів'я у мовленні різних етнічних груп, вивчаючи його функції, ці науковці однак не досліджували використання лихослів'я в міжособистісному спілкуванні студентів. Окрім того спеціальні психолого-педагогічні дослідження інвективної лексики не отримали поширення у вітчизняній науці: відсутніми є чіткі уявлення про лихослів'я як психолого-педагогічний феномен, недостатньо з'ясовано залишається його природа, додаткової розробки потребує класифікація лихослів'я.

На жаль інвективна лексика довгий час не розглядалася в якості реально існуючої педагогічної проблеми, тому й не ставилось питання про її спеціальне дослідження. Проте, поширення і більш вільний прояв лихослів'я в мовленнєвій культурі студентської молоді досить рельєфно відтворює особливості процесу його соціалізації на сучасному етапі розвитку нашого суспільства.

Теоретичний аналіз інвективної лексики-лихослів'я дозволяє стверджувати, що її можна описати за допомогою різноманітних психологічних термінів і понять. У залежності від ситуації мовлення вона буває агресивного і не агресивного характеру; від рівня усвідомлення його мовцем – усвідомлюваною і неусвідомлюваною. Визначальною характеристикою лихослів'я є можливість заподіяння шкоди, спричинення негативного впливу. Отже, лихослів'я можна визначити як слова, що спричиняють моральні і фізичні страждання і порушують існуючі норми культурного спілкування.

Соціальна ситуація розвитку, в якій перебувають сучасні студенти, сприяє розповсюдженню у їх мовленні лихослів'їв. Негативний вплив здійснює найближче соціальне оточення, а також ставлення до інвективної лексики-лихослів'я у суспільстві. Причинами проявів інвективної лексики-лихослів'я у студентському середовищі є мікросоціальні, сімейні, шкільні проблеми, негативний вплив ЗМІ, що демонструють не тільки моделі агресивно-го лихослів'я, але й моделі лихослів'я як своєрідної комунікативної норми.

Причини інвективної лексики-лихослів'я надзвичайно складні і різноманітні, вони не є ізольованими одна від одної. Між ними існує зв'язок, як між соціальним і біологічним, успадкованим і набутим, фізіологічним і психічним, індивідуальним і суспільним. Тому і дослідження феномену інвективної лексики-лихослів'я, причин, що його породжують, має бути комплексним. Фактори, що його спричиняють, не залишаються абсолютно незмінними протягом життя людини. Слід зазначити що еред причин, які призводять до формування звички лаятися, чільне місце посідають: комунікативна поведінка батьків, студентів-однолітків, викладачів. Посилюють процес соціальні фактори (наприклад, негативний вплив ЗМІ), соціокультурні стереотипи (ставлення до лихослів'я в соціумі).

Важливу роль у поширенні і закріпленні звички лихословити відіграють індивідуально-психологічні фактори: агресивність, тривожність, нездатність керувати своїми емоціями, а також недорозвиненість мовленнєвої функції, обмежений запас слів, складності у конструюванні і висловлюванні думок тощо.

Плануючи профілактичну роботу, потрібно виходити з того, що її потребує будь-яке студентське середовище. Отже, відповідно до такої позиції, заходи з подолання звички лихословити ми передбачали три напрямки роботи:

- проведення профілактичних занять із студентами із самоусвідомлення негативного впливу лихослів'я на життєдіяльність особистості, зниження рівня агресії, розвитку емпатії;
- організація тренінг-семінарів для студентів із підвищення їхньої психолого-педагогічної компетентності у розв'язанні проблем професійного та неформального спілкування;
- проведення бесід і роз'яснювальної роботи з соціальним оточенням щодо налагодження неконфліктних і партнерських стосунків.

Для забезпечення ефективності соціально-педагогічної профілактики інвективної лексики-лихослів'я серед студентів необхідно визначити мету, завдання, зміст, вибрати оптимальні та ефективні форми, методи, засоби роботи. Оскільки форми та методи профілактики мають різні можливості формування когнітивного, афективного, поведінкового компонентів особистості студента, то одноразове їх застосування не забезпечить позитивних результатів.

У процесі наукового аналізу, можна констатувати що первинна соціально-педагогічна профілактика лихослів'я у студентському середовищі передбачає попередження проблеми задовго до моменту її виникнення. Вона спрямована на створення сприятливих умов розвитку, збереження позитивного спількування, адаптації. Завданням вторинної соціально-педагогічної профілактики у студентському середовищі є виявлення негативних відхилень у їхній поведінці, що дає можливість попередити використання лихослів'я. Вторинна або рання профілактика ґрунтується на результатах діагностики соціальної ситуації розвитку конкретного студента, і є індивідуальною в плані корекції системи його життєді-

яльності. Третинна соціально-педагогічна профілактика лихослів'я у студентському середовищі – це цілеспрямована діяльність з метою попередження використання у мові лихослів'я і переходу цього процесу в більш складну стадію використання вульгаризмів.

Науковий керівник: Л.Й. Петришин, д-р пед. наук, доц.

Т.В. Крамаренко,
*доцент кафедри філології,
Дніпропетровський аграрно-економічний університет*

ДО ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Інтернет та інформаційно-комунікаційні технології стрімко увійшли у наше життя і органічно доповнили практично всі сфери людської діяльності, зокрема професійну. Глобальні інформаційні мережі настільки вплелися в життя сучасної цивілізації, що обійтися без них уже неможливо. В еру інформаційних технологій майбутні фахівці мають повсякденно використовувати їх, адже відмітною характеристикою їх професійної діяльності є наявність інформаційного середовища, яке потребує активного застосування інформаційно-комунікаційних технологій і набути досвіду організації професійно спрямованого діалогу, опосередкованого засобами інформаційно-комунікаційних технологій, майбутні фахівці зможуть під час навчання у ВНЗ.

Ефективне застосування ІКТ у навчальному процесі можливе лише у тому випадку, коли відповідні технології не є певною надбудовою до існуючої системи навчання, а обґрунтовано і гармонійно інтегруються у цей процес, забезпечуючи нові можливості і викладачам, і студентам.

Дослідники розглядають технологію навчання як метод чи сукупність прийомів, дидактичну конструкцію інформаційного управління навчально-пізнавальної діяльності студентів, яка відображає закономірності навчального пізнання.

Щодо інформаційної технології, то Закон України «Про національну програму інформатизації» (від 4 лютого 1998 року № 74/98-ВР) визначає її як «цілеспрямовану організовану сукупність інформаційних процесів з використанням засобів обчислювальної техніки, що забезпечують високу швидкість обробки даних, швидкий пошук інформації, розосередження даних, доступ до джерел інформації незалежно від місця їх розташування».

За результатами наукових робіт фахівців, які займалися вивченням засобів сучасних інформаційних технологій, можна виокремити такі способи їх використання з метою організації навчального процесу:

– комп'ютерна підтримка організації навчального процесу, за якої комп'ютер виступає як засіб, що забезпечує індивідуальну роботу студентів;

– демонстрація навчальної інформації для групової роботи під керівництвом викладача. Комп'ютер використовується як джерело структурованої інформації чи як засіб для організації навчання в груповому режимі під керівництвом викладача;

– обробка та збереження інформації. Такий спосіб використання комп'ютера доречно застосовувати з метою створення різноманітних баз даних, таких як спеціалізовані чи додаткові словники тощо;

– обмін повідомленнями з метою організації спілкування на міжнародному рівні за допомогою телекомунікаційної мережі. У такий спосіб відбувається практичне застосування знань з іноземної мови в процесі роботи над спільними міжнародними проектами.

У зв'язку з вищезазначеним принципово важливого значення набуває дослідження саме інформаційно-комунікаційних технологій як засобів організації професійного діалогу.

Так, Р. Гуревич, Т. Коломієць зазначають, що застосування інформаційно-комунікаційних технологій сприяє вирішенню таких дидактичних завдань: засвоєння базових та систематизація засвоєних знань з фахової дисципліни; формування комунікативних, зокрема діалогічних, умінь, навичок самоконтролю; надання навчально-методичної допомоги майбутнім фахівцям у самостійній роботі.

С. Дишлева акцентує увагу на таких ознаках педагогічного процесу із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій: інтерактивність та діалоговий характер навчання; оптимальне поєднання індивідуальної та групової роботи; підтримання у студентів відчуття психологічного комфорту при організації діалогу з комп'ютером; необмежене навчання.

Традиційно серед інформаційно-комунікативних технологій виокремлюють технології синхронної (он-лайнної) (чат і ICQ) та асинхронної (оф-лайнної) комунікації (електронна пошта, телеконференції).

І. Розіна визрізняє чотири види *мережевих технологій*: *однаковий час та однакове місцезнаходження*: локальні мережеві програми, чати; *однаковий час та різне місцезнаходження* (синхронні технології): програми для миттєвої спільної роботи у комп'ютерній мережі, Інтернет-пейджінг та ICQ, Інтернет-телефонія, комп'ютерні аудіо- та відео-конференції; *різний час та однакове місцезнаходження* (інтерактивні технології): веб-форуми, дискусійні списки, гостьові книги анкети-форми; *різний час та різне місцезнаходження* (асинхронні технології): електронна пошта, списки розсилки, телеконференції.

Поділяємо погляди О. Кущенко, яка презентувала класифікацію основних видів інформаційно-комунікативних технологій: за технологією реалізації (пошта, чат, форуми, живі журнали, аудіо-відео, миттєві повідомлення); за напрямом комунікації (міжособистісна, організаційна, комуні-

кація у малих групах, та ін.); *опосередкована* (телебачення, радіо, преса та ін.); за часом здійснення on-line: чат, служба миттєвої пошти, веб-чат, біла дошка відеоконференцзв'язку або аудіографічної конференції, Інтернет-телефонія, середовище MUD/MOO) або off-line: електронна пошта, телеконференції, файлові сервери, власні інформативні ресурси, чати, форуми, веб-конференції, віртуальні клуби, комунікативні програми, рольові ігри, дошки повідомлень, War-комунікації, IP-телефонія, Wi-Fi).

До основних комунікативних можливостей взаємообміну інформацією між суб'єктами, опосередкованому комп'ютерними засобами комунікації відносять: *мультимедійний зв'язок*, який поєднує голос, відеозображення та текст, що передаються однією фізичною лінією зв'язку; *гіпермедіасистеми*, що стимулюють внутрішній діалог користувача, розкриваючи способи мислення, сприяючи зіставленню різних позицій, спонукаючи до самостійного розмірковування та оцінювання висловлених гіпотез, прийняття самостійних рішень; *телекомунікаційні технології*, які базуються на спілкуванні, зближенні, вільному обміну думками, ідеями, інформацією учасників спільного проекту.

Отже, технологізація освіти є об'єктивним, закономірним незворотним процесом і засобом підвищення ефективності навчання, виховання та розвитку студентів. Адекватне використання ІКТ у навчальному процесі є передумовою підвищення якості навчальних послуг, розширення їх можливостей, творчої реалізації особистості у навчальній діяльності. Інформаційно-комунікаційні технології в освіті через їх потенціал сприяють реалізації таких дидактичних завдань: підвищення якості освіти на основі взаємозв'язку загальнодидактичних принципів самостійності, активності і систематичності; розширення можливостей для безперервної освіти на основі реалізації принципів послідовності, наступності та доступності; забезпечення адекватного рівня підготовки педагогів для роботи з інформаційно-комунікаційними технологіями; вдосконалення змісту навчання з урахуванням взаємодії загальнодидактичних принципів, охоплюючи принцип науковості, наочності, доступності, зв'язку теорії з практикою; постійне вдосконалення дидактичного забезпечення навчального процесу.

О.В. Лебідь,

докторант, Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ КЕРІВНИКІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ДО СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ МАГІСТРАТУРИ

На сучасному етапі реформування системи загальної середньої освіти України нагальною є проблема забезпечення випереджального, стратегічного характеру освіти, що засвідчує необхідність переходу до ново-

го виду управління – стратегічного. Стратегічне управління дає можливість передбачати можливі зміни і майбутні тенденції розвитку загальноосвітнього навчального закладу, моніторинг й прогнозування зовнішніх умов з метою моделювання організаційних змін, що забезпечують оптимальне функціонування і сталий розвиток закладу освіти. Для успішного здійснення освітньої діяльності керівники повинні вдало визначати і формулювати стратегії розвитку загальноосвітнього навчального закладу. Це дозволить своєчасно реагувати на зовнішні й внутрішні зміни в середовищі освітньої установи, і як результат загальноосвітній навчальний заклад буде функціонувати та розвиватися в довгостроковій перспективі.

Існуюча практика підготовки майбутніх керівників загальноосвітніх навчальних закладів в магістратурі, її зміст і форми не дозволяють забезпечити необхідний рівень їх готовності до стратегічного управління. У зв'язку з цим виникає необхідність модернізації професійної підготовки майбутніх керівників загальноосвітніх навчальних закладів через глибоке володіння основами стратегічного управління, а саме усвідомлення майбутніми керівниками загальноосвітніх навчальних закладів мети і завдань стратегічного управління; сформованість вмій майбутніх керівників реалізовувати концептуальні ідеї стратегічного управління, втілювати місію та бачення розвитку загальноосвітнього навчального закладу, здійснювати стратегічне планування та проектувати довгострокову діяльність загальноосвітнього навчального закладу, розробляти альтернативні варіанти розвитку загальноосвітнього навчального закладу, приймати виважені стратегічні рішення з чітким і продуманим механізмом їх реалізації; вмотивованість позитивного ставлення до використання ідей стратегічного управління у системі цінностей керівника. Саме такі спеціалісти мають допомогти загальноосвітньому навчальному закладу вижити і досягти своєї мети в довготерміновій перспективі.

У сучасній науковій літературі репрезентовано численні дослідження, які створюють підґрунтя для формування готовності майбутніх керівників загальноосвітніх навчальних закладів до стратегічного управління в умовах магістратури, зокрема досліджуються: загальні питання підготовки фахівців у вищій школі, у тому числі підготовку за магістерськими програмами (В. Андрущенко, Б. Бабенко, В. Берека, Н. Волкова, С. Гончаренко, В. Гриньова, О. Гура, С. Золотухіна, М. Колесов, К. Корсак, В. Кушнірук, В. Лозова, С. Сисоєва та інші); проблеми управління навчальними закладами (Ю. Атаманчука, В. Григораша, Л. Даниленка, Г. Єльнікової, С. Калашнікової, Л. Калініної, Л. Карамушки, О. Мармази, Є. Павлютенкова, В. Пикельної, Є. Хрикова та ін.); механізми формування готовності особистості до управлінської діяльності (В. Берека, О. Джурелюк, Г. Дмитренко, Г. Єльнікова, Л. Калініна, В. Клячко, А. Клімова, О. Колосович, В. Лунячек, В. Маслов, Л. Онофрійчук, Т. Сорочан, В. Уліч).

Предметом уваги науковців є різні аспекти професійної підготовки майбутніх керівників загальноосвітніх навчальних закладів, а саме: загальні аспекти підготовки керівників закладів освіти (Ю. Атаманчук, О. Бондарчук, А. Вознюк, Л. Даниленко, В. Жигір, С. Калашнікова, М. Лещенко, В. Лунячек, З. Романець, М. Торган, В. Чугаєвський); психологічна підготовка керівників навчальних закладів (О. Бондарчук, А. Вознюк, А. Москальова, І. Шпичак); проблема професійної, у т.ч. педагогічної та управлінської культури керівників навчальних закладів (В. Белоліпський, Л. Васильченко, О. Віханський, Я. Войтальянова А. Губа, А. Гуменюк, Г. Єльнікова, Л. Карамушка, Ю. Конаржевський, С. Королук, О. Мармаза, В. Павлюк, Є. Павлютенков, Ю. Палеха, Т. Сорочан, І. Турчик, Ф. Хміль, Л. Щоголева, В. Ягупов).

Найбільший внесок в розробку теорії стратегічного управління зробили такі відомі західні й українські фахівці як Д. Аакер, С. Алексєєв, С. Альтшулер, М. Армстронг, І. Ансофф, Л. Артеменко, І. Булєєв, В. Віханський, В. Виноградова, Г. Гольдштейн, В. Дикань, Л. Довгань, Ю. Каракай, В. Колпаков, Ю. Лапигін, Г. Мінцберг, В. Немцов, С. Оборська, А. Сельський, А. Стрікленд, А. Томпсон, Р. Фатхутдинов, З. Шершньова та інші.

У дослідженнях В. Вознюка, Б. Гершунського, Л. Грицяк, Г. Дмитренка, Г. Єльнікової, Т. Жорняк, Л. Карамушки, К. Колеснікової, В. Колпакова, О. Мармази, В. Маслова, В. Мельника, С. Натрошвілі, Н. Островерхової, О. Пометун, М. Поташника, О. Родіонова, П. Третякова, Л. Щоголевої висвітлено ключові питання стратегічного управління в системі освіти.

Водночас, незважаючи на інтенсивні різнопланові дослідження, жодний із названих підходів не забезпечує вповні виконання завдання підготовки майбутніх керівників загальноосвітніх навчальних закладів до стратегічного управління в умовах магістратури через відсутність методологічної та теоретичної бази, яка б сприяла формуванню в майбутніх керівників загальноосвітніх навчальних закладів належного рівня готовності до стратегічного управління.

Формування готовності майбутнього керівника загальноосвітнього навчального закладу до стратегічного управління в умовах магістратури є об'єктивним процесом підготовки нового покоління керівників до впровадження основ стратегічного управління в закладах освіти. Тому, готовність майбутнього керівника загальноосвітнього навчального закладу до стратегічного управління є стійким, цілісним, інтегративним утворенням особистості, що виражається розуміння доцільності, необхідності й можливості використання елементів стратегічного управління в управлінні загальноосвітнім навчальним закладом, передбачає знання та уміння щодо визначення та формулювання стратегії розвитку загальноосвітнього навчального закладу, рефлексію результатів власної праці.

METHODOLOGICAL PROBLEMS IN TEACHING FOREIGN LANGUAGES

One of the most important applied aspects of linguistics is the methodology of teaching foreign languages, which are now grounded for theoretical research and practical application. If you trace the history of methods of teaching foreign languages over the past century, it becomes evident that this is not a rigid system. Moreover, the development of methodical thinking is a way to see how the change of linguistic paradigm was determined by the necessity of transition to new methods. The history of methods of teaching foreign languages is most fully studied and described by I. V. Romanovym. The history of the methods studied K.A. Ganshina, I. A. Georgian, F. Aronstein, V. E. Rauschenbach. Separate sections of the history of the methods are represented in the works of M. Tsvetkova, S.K. Folomkina, N. I. GEZ, Yu. A. Zhluktenko, G. A. Kuznetsova. There are also known methods, which received their names on behalf of their authors – methods of Berlitz, Guen, Palmer, West, Frieze, Lado, Lozanova, etc. The history of methods of teaching foreign languages knows numerous and diverse attempts to find the most rational method of learning foreign languages.

We are going to describe the three methods of teaching and learning in this abstracts which we consider the most spread.

Ratio's method. The German educator Wolfgang Rathi (1571–1635) formulated the principle of conscious learning the Latin language. Language material should not be learned by heart mechanically: "Memory need to be trusted only what comes to it through the channel of understanding." The study of grammar is subordinated to reading, formal analysis of the text follows the meaning. The grammar of a foreign language was compared with the grammar of the native. The text analysis is widely used in comparison with the native language.

Comenius's method. Contemporary Ratio, Czech educator John Amos Comenius (1592–1670) proposed principles facilitate the semantization of vocabulary and student engagement in the classroom. The focus of students appealed for the establishment of direct associations between words in a foreign language and the subject. Comenius recommended that when reporting a new material to go from easy to difficult, from simple to complex, from the known to the unknown.

Grammar-translation method. At the end of the XIX century, secondary education was considered elite. Its aim was the harmonious development of students, inculcate in them not only a sense of beauty, but also the ability to think logically, including through the teaching of foreign languages. A model of harmony, of consistency, of logic were mandatory for the gymnasium classical

languages – Latin and ancient Greek. A linguistic understanding of language as a system had methodological consequences: if we consider language as a system, to learn the system can only be thoroughly studied and understood it. The systematic level of language is its grammar. Therefore, the study of the grammatical system not only plays the crucial role in a foreign language learning, but almost equal to it. The unit of grammar is the rules that you need to know, i.e., to memorize and to understand, to be able to find examples in the texts, to be able to apply them in practice – to formulate examples of their use at the sentence level and simple text, for example, answer a question or work, to be able to find the native language equivalent to the transfer of certain grammatical constructions. Knowing the rules requires knowledge of all the exceptions to it. So, in addition to rules you have to memorize all the exceptions. For removing difficulties and misunderstandings all the grammatical rules and assignments to the exercises are formulated in their native language, in the grammar-translation method it plays a Central role. The main objective of the training is the reading of the texts and their translation into the native language, which is achieved through knowledge of grammar. This is the essence of grammar-translation method.

Modern methods of learning languages are very diverse, but if you take into account modern education, then the best method would be the grammatical-conversion method. Because it is based on the study and understanding of all grammatical rules, which are a unit of grammar, and the grammar is known to be the most systematic language level.

Therefore, knowledge of the modern methods of learning languages will help the teacher-beginner to guide freely in the choice of teaching techniques, rationally to combine them in their work, consciously and apply a variety of techniques depending on the training situation creatively to avoid problems with teaching and learning of foreign languages.

Scholar and language supervision by N.O. Chernyak, Senior Lecturer.

L.M. Lysaya,

2nd year of studying, Alfred Nobel University, Dnipro

ACTIVE TEACHING METHODS

Currently, the learning process requires continuous improvement, as there is a change of priorities and social values: technological progress satisfies constantly rising human needs. It contributes to the development of the spiritual wealth of the individual, which affects the quality of education. Therefore, the current situation in the training of specialists of different professions requires one thing – to change strategies and tactics of teaching students in the higher school.

For the assimilation of knowledge by students, forming of professional skills, developing of creative and communicative abilities of the individual and

forming a personal approach to problem active learning methods have been created. The essence of active teaching methods aimed at forming abilities and skills is to ensure students fulfilling such tasks which will help to master those skills and abilities independently.

The term active learning “was introduced by the English scholar R. W. Revans (1907–2003). It is a model of instruction that focuses the responsibility of learning on learners. There are different levels of active learning depending on student involvement:

1. Visualization.

It teaches students to transform oral and written information into a visual form which develops the professional thinking at the expense of systematization and selecting of the most important and essential elements of the learning content.

2. Work in pairs.

This kind of active learning allows students to use thinking process actively. When presenting two sources of information, the main task for students may be discussing and comparing different points of view and making the choice to join one of the points or develop one’s own.

3. Lessons with pre-planned mistakes.

This form of a lesson has been designed to develop students’ abilities to analyze situations quickly, to single out any incorrect or inaccurate information. The main task of students is to check mistakes during the lesson and to call them at the end of the lesson. During their analysis, correct answers to the questions are given by teachers, students or jointly. The number of planned mistakes depends on the specifics of teaching material, goals of the lesson and the level of students’ qualification.

4. Lesson-discussion.

It is the most common and relatively simple form of the active involvement of students in the learning process. A free exchange of opinions, ideas and views on the issue is happening. It animates the learning process, activates the cognitive activity of the audience. An example of such a discussion can be home reading. Students read any book they like and then discuss its plot, heroes, advantages and disadvantages with their group mates and the teacher.

5. Workshop.

Workshop is an active developing method of group work. In a workshop all participants are active and independent. The method is based on intensive group interaction, with a focus on getting dynamic knowledge. Workshop is a kind of study in the center of which there is one single issue. Specially organized work process in a group allows you to look at the issue volumetrically, from different, sometimes the most unexpected angles. Workshops help to actualize the expertise available in the group and to form a new perspective and understanding of the issue on the basis of existing resources. Thus, a workshop helps all participants to become more competent at the end of the lesson.

All these active methods of learning can increase students' interest and it will result in a better quality of education.

Scientific supervisor: O.B. Tarnopolsky, Doctor of Pedagogy, Full Professor.

A.V. Merzlyakova,
1st year student, Alfred Nobel University, Dnipro

METHODS OF TEACHING FOREIGN LANGUAGES

“The history of education must have a great future. If we ignore the past, we will not understand the present or will make the same mistakes”

Learning new languages is as important as being able to speak. Nowadays there is no chance of introducing yourself to the world if you do not know any foreign languages. Every human should take into account the importance of the international programmes that affect all our lives. It means that our society is incessantly going through changes: we open our minds, we launch brand new projects and we can communicate with any person in any part of the world. Once the initial boundaries have been broken, there follows innovations and attempts to discover effective ways of learning and adapting to modern conditions.

For that reason, I want to pay more attention to teaching languages, what strategies and methods used to be followed in educational programmes and what new approaches there are. The focus is on finding out how much teachers still rely on traditional ways of teaching. Is it effective and does it encourage and motivate students to actually use English, for instance, outside the classroom?

In general, there have been five teaching models which have had a strong influence on classroom practice – and which trainers and teachers still use in their work. They are Grammar-translation, Audio-lingualism, PPP, Task-Based Learning, and Communicative Language Teaching.

1) Grammar-translation: by analyzing the grammar and by finding equivalents between the students' language and the language to be studied, the students will learn how the foreign language is constructed. All the people who study English this way mention that it stops them from receiving the kind of natural language input which will help them acquire language. The danger with grammar-translation is that it teaches people about the language and does not really help them to learn the language itself.

2) Audio-lingualism: it is based on habit formation through conditioning. To consider the usefulness of this method, it is worth recalling that language learning is far more subtle than just the formation of habits. However, it is interesting to note that drilling is still popular, especially for low-level students.

3) Task-Based Learning: as you can see from the title, the goal of this method is to work on exercises in order to get more practice.

4) Communicative Language Teaching: it has had a thoroughly beneficial effect since it reminded teachers that people learn languages not so that they 'know' them, but so that they can communicate. Giving students different kinds of language, pointing them to aspects of style and appropriateness, and above all giving them opportunities to try out real language within the classroom has humanized what had sometimes been too regimented.

5) PPP (Presentation, Practice and Production): it involves explaining and demonstrating the meaning and form of the new language, but it is possible for students to practice this more. It is extremely effective for teaching simple language at lower levels.

As for me, the fifth method opens more prospects for development of teaching tactics. Also to solve the issue of choosing the right strategy for teaching, we should notice how flexible it is and how easy it is to improve. I can demonstrate that "PPP" is the most suitable, giving three suggested elements for successful language learning. They are referred to as "ESA", which stands for Engage, Study, Activate.

The first one is "ENGAGE": this is the point in a teaching sequence where teachers try to arouse the students' interest, thus involving their emotions. When students are engaged and motivated, they learn better than when they are partly or wholly disengaged. One of the main tasks for a teacher is to provoke interest and involvement in the subject. This can be achieved by their choice of topic, activity, class participation etc. They can encourage by word or deed, but real motivation still comes from each individual.

The second point is "STUDY": students can study in a variety of different approaches – to listen to grammar explanation, to tackle new grammar, to read and work on an unknown text and vocabulary. But whatever the approach is, Study always means any stage at which the construction of language is the main focus.

And finally "ACTIVATE": this element describes exercises and activities which are designed to get students using language as freely and 'communicatively' as they can. The aim for students is not to focus on language construction and/or grammar patterns, particular vocabulary items or functions, but to use all and any language which may be appropriate for a given situation or topic. That is the problem. In most cases learners do not have a chance to try out real language use with little or no restriction.

That brings me to the end of this paper – these ESA elements need to be present in most lessons or teaching sequences. I am sure that debates about the right methods of teaching will continue, of course. Whichever way of describing language teachers prefer, the three elements described here – Engage, Study and Activate – are the basic building blocks for successful language teaching and learning. By using them in different and varied sequences, teachers will be doing their best to promote their students' success.

Scientific and language supervision by S.D. Storozhuk, Senior Lecturer.

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ДЛЯ ПОДОЛАННЯ КРИЗОВИХ ЯВИЩ У МОЛОДІЖНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Нині спостерігається загострення проблем соціальної адаптації молоді до нових соціально-економічних умов, що виявляється, зокрема, в збільшенні молодіжної злочинності, наркоманії, алкоголізму, бездомності, інших негативних явищ. Необхідно докладати активних зусиль у подоланні кризових явищ у молодіжному середовищі, застосовуючи сучасні соціальні технології, у тому числі методи соціальної роботи.

Однією з провідних установ у роботі з молоддю є центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді. Нами був вивчений досвід роботи Нікопольського міського центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді Дніпропетровської області.

Центр докладає немало зусиль щодо розробки та вдосконалення форм соціальної допомоги, адаптації і реабілітації молодих людей в умовах економічної кризи, надання їм інформаційної, консультативної, психолого-педагогічної допомоги в питаннях професійного вибору, тимчасового чи постійного працевлаштування, заняття підприємницькою діяльністю, формування у безробітної молоді активної позиції щодо пошуку місця працевлаштування.

Важливим напрямом роботи Нікопольського ЦСССДМ є соціальна робота з сім'ями, дітьми та молоддю, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги.

На сьогодні клієнтами центру є: діти-сироти, діти, які вийшли з під опіки, потенційні прийомні батьки, діти з обмеженими можливостями, молоді сім'ї, сім'ї, які перебувають у складних життєвих обставинах, переселенці з тимчасово окупованих територій, молоді люди, які вернулись з антитерористичної операції, одинокі молоді матері, віч-інфекційна молюдь та хворі на туберкульоз, колишні судимі.

Пріоритетною роботою центру соціальних служб є попередження соціального сирітства. Спеціалістами робиться все можливе, щоб діти виховувались у біологічних сім'ях, а у разі, коли це неможливо, влаштовувались у сімейні форми виховання. Сім'ї в складних життєвих обставинах перебувають під постійною увагою соціальних працівників для запобігання вилучення дітей із родин.

Основна мета діяльності – забезпечення поліпшення або відновлення якості життєдіяльності сімей, дітей та молоді, захист їхніх конституційних прав, свобод і законних інтересів, задоволення культурних та духовних потреб. Також є багато молоді, яка повернулась із бойових дій. Така категорія населення, є новим напрямком для центру.

Нікопольському ЦССДМ допомагають волонтери, волонтерські та благодійні організації, з них: «Фонд дітям Нікополя» – збирають гроші на операції, проводять концерти, ярмарки, інтернет-аукціони; Діагностичний центр «Імпульс» – гуманітарна допомога; «Допомога Дніпра»; «Промінь»; «Карітас України» – надавали продукти харчування.

В Центрі надаються соціальні послуги та здійснення соціального патронажу неповнолітніх та молоді, які звільнилися з місць позбавлення волі або засуджені без позбавлення волі. З цими дітьми проводиться індивідуальна робота з метою підвищення їхньої самооцінки, налагодження стосунків з оточуючими, підвищення мотивації до навчання.

Аналіз діяльності Нікопольського центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, показує, що ця установа намагається виконувати свою роботу повною мірою, але одночасно існують гострі проблеми, які пов'язані з матеріальним забезпеченням та поліпшенням якості надання соціальних послуг на дому. Потребує удосконалення кадрового забезпечення діяльності Центру фахівцями з питань соціальної роботи, підвищення їхньої компетентності, поліпшення соціального менеджменту.

Науковий керівник: С.В. Глазунов, канд. іст. наук, доц.

О.О. Мишак,
асистент кафедри романо-германських мов і перекладу Національного університету біоресурсів і природокористування України, м. Київ

КРИТЕРІАЛЬНО-РІВНЕВІ ПОКАЗНИКИ СФОРМОВАНOSTІ ГУМАНІСТИЧНОЇ СПРЯМОВАНOSTІ МАЙБУТНІХ БІОТЕХНОЛОГІВ

Визначення результативності роботи навчально-пізнавальної роботи студентів у системі вищої освіти базується на критеріальному підході. Саме питання про критерії, показники та рівні є визначальними у дослідженні психолого-педагогічних, соціально-педагогічних проблем.

Проблему діагностики педагогічних явищ, об'єктів, процесів вивчали А. Алексюк, О. Барановська, В. Безпалько, О. Біляковська, І. Лернер, А. Маркова, І. Підласий, Л. Семушина, Д. Чернилевський, Є. Шиянов, Н. Ярошенко та інші.

Розробляючи критерії, показники та рівні сформованості, ми проаналізували дослідження О. Абдуліної, Г. Засобіної, Н. Кузьміної, Н. Талізінної, П. Гальперіна та інші.

Мета нашого науково-педагогічного дослідження – виявлення критеріїв та рівнів сформованості гуманістичної спрямованості майбутніх біотехнологів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Визначення критеріїв сформованості спрямованості особистості майбутнього біотехнолога у вищих аграрних навчальних закладах, що відповідає сучасним умовам, зумовлює теоретичне обґрунтування сутності, змісту та розробку структури цього явища. Здійснений аналіз професійних якостей біотехнологів та їхньої діяльності слугує підґрунтям для з'ясування змісту поняття “*гуманістична спрямованість біотехнолога*”, яке ми розуміємо як інтегративну властивість особистості, що визначає її поведінку згідно з ідеями гуманізму – визнанням самоцінності людини, її прав на особистісний розвиток і щасливе життя, гуманним ставленням до людей, прагненням до створення таких гуманних технологій, які не тільки принесуть благо навколишнім, а й сприятимуть збереженню людства та біологічної автентичності живої природи як такої, створюючи нове середовище життєдіяльності.

На основі проведеного аналізу сутності гуманістичної спрямованості особистості, враховуючи особливості професійної діяльності фахівця біотехнолога в галузі агропромислового комплексу та особистісно-професійні якості, визначимо зміст структурних компонентів гуманістичної спрямованості (когнітивного, емоційно-мотиваційного, діяльнісного).

Спираючись на структурні компоненти гуманістичної спрямованості особистості майбутнього біотехнолога, ми виокремлюємо такі критерії вияву гуманістичної спрямованості майбутнього фахівця-біотехнолога: когнітивний, емоційно-мотиваційний, діяльнісний.

Так, когнітивний критерій дозволяє виявити повноту, міцність, стійкість, усвідомлення відповідних знань про сутність гуманістичної спрямованості, розуміння її значущості для професійної діяльності.

За допомогою емоційно-мотиваційного критерію ми визначаємо стійкість, глибину і силу емоційних переживань, мотиви і цілі, які лежать в основі свідомого прагнення приносити користь оточенню в соціальній та професійній діяльності.

Діяльнісний критерій допомагає виявити стійкість і активність гуманної поведінки, здатність студентів до гуманістично спрямованої діяльності в соціумі та довкіллі, вміння здійснювати самоаналіз власної поведінки і поведінки інших людей.

Відповідно виявленому змісту структурних компонентів гуманістичної спрямованості (когнітивного, емоційно-мотиваційного, діяльнісного) діагностику рівнів її сформованості маємо проводити за допомогою трьох критеріїв: когнітивного, емоційно-мотиваційного, діяльнісного.

Зауважимо, що критерій як загальна характеристика педагогічного процесу, явища чи об'єкта може мати кілька показників. Структуру гуманістичної спрямованості майбутнього фахівця було визначено за такими способами виявлення й показниками: ставлення до себе; ставлення до інших; ставлення до своєї професії; ставлення до природи.

Відповідно до наведених критеріїв та їх показників було визначено чотири рівні сформованості гуманістичної спрямованості особистості майбутнього фахівця з біотехнології: низький, достатній, середній, високий.

Низький рівень свідчить про відсутність у студентів гуманістичної спрямованості, що характеризується відсутністю знань гуманістичного тезауруса; нерозумінням гуманістичного аспекту цілей і завдань біотехнологічної діяльності; нездатністю співпереживати іншим; несформованістю уявлень про добро, співчуття, співпереживання, справедливості, відповідальності; відсутністю здатності до самоаналізу; низьким рівнем або відсутністю сформованих базових професійних цінностей, основних мотивів вибору професії; негативним ставленням до себе, інших, природи, несформованістю потреби в гуманістично зорієнтованій діяльності, нетерпимістю до їхніх думок, поведінки.

Достатній рівень мають студенти зі слабо сформованою гуманістичною спрямованістю. Для них характерні поверхневі знання гуманістичного тезауруса, розуміння деяких аспектів цілей і завдань гуманістичного плану і нестійка орієнтація на гуманістичні ідеали, цінності, гуманістичний світогляд; егоїстичне забарвлення у здатності емоційно відгукватися на переживання інших; неусвідомлення мотиву вибору професії. Такі студенти вирізняються ситуативно-негативним ставленням до себе, інших, природи, пасивністю в гуманних діях.

Середній рівень виявляється такими ознаками: наявність базових знань гуманістичного тезауруса, розуміння гуманістичного аспекту цілей і завдань біотехнологічної діяльності; емпатійне ставлення до інших відповідно до ситуації; визнання базових професійних цінностей, прагнення виявляти їх у своїх учинках (хоча мотиви дій не завжди усвідомлені); розуміння важливості професійної діяльності для суспільства; ситуативно-позитивне ставлення до себе, інших, природи; гуманістична позиція в діях та вчинках визначається як позитивно нестійка.

Високий рівень характеризується наявністю системи знань основ гуманістичної моралі; розумінням і орієнтацією на реалізацію гуманістичних ідей, розвиненістю емоційної чутливості; стійкістю морально-вольових виявів; здатністю до самоаналізу; готовністю своєю професійною діяльністю приносити користь людству; позитивним ставленням до себе, інших, природи, активністю в гуманних діях і вчинках.

Отже, одержані у процесі дослідження дані підтвердили необхідність організації цілеспрямованої роботи з майбутніми біотехнологами щодо формування їхньої гуманістичної спрямованості, дозволили виявити актуальні напрями такої роботи.

Науковий керівник: П.В. Сопівник, д-р пед. наук, доц.

DEVELOPMENT OF STUDENT'S PERSONALITY IN THE PROCESS OF FOREIGN LANGUAGE LEARNING

Historically, foreign language is one of the most important subjects of higher education. However, its developing reserves have not yet been fully explored. It is believed that the study of a foreign language develops communication skills, that it is an additional tool to enhance the socio-cultural competence (helps to better understand the universal methods of verbal communication) and promotes developing the moral qualities of the individual.

Nurturing and developing reserves of a foreign language as a subject are disclosed more fully in communicative teaching:

- students are not objects, but subjects of educational activity, its active initiators, leaders and supervisors;
- students put forward meaningful learning goals for them; do tasks, that have a clear personal sense;
- during the class students interact extensively with the teacher;
- learning tasks simulate various aspects of intercultural communication;
- educational activity is a step in preparation for future professional activities.

The main purpose of developing of communicative teaching is to stimulate the student's personal activity. The personal activity provides a proactive approach to knowledge, confidence and desire to interact with others, regularity and perseverance in academic work, as well as the ability to cope with different life situations.

Learning a foreign language contributes to the development of cognitive functions of the mind of students. Various memory techniques, intelligence analysis and synthesis are developed: students learn analysis of grammatical structures, and then the synthetic integration of parts into a whole. Communicative teaching of a foreign language contributes to the development of abstract thinking in the form of systematization and comprehension of language material. Developmental exposure to a foreign language influences the cognitive functions of the students and also lies in the fact that work on the developing of speaking skills contributes to forming the logic of thinking: the sequence of presenting ideas, information content and completeness of statements, the interrelation between arguments and the consequences, the construction of logically related dialogical unities.

Learning a foreign language broadens the background (cross-cultural) knowledge of students. Working with texts, reference books and periodicals deepens the knowledge, develops ability to navigate the flood of information, select the right material, broadens the mind, and stimulates research activities of students in the learning process.

Learning a foreign language is also an important mean of preparing students for practice. The practical orientation of education is a basic condition for the emergence of meaning of learning activities. The range of educational and practical purposes can be quite broad and not necessarily associated with professional training. The main aim is to teach students to navigate in typical communication situations, in professional literature, in typical professional situations. The result of communication is a key indicator of readiness of students to professional work by means of a foreign language.

The classes in a foreign language have a great potential for the development of the individual abilities of students through the use of creative methods of study.

The development of students in the process of learning a foreign language depends on a number of conditions. The personality of the teacher as the organizer of the educational process is of decisive importance. The efficiency of studies also depends on how evidence-based is the methodical organization of the whole educational process.

The foreign language learning outcomes depend on methodological techniques that are used in the teaching process and their developmental opportunities. Developing teaching by means of a foreign language can be realized only if the individual psychological characteristics of students are deeply studied and taken into account.

Thus, the foreign language as a subject can be a powerful factor in the development of personality. However, this requires restructuring the educational process of learning a foreign language, the search for and introduction of modern teaching, psychologically appropriate techniques of educational work on the subject.

Scientific supervisor: O.B. Tarnopolsky, Doctor of Pedagogy, Full Professor.

G.I. Miasoid,

PhD in Pedagogy, Associate Professor,

The Department of International Tourism and Language Training,

Alfred Nobel University, Dnipro

**QUALITY ASSURANCE IN HIGHER EDUCATION:
COMPLYING METHODS OF TEACHING AND FORMS OF
ASSESSMENT WITH THE RECOMMENDATIONS
OF THE CENTRAL EVALUATION AND ACCREDITATION
AGENCY (ZEVA)**

In recent years, much attention has been given to quality assurance of higher education and accrediting the higher educational institution. Numerous studies have been done on developing national standards of higher education. The National Accreditation Agency of Ukraine (NAAU) has been founded, which

is the National Accreditation Body of Ukraine and participates in international, European and other regional organizations for accreditation. However, the issue of exceeding the scope of national educational standards and learning from international accreditation agencies the ways to approach the problem of raising the quality of higher education has not been a subject of scientific concern.

This paper presents the experience of a university in Ukraine to get through the procedure of quality assurance with the Central Evaluation and Accreditation Agency (ZEvA), Hanover, and how the university benefited from this procedure and its applications and educational products, which were compiled as a result of this work **during 2015 and 2016**.

On 18 July 2016 at the meeting of the ZEvA's Commission for International Affairs a positive decision was made regarding **the international accreditation of Bachelor and Master programmes of Alfred Nobel University, which acknowledges their full compliance with the international quality standards of higher education**. Based on ZEvA's decision, the international accreditation was awarded to **11 current Bachelor's degree programmes**, as well as **14 current Master's degree programme**. **In their accreditation and quality assurance procedures, ZEvA employs European quality criteria for Bachelor's, Master's and PhD programs (BaMa-descriptors)**. Moreover, the procedures applied by ZEvA are based on the regulations and structural guidelines of the Accreditation Council and the Standing Conference of State Ministers of Education and Cultural Affairs (KMK) for national accreditations and on the "European Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area" for international procedures.

The present paper aims at demonstrating how ZEvA contributed their expertise to developing educational programmes of higher quality, and to the building of the European Higher Education Area and Bologna Process (EHEA) by ensuring and promoting quality in higher education, as exemplified in the accreditation procedure at Alfred Nobel University. We seek to demonstrate how the course description evolved due to the joined effort of the two parties, the quality assurance agency and the university, and what way it influenced the selection of the methods of teaching and assessment of the learning outcomes.

Evidence from accreditation procedure shows that the major problem in developing the course program lies in selecting the teaching methods, and, alternatively, forms and methods of assessment. The experts noted the tendency of the university lecturers to use the same set of teaching methods on different stages of education, for example, with the first, second, or third-year students, as well as in courses included in the curriculum of a Master's degree programme. Obviously, this breaks the very concept of progress in developing intellectual skills (Bloom, 1956). On the other hand, by employing this approach to selecting the methods of teaching and learning, and therefore, the forms of classroom and self-study, the lecturer/tutor might miss on achieving the course objectives, which may prevent

the students from reaching the expected learning outcomes. The experts of the accreditation agency also drew the attention of the faculty to the limited choice of the assessment methods they used, or some discrepancy between the learning activities of students and learning or teaching methods and the assessment forms.

To raise the quality of teaching and learning, the university lecturers collaborated with the agency's experts and reexamined the teaching/assessment methods and forms of teaching and learning at every stage of the **accreditation and quality assurance procedures**.

Having reconsidered the course methodical materials, we thoroughly selected the teaching methods and forms of study and ensured the choice of the relevant forms of assessment. For example, in the course of *Advanced Study of Foreign Language* in the first year of education in Bachelor's **programs in Economic Cybernetics, International Economy, Economy of Enterprise, Marketing, Finance and Credit, Accounting and Auditing, Commodity Analysis and Trade Entrepreneurship, and Management**, after the cooperation with the experts of ZEvA agency, we worked out the optimal set of teaching methods, and teaching and learning activities to meet the course objectives (see Table 1).

The course is geared towards forming of student profound professional and functional communicative competence in using of the English language, which will contribute to their effective functioning in the cultural diversity of academic and professional environments. The course content comprises twelve themes: Forms of business, Company structure; Headhunting; Job interview; Business environment; Business objectives, business strategy and competition; Stages of marketing; Manufacturing; Banking; Finance; Participation in exhibitions and fairs; and Contracts. As can be seen from Table 1, each of the learning outcomes requires such teaching/learning method(s) and form(s) of organising learning activities, which would ensure the quality of education.

According to the requirements, the assessment methods have to comply with the learning and teaching methods and activities, so that the acquired skills and knowledge are evaluated. As the final grade of the course of *Advanced Study of Foreign Language* is a result of 100% continuous assessment, the choice of assessment forms should be very accurate to assess the learning outcomes.

As Table 1 demonstrates, students are involved in a wide range of learning activities, which vary depending on the skills, which are in the focus. In case of learning objective 8, i.e. giving a business presentation on the basis of their project work and continuous simulation, students have to do the internet search for the information, relevant to their presentation theme and content (reports, articles, cases, statistical data, etc.), prepare presentational materials and develop presentation skills, which can in turn vary from a co-presentation to a stand-by presentation. They have to be assessed by relevant forms of continuous assessment, like research project and presentation skills assessment.

The abovementioned clearly demonstrates, that cooperation with agency ZEvA has been an effective tool to raise the faculty awareness of internation-

al quality assurance standards and realise the means of achieving the goals of the Bologna process. Inviting the international accreditation agency has given invaluable experience to the lecturers and managers of Alfred Nobel University, as it introduces a new vision of the standards of higher education, clear assessment criteria and a comprehensive approach to providing the educational services and ensuring student mobility, which goes beyond the national standards or national specifics. Increasingly, the lecturers are working on ensuring the application of the accreditation criteria, when they develop the course programme.

Table 1

Meeting the learning outcomes, methods of teaching, learning activities and assessment forms in the course ‘Advanced Study of Foreign Language’

Learning outcomes On completion of the course, students will be able to:	Teaching methods, teaching and learning activities	Forms of assessment (continuous assessment CAS, final assessment FAS)
1) distinguish and comprehend the business English vocabulary in the recorded and written texts;	Tutorials, class discussion	Practical skills assessment (CAS) Participation in the discussion (CAS)
2) participate in a business discussion;	Discussion on the basis of student reading	Participation in the discussion (CAS)
3) have a successful job interview;	Pair work, role play	Practical skills assessment (CAS)
4) apply for a job: write a cover letter, a CV, a reference;	Self-study activities, pair work, role play	Oral/written communication skills assessment (CAS)
5) compose abstracts and make written reports under the requirements to formal writing;	Internet search, self-study activities, peer review	Written test (CAS) Student report assessment (CAS)
6) define a business strategy and list business objectives;	Case study in small groups	Peer small group presentation (CAS)
7) analyse the activities of manufacturing, commercial and financial institutions;	Discussion, student presentations	Presentation assessment (CAS) Participation in the discussion (CAS)
8) give a business presentation (product/service presentation, project presentation) at a fair/an exhibition;	Internet search project work, co-presentations/stand-by presentations	Research project (CAS) Presentation skills assessment (CAS)
9) negotiate the terms of a contract/business agreement;	Self-study activities, role play	Participation in the discussion (CAS)
10) write a business contract/agreement.	Self-study activities, peer review	Written communication skills assessment (CAS)
Learning outcomes 1-5		Mid-term control: computer multiple choice tests, peer small group presentation (CAS)

A set of recommendations, given to the faculty of Alfred Nobel University during the evaluation and accreditation procedures, was a practical outcome of this accreditation. It contributed to better understanding and clearer approach to the choice of the teaching and learning methods as well as the methods and forms of assessment, appropriate for a certain level of education.

T.V. Neroda,

Department of Automation and Computer Technologies, Ukrainian Academy of Printing, Associate Professor, Lviv

INTEGRATION OF MUSEUM PEDAGOGY IN THE EDUCATIONAL PROCESS TO STUDY THE PROFESSIONALLY ORIENTED DISCIPLINES

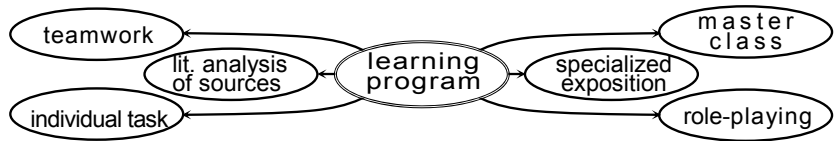
For a deeper understanding of the subject area for training specialists in conditions of implementation of the Bologna process in the method of drafting of educational programs of professionally oriented disciplines the synchronization with thematic expositions of material culture is appropriate to provide. Such exposition is popularized in museums, exhibitions and galleries in the conformable profile. The didactic value of the above approach consists in the activization of independent training or critical evaluation of scientific and methodological sources, the mastery of analysis methods of phenomena and problems, forming of skills of self-study and collective creative discussion of the attained results. Involvement the students to achievements national or worldwide historical and cultural heritage with the refinement of competencies acquired during the training process is combined and this contains both an educational just so educative component, encouraged to the effectively developing the scientific thinking, professional skills and respect for the subject area, in which embodied the greatness of the human mind and creative research results of many generations of masters of his craft.

Institutions of cultural-educational and research, designed to explore, preservation and popularization of national monuments of material and spiritual culture there are as a stand alone agencies, and also as part of the enterprises, organizations, educational establishments all over the world. In addition to activities of exposure in the museums the scientific research and culturological work is carried and continues constant search, acquisition and restoration of the assembly for to expand the existing collection. Also here the seminars, discussions, conferences, meetings, presentations and master classes are held.

Cooperation of museum institutions with specialized academic establishment to condition the need to adapt of educational programs at existing funds and the corresponding adaptation of content of excursions in educational direc-

tion student audience (figure), which aims to determine by the epoch of material or spiritual source of cultural- and technology level of that-time-society and the analogy with the current achievements of human to conduct.

The formalization of the museum's profiling content for integrating into the curriculum during the training of specialists and intensification of interdisciplinary connections leads to the active cooperation with museum institutions. The museum agencies are designed to collect, explore, preserve and exhibit material of the source of material and spiritual culture, to reveal their significance as a phenomenon of human heritage that should become the basis of thematic excursions and the sequence of study of existing artifacts within the limits of the adapted curriculum to determine.

However, today the potential of local museums is not fully used, only partially meets the needs of educationalists in attracting the students to the wealth of the national cultural heritage. Museums from sphere of mass amusement differed primarily by the educational purposes and popularization of thematic collections; being mostly non-profit organizations, such institutions are forced a times of crisis to solve their problems by own strength. Together with the improvement of material and technical base of museums and its adaptation to the needs of visitors with disabilities and also with intensification of prophylactic conservation and restoration works, arrangements of museum development a top priority should be the improvement of public contracts the training of specialists of museum management, marketing, public relations, who are able the original projects to creative and promote the formation of public opinion, the support of social reputation of museum institutions and partner search particularly in the tourism industry, hotel business, distribution of promotional products etc.

A very important popularized aspect is the use of potential museum about educational institutions allowing to full extent the proposed material to grasp (figure). To supplement of the informative funds the interactive displays with an extended overview part, photo illustrations, audio and video support, demonstration base projections or spatial movable models of the exhibit will help. Thus, in the notion of the recipient in addition to the general museum image a stable associative array with a particular historical period and the studied sphere of human activity is formed. Integration into the educational space the museum from medieval cabinets of curiosities to the modern cultural and educational scientific institutions is transforming and intensification of academic

process contributes, at the same time stimulating the scientific and technical work and raised the level of student research projects.

Implementation by museums of the multimedia encyclopedias, interactive awareness programs, intellectual quests as innovative solutions enhance the cognitive activity will attract the youth target audience within the limits of independent and individual work on the subject area of profession-oriented disciplines. For those who want to improve simultaneously language level such alternative forms of educational process in foreign languages can also be realized.

Informational web-portal will also improve the quality of independent and individual work during the training of specialists in conditions of the implementation of the Bologna process with the use of museum pedagogy as a branch of activity which carries out the transmission of cultural experience based on the interdisciplinary and polyartistic approach through educational processes in the museum environment. To attract the attention of a student this web resource should have a uniform structure, wide range of locations and exclusive content that has no analogues in other specialized resources, are also target different audiences and optimized for search engines. From efficiency representation of actual news (announcements, public events, case studies, thematic interviews) and streamlining archives will depend the position of portal in search system results, the number of requests to rich site summary, citation of content and popularity of the disciplinary course in general.

Apart from the traditional partition about the purpose and history of the museum a list of exhibitions, events calendar, gallery, contact information, etc web-site should include a virtual tours, familiarization access to the said multimedia projects and broadcasts of thematic lectures and profiled conferences, seminars. More audience of potential visitors may involve themed blogs, forums, chat etc., rendered directly of environment of the portal and also links to sites on establishments with relevant subjects, including pages in social networks, the thematic publication of open access, and electronic funds OPAC by automated information systems of scientific libraries, who systematized by universal Decimal classification or keyword list. Flexible and adequately respond to the needs of visitors can help guestbook, questionnaires and the feedback with sections of issues / answers, discussion, commenting, professional consultations and stratification of searches.

Consequently successfully submitted content of Internet resource will be for students the better motivated to visit to the profiled museum. And here in addition to directly exposure of funds the museum policy should concentrate on how to make a visit to the institution really unforgettable having offered unaccustomed attractions: a photo or immediate contact with exhibit (or a copy, for example, facsimile the unique release), theatrical communion with historical personalities, various professional training programs and master classes – group or individual, permanent or confined to the memorable events and calendar dates. Especially attracted the attention of future professionals the oppor-

tunity to try acting exhibit, and under the supervision of experts to make on it manually the original material culture artifact and keep it as a recollection of a visit to the institution, which is much more valuable than the standard souvenir, acquired at a swap meet.

Periodicity and regularity of such measures, to intended not an memorizing sum of knowledge but for the development of the desire and ability to acquire and expand competence within the limits of their chosen profession, enables on quality to compete in the preservation and popularization of monuments of national heritage enhancing the cultural and intellectual level of future specialists and transforming the museum on the leading social institution in the system of professional education in Ukraine.

---

*Foreign language consultant: I.A. Kazakova,
Head of the Department of Foreign Languages, Ukrainian Academy of Printing.*

Л.А. Олексієнко,
*аспірант кафедри психології, педагогіки і філософії, Кременчуцький
національний університет імені Михайла Остроградського*

СТАНДАРТИЗАЦІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ У КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Важливою ознакою освітніх реформ у європейському освітньому просторі є процес стандартизації вищої освіти. Першочерговим завданням сучасної вищої освіти є випуск фахівця, який відповідає стандарту знань і професійних кваліфікацій. У світовій освітній практиці освітній стандарт є головним документом, який визначає мету та зміст освіти, а також загальні підходи до оцінки освітніх досягнень. Функції освітнього стандарту – це засоби його впливу на освіту як на систему, на суб'єкти освітнього процесу, а також інтегративні форми взаємодії «споживачів» освіти. На думку команди Європейських експертів, які аналізували динаміку кваліфікацій у сучасному світі на матеріалах 32-х країн Європи, головною особливістю освітніх стандартів є їх функція поєднання кваліфікації з ринком праці.

Розробкою, прийняттям і виданням міжнародних стандартів займаються міжнародні організації із стандартизації: ISO (International Organization for Standardization) – Міжнародна організація із стандартизації; IEC (International Electrotechnical Commission) – Міжнародна електротехнічна комісія. У галузі освіти стандарти системи якості розроблені на основі міжнародних стандартів ISO серії 9000. Одним з них є міжнародний стандарт ISO/IWA 2 «Quality management systems. Guidelines for

the application of ISO 9001:2000 in education» (Системи менеджменту якості. Керуючі вказівки із застосування ISO 9001:2000 в освіті). Даний стандарт містить вказівки до застосування вимог ISO 9001:2000 в освітніх закладах, а також пояснення щодо керування якістю освіти. Друга редакція стандарту була прийнята у 2007 році і діє до теперішнього часу.

Зазначимо, що міжнародні стандарти є обов'язковими нормативними документами і створюються у Технічних комітетах Міжнародної організації із стандартизації на основі кращих стандартів.

Інтеграція країн у Європейське Економічне Співтовариство та їх вступ до Всесвітньої торгівельної організації вплинули на процес стандартизації. Гостро постало питання відповідності освітньої системи європейської країни і якості підготовки спеціалістів нормам міжнародних стандартів.

Питаннями стандартизації у рамках ЄС займається Європейський комітет із стандартизації (CEN), Європейський комітет зі стандартизації в галузі електротехніки (CENELEC), Європейський інститут стандартів у галузі телекомунікацій (ETSI).

Згідно мандату Європейської комісії та Європейської асоціації вільної торгівлі (ЕАСТ) був розроблений Європейський стандарт (EN). Він затверджений Європейським комітетом із стандартизації і є гармонізованим і загальнодоступним.

Основною організацією, яка координує роботу по забезпеченню якості вищої освіти у рамках Болонського процесу, є Європейська мережа забезпечення якості вищої освіти (ENQA). Нею були розроблені Стандарти та рекомендації для гарантії якості вищої освіти у європейському просторі (Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area).

Крім Європейської мережі гарантії якості освіти питаннями якості займаються такі організації, як Європейський студентський союз (European Students' Union), Європейська асоціація університетів (European University Association), Європейська асоціація вищих навчальних закладів (European Association of Institutions in Higher Education), окремі представники субрегіональних європейських агентств гарантії якості, студенти, університети та інші установи вищої освіти, щоб збільшити прозорість гарантії якості в європейській вищій освіті.

У залежності від системи освіти у кожній країні – централізованої або децентралізованої – по різному здійснюється процес стандартизації. Для країн з централізованою системою освіти (Франція, Німеччина, Польща, Україна, Греція, Італія, Португалія, Фінляндія) характерною є реалізація стандартів у вигляді затверджених урядом навчальних планів та освітніх програм. У країнах з децентралізованою системою освіти (США, Бельгія, Німеччина, Великобританія, Нідерланди, Норвегія, Швейцарія, Швеція) відбувається диференціація освіти згідно інтересів і нахи-

лів учнів, загальнонаціональні стандарти в цих країнах є принципово новим явищем.

Дослідження проблеми професійних стандартів тісно пов'язане з поняттям «кваліфікація», тому особливого значення набувають розробка та функціонування рамок кваліфікацій. У Європейському просторі вищої освіти рамки кваліфікацій запроваджуються на загальноєвропейському та національному рівнях та поділяються на:

– Європейські метарамки кваліфікацій (Рамка кваліфікацій Європейського простору вищої освіти, Європейська рамка кваліфікацій для навчання впродовж життя);

– Національні рамки кваліфікацій, які повинні охоплювати усі освітні кваліфікації (кваліфікації вищої освіти) у національній системі освіти.

Цілком закономірним стало прийняття Європейської рамки кваліфікацій для навчання упродовж життя, яка є метарамкою та засобом порівняння національних класифікацій в країнах ЄС.

Треба зазначити, що рамки кваліфікацій не покликані робити ідентичними національні системи освіти, а навпаки, їх метою є встановлення балансу між тим, що повинно бути спільним, та національною специфікою. Таким чином Національні рамки кваліфікацій не повинні бути повністю ідентичними, а лише мати багато спільного.

Процес запровадження Національних рамок кваліфікацій нового покоління в європейських країнах керується національними координаційними центрами, які спеціально відкриті у кожній країні. На необхідності відкриття таких центрів наголошувалося в Європейських Рекомендаціях про запровадження ЄРК.

Під егідою Ради Європи та ЮНЕСКО у 1997 році було прийнято Лісабонську конвенцію, яка стосується визнання кваліфікацій, що належать до вищої освіти європейських країн. Конвенція містить визначення основних термінів стосовно визнання кваліфікацій з вищої освіти в Європі, принципи оцінки індивідуальних кваліфікацій, визначено повноважний орган з питань визнання кваліфікацій тощо. Для багатьох країн Європейського Союзу проблема опису кваліфікацій є однією з пріоритетних.

Отже, підписана Болонська декларація про вищу освіту дала початок новому розширенню європейського співтовариства та партнерства у галузі освіти. Країни-учасники Болонського процесу все ширше застосовують єдині підходи при впровадженні нових цілей та організації процесів із передачі та отримання знань. Ці методологічні підходи мають за мету покращити власні національні системи освіти, базуються на принципі «прозорості» кваліфікацій та сприяють підтримці власної академічної мобільності. На національному рівні стандарти вищої освіти мають велике значення для створення національних кваліфікаційних рамок і є інструментом підвищення якості освітніх послуг. У процесі формування єдиного освітнього простору відбувається інтеграція і уніфікація національних

освітніх систем. Сам процес стандартизації здійснюється у кожній країні по різному у залежності від системи освіти – централізованої або децентралізованої.

Таким чином ми можемо спостерігати повільний, але позитивний розвиток міжнародного, національного та інституціонального прийняття і застосування процесу стандартизації вищої освіти у країнах Європейського Союзу.

Науковий керівник: Т.Б. Поясок, д-р пед. наук, проф.

І.В. Олійник,
*канд. пед. наук, доц. кафедри педагогіки та психології,
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро*

ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ В УМОВАХ МАГІСТРАТУРИ

Модернізація системи вищої освіти в Україні визначає компетентнісний підхід як одне з важливих концептуальних положень оновлення змісту навчання.

Відповідно до нових суспільних потреб виникла необхідність у здійсненні пошуку нових шляхів розвитку творчої особистості фахівця.

Концепція вищої педагогічної освіти у якості кінцевої мети професійної підготовки визначає підготовку особистості, яка володіє досвідом творчої діяльності та методологією наукового пізнання, здатною самостійно оновлювати свої знання, розширяти кругозір та удосконалювати методичну майстерність.

Переконані, що максимально високий рівень науковості та прагнення до творчих пошуків досягається на заключному етапі вищої професійної освіти. Саме тому система підготовки майбутніх докторів філософії має бути спрямована на підготовку фахівця-дослідника ще в умовах магістратури.

Стратегію сучасної вищої освіти складає суб'єктивний розвиток та саморозвиток особистості, яка спроможна виходити за межі нормативної діяльності, здійснювати інноваційні процеси. Дана стратегія може втілитися лише у якісно новому процесі підготовки майбутніх докторів філософії, оскільки вона дозволяє інтегрувати фундаментальність професійних знань з інноваційним мисленням та практико-орієнтованим підходом до розв'язання конкретної освітньої проблеми.

Таким чином, провідною метою підготовки майбутніх докторів філософії в умовах магістратури є розвиток дослідницької компетентнос-

ті фахівця, яку ми визначаємо як інтегральну характеристику особистості, що формує здатність розв'язувати наукові проблеми з урахуванням набутих теоретико-методологічних знань, професійного життєвого досвіду, цінностей та інтересів особистості.

У процесі професійної підготовки мають бути вирішеними основні завдання, а саме:

- розвиток зорово-просторового, творчого проблемно-орієнтованого та психолого-педагогічного мислення;
- формування прагнення до постійного самовдосконалення, здатності орієнтуватися у всьому арсеналі методів педагогічної взаємодії;
- розвиток навичок рефлексивної самооцінки;
- формування зацікавленості до методології та практики наукового пошуку;
- розвиток уміння розуміти, аналізувати та інтерпретувати інноваційні проекти;
- виховання прагнення та розвиток мотивації до самостійних пошуків та науково-дослідних розробок тощо.

Аналіз наукової літератури щодо дослідження феномену дослідницької компетентності, дав змогу визначити основні принципи формування даного явища у майбутніх докторів філософії в умовах магістратури. Розглянемо дані принципи більш детально.

Принцип наукової концептуальної обґрунтованості передбачає, що дослідницька діяльність повинна бути побудована на філософсько-методологічних, теоретичних та методичних основах. Даний принцип містить компоненти, що складають якісну характеристику: відповідність змісту навчальної діяльності та самостійної роботи магістра рівню сучасної освіти; створення у майбутніх докторів філософії уявлень про загальні та специфічні методи наукового пізнання; розвиток методологічної культури, що передбачає формування цілісного уявлення про сучасну картину світу; оволодіння сучасними методами наукового пізнання; формування наукового стилю мислення.

Принцип єдності навчальної та дослідницької діяльності полягає у створенні умов для всебічного наукового та творчого потенціалу, прищепленні методологічної культури, формуванні потреби у безперервній освіті. Реалізація зазначеного принципу сприятиме науковому зануренню майбутнього фахівця за рахунок спрямованості на мотиваційно-ціннісний аспект змісту навчальної та дослідницької діяльності, нетрадиційні форми та методи включення магістрів у науково-дослідну діяльність, що передбачає проектування, моделювання, конструювання тощо.

Принцип прогностичності виявляється у передбаченні змін результатів дослідницької діяльності, обговоренні нових можливостей, визначенні рівня значимості отриманої інформації, прогнозуванні взаємовпливу нового та відомого раніше, роздумах про те, що можна про-

гнозувати з урахуванням нової інформації, створенні простих прогнозів на середньострокову перспективу та віддалене майбутнє, прогнозуванні передумов, в яких вивчений закон, явище, процес будуть посилюватися або розвиватися, визначенні умов, в яких досліджуване явище, процес не будуть виконуватися чи діяти, передбаченні способів нейтралізації негативних аспектів у процесі реалізації нових тенденцій, прогнозуванні умов (способів, методів, технологій) позитивного застосування явища, процесу тощо.

Принцип персоналізації дозволяє студентам визначити власну освітню траєкторію у формуванні дослідницької компетентності з точки зору вибору спеціалізації та розширення можливостей застосування результатів дослідницької роботи. Даний принцип дозволяє проектувати індивідуально-освітню траєкторію студентів за двома напрямками реалізації. Перший напрям – *змістовий*, у межах якого на основі індивідуального рівня готовності визначається індивідуальний маршрут дослідницької діяльності кожного майбутнього доктора філософії. Диверсифікація структури дослідницької діяльності надає можливість кожному магістру побудувати ту освітню траєкторію, яка найбільш повно відповідає його освітнім і професійним здібностям й особистісним інтересам. Другим напрямом є *технологічний*, у рамках якого магістром визначаються форми та методи реалізації індивідуального освітнього маршруту дослідницької діяльності за умови координації, організації та надання консультацій викладачем.

Принцип професійної спрямованості формування дослідницької компетентності магістрів передбачає розвиток науково-пізнавального інтересу, професійної відповідальності та наявності етичної рефлексії щодо професійних проблем та суспільних інтересів, що реалізуються майбутніми докторами філософії у науково-дослідних проектах. При виборі форм, змісту необхідно підбирати матеріал, який розкриває роль дослідницької діяльності у майбутній професії і може бути реалізований в умовах, наближених до професійної дослідницької діяльності.

Принцип перспективності вимагає, щоб спрямованість навчального процесу забезпечувала формування перспективного, проектного мислення у майбутніх докторів філософії, що характеризується розумінням сучасних проблем та тенденцій розвитку, виникненням сучасних проблем і ситуацій у суспільстві.

Магістрам має бути надана можливість моделювати свою дослідницьку діяльність та отримувати практичний досвід її реалізації.

Принцип практичної домінанти визначає, що будь яке знання відображає ті чи інші властивості, зв'язки, взаємодії об'єкта, які постають у процесі дослідницької діяльності. У свою чергу знання виступають орієнтовною основою вмінь. Таким чином, теоретична діяльність будується у єдності з практичною. При цьому характер

практичних завдань встановлює, якими знаннями повинен володіти майбутній доктор філософії в результаті теоретичної діяльності. Відповідно до цього повинна будуватися освітня програма. Її спрямованість на дослідження певних властивостей того чи іншого об'єкта і визначення його характеристик складає предмет діяльності.

Дослідницька діяльність, організована таким чином, є важливою не лише для процесу формування дослідницьких умінь і навичок у майбутніх докторів філософії, але і наукового мислення, рефлексії; при чому, логіка програми, за якою виконується зовнішня діяльність у процесі її інтеріоризації, стає логікою мислення як діяльності внутрішньої, перетворюючись в «оперативну схему» (П. Гальперін).

Принцип ресурсозбереження орієнтує на вибір ефективних тактик дослідницької діяльності, оволодіння механізмами самозбереження у процесі саморозвитку, основними методами та техніками самоменеджменту.

Отже, якісні результати дослідницької діяльності в умовах магістратури можуть бути досягнуті за умови дотримання системи принципів, що визначають формування досвіду у майбутніх докторів філософії в контексті різних дослідницьких ситуацій.

V.E. Onypchenko, A.D. Ustenko,
3rd year student, Alfred Nobel University, Dnipro

METHODS OF LEARNING ENGLISH (PEER TEACHING AND WORKSHOP)

“A mind enclosed in language is in prison”

(Simone Weil)

It is hard to imagine the modern world monotonous and boring. The presence of many different cultures and nationalities influences on society, thereby forcing it constantly to change and discover something new. But it's impossible to learn all languages of the world in order to understand everyone. Therefore, there is a certain standard of mutual understanding between the population of the planet – the international English language. The person who doesn't speak English can't be considered well-educated.

We will focus on the most interesting and effective methods of learning English – Peer Teaching and Workshops.

Peer Teaching is a method by which one student in a group conducts a lesson to other students by discussing same topic, asking and answering questions. In other words it means to act as a teacher, involving all students in verbal communication. The objective of the peer teacher is to explain the task, help to perform it and ask additional questions. It stimulates the group to compose an-

swers mentally, write them down, then translate and pronounce. Thus writing, reading, speaking and creative thinking activities are activated.

The main benefits of peer teaching are:

– Students spend more time for individualized learning and teamwork which contributes to improving relationships.

– Improving communication and imagination skills.

– Direct interaction between students promotes active learning.

– Students feel more comfortable and open when interacting with a peer.

– Teachers receive more time to focus on the next lesson.

– Students are not bored because during all sessions they are actively discussing various topics.

– Greater productivity in terms of enhanced learning outcomes.

Workshop is an active method of group work. It is based on intensive group interaction, with a focus on getting the dynamic knowledge. The main benefit of workshops is that the knowledge gained during the workshop, is the product of active work of participants which greatly improves the efficiency of their language acquisition.

The most attractive aspect of the workshop is that you can choose any topic that you're interested in and disclose it in any form: presentation, dialogue, test, team assignments, creative play etc. A creative approach to any information already ensures that it will be interesting and impressive for the participants as much as it is needed for assimilation of information. Also, the sense of humor will significantly improve the situation in this methods of learning. Learn diligently!

Scientific supervisor: O.B. Tarnopolsky, Doctor of Pedagogy, Full Professor.

O.M. Перунок,

2-й рік навчання, Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка

ПРОЕКТУВАННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ПРЕДМЕТІВ БУДІВЕЛЬНОГО ПРОФІЛЮ

У процесі проектування освітньої діяльності, насамперед, повинно передбачати можливість розвивати індивідуальну діяльність з відпрацюванням фахових умінь і навичок у професійній сфері. При цьому актуальною є специфічна робота з виявлення суб'єктивного досвіду кожного студента. Головним результатом навчання у процесі підготовки має стати сформований індивідуальний стиль професійно-пізнавальної діяльності – запорука або основа професійної та фахової творчої діяльності.

Але до майбутньої професійної діяльності, як зазначав Л.С. Виготський, слід підходити не з точки зору її пристосування до особистісних даних людини, а як до діяльності, що органічно поєднується в загальну систему його розвитку та професійного становлення. З огляду на це перед психологією і педагогікою постають глобальні проблеми розробки і впровадження своєрідних «інформаційно-навчальних моделей» для організації професійного навчання, для формування відповідних фахових умінь і навичок.

Дослідження науковців даного питання показують, дидактиці вищої школи намітилося кілька напрямів пошуку шляхів вдосконалення навчально-пізнавального процесу. Перший напрям розкриває тенденцію до інтенсифікації навчання через використання різних методів у навчальному процесі підготовки викладачів предметів профілю будівництво.

Саме рівень підготовки випускників вищої школи та закладів професійно-технічної освіти є недостатнім до професійної педагогічної діяльності, що взаємопов'язано з недостатністю характеру та обсягу знань, передбачених навчальними планами і програмами, призводить до тенденції їх розширення.

Інший напрям – розвиток та інтенсифікація навчання, де пошуки засобів і методів, які дозволяють за найкоротші терміни навчання здійснити взаємообмін викладача зі студентами більшою кількістю інформації.

Третій напрям полягає в удосконаленні змісту навчальних дисциплін всередині безпосередньо самої системи знань про навчальний предмет – в упорядкуванні накопиченого знання з метою перетворення його на засіб розвитку інтелекту та здібностей особистості, здійснити удосконалення навчального матеріалу спец дисциплін в плані його концентрації, узагальнення, заміни традиційних трактувань більш раціональними, проведення модернізації наукових основ навчальних дисциплін фахової підготовки з урахуванням тенденцій, які є узагальнюючими у сучасній науці та ефективного використання вже освоєних студентами наукових знань для залучення їх до наукової діяльності.

Однак поєднання даних методів у навчанні, у процесі підготовки фахівців інженерно-педагогічного напрямку навчання, до бажаних результатів не приводять через брак навчального часу та низьку інформативну «сміність» засвоюваного студентами матеріалу. У результаті аналізу науково-педагогічної літератури та розробки експериментального дослідження шляхів впровадження фахових дисциплін з поглибленою інформативно значущою складовою фахової підготовки в навчальні плани у процесі модернізації навчальних програм, необхідно забезпечити умови які забезпечать сприяння використанню логіко-психологічних та педагогічних основи навчання, логічних основ будови науки сьогодення, аналізу сучасних форм технічного мислення. Тому до сфери уваги сучасної дидактики вищої та професійно-технічної школи все частіше потра-

плє фундамєнталїзація і профєсїоналїзація знань за системного вивчення предметів. Отже актуальним в даному аспекті є видїлення особливостей науково-технїчної, науково-технологїчної революції, що проявляються в тенденції органїчного поєднання науки та виробництва, поглиблення протирїч мїж інтеграційними процесами та процесами спеціалїзації, безпосередньо у процесі виробничої дїяльності, так і в науці. Це протирїччя вїдображається у вимогах до сучасного, конкурентоспроможного фахівця нового типу в будь-якій областї профєсїйної дїяльності. З одного боку сучасний профєсїйно пїдготовлений фахівець повинен володїти широкими знаннями і не лише в своїй профєсїйній сферї дїяльності, але і в сумїжних, вміти примножувати обсяги науково фахових знань і своєчасно їх асимїлювати та використовувати у профєсїйній дїяльності. З іншого боку, фахівець повинен добре володїти фахово-профєсїйними знаннями та вмїнями в порівняно вузькому колї своїх безпосередніх профєсїйних завдань.

Науковий керївник: С.В. Ігнатенко, канд. пед. наук, доц.

А.С. Пилипко,
*4-й рїк навчання, Дніпропетровський національний
унїверситет іменї Олєся Гончара*

ПРОБЛЕМА СОЦІАЛЬНОГО СИРІТСТВА В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Соціалне сирїтство – вїдносно нове явище в житті українського суспїльства. Поява цього феномену засвїдчує кризу інституту сїм'ї, її нездатність протистояти соціально-економїчним та полїтичним перетворенням. Соціалні сироти – це особлива соціально-демографїчна група дїтей, які мають родину, але залишились без піклування батьків через соціально-економїчні, психолого-педагогїчні та інші причини.

Основна проблема полягає в наступному: незважаючи на успішне вирїшення багатьох суспїльних завдань, розширення меж реалїзації людських можливостей, масштаби соціалного сирїтства не зменшуються, а зростають, а саме воно набуває нового вигляду та рїзноманїтних форм.

Термін «соціалне сирїтство» поширився, починаючи з 50-х рокїв ХХ столїття, та полягає у розривї зв'язку мїж свїтом батьків і дїтей, певним дефіцитом поваги до дитини, її індивїдуальності. «Соціалне сирїтство» – це соціалне явище, спричинене ухиленням або вїдстороненням батьків вїд виконання батьківських обов'язків стосовно дитини. Таким чином, соціалним сиротам офіційно надається статус «дїти, позбавлені батьківського піклування».

Розглядаючи соціалне сирїтство, слїд звернути увагу на проблему виховання дїтей трудових мїгрантів. Якщо 10–15 рокїв тому українці най-

частіше виїжджали на заробітки в сусідні країни, як Росія та Білорусія, то сьогодні це – Італія, Іспанія, Греція, Португалія, Німеччина і низка інших країн. Головна проблема полягає в тому, що діти, які залишаються вдома, відчувають себе самотніми та покинутими, незважаючи на те, що мають, порівняно з іншими дітьми, вищий рівень життя. Ці діти не мають статусу соціальних сиріт, у той же час не виховуються в повноцінній сім'ї. У науковій літературі, зокрема Т. Єрескова та М. Демченко для позначення цього явища використовують термін «євросирітство».

Основними причинами залишення дітей без батьківського піклування є:

– соціально-економічні, пов'язані із зuboжінням сімей (безробіття обох або одного з батьків, жебрацтво батьків, тривала відсутність батьків, відсутність постійного житла, розлучення батьків);

– морально-етичні (асоціальний спосіб життя батьків, різні види залежності, примушення дітей до жебракування, злочинні діяння батьків, різноманітні форми насильства, спрямованого на дітей);

– психологічні (суб'єктивні) – ранне або позашлюбне материнство; дисфункційність сім'ї (неповна, новоутворена, багатодітна, сім'я інвалідів, нездорова емоційна атмосфера в сім'ї, конфліктність її членів);

– медичні – наявність хвороб у батьків, що роблять неможливим виконання батьківських обов'язків.

У зв'язку з цим захист прав та інтересів дітей, які залишилися без піклування батьків, набуває в Україні велике практичне значення.

Таким чином, сучасне сирітство в своїй більшості – це наслідок недостатньої уваги суспільства до соціальних проблем сімей, у яких є діти. Причини, через які діти залишаються без батьківської опіки найрізноманітніші, але наслідок один – дитина позбувається права на сімейне виховання. Сьогодні, на жаль, можна стверджувати, що соціальне сирітство є актуальною проблемою сьогодення, яка виникає, насамперед, через недостатню увагу з боку суспільства та держави до сімей, що виховують дітей, та потребує вирішення на рівні держави, соціальних установ і організацій. Щодо заходів, спрямованих на зменшення кількості дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, можна визначити такі перспективні напрями державної політики: підвищення рівня матеріального забезпечення населення, що можливе за умов створення робочих місць та адекватного життєвим потребам розміру оплати праці; реалізація соціальних програм, спрямованих на матеріальну та соціальну підтримку сімей з дітьми, молодих сімей, неповних сімей; соціальна політика, спрямована на піднесення сімейних цінностей, формування культури сім'ї, виховання в батьків відповідальності за виконання батьківських обов'язків; боротьба з алкоголізацією та наркоманією – суттєвими причинами безвідповідального батьківства, поширення соціального сирітства.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ ДЕВІАЦІЙ У ДІТЕЙ ТА ПІДЛІТКІВ

Актуальність проблеми виникнення девіацій у дітей полягає в тому, що з кожним роком відзначається зростання дитячої злочинності, наркоманії, алкоголізму. Причини відхилень у поведінці дитини можуть виникати як результат політичної, соціально-економічної та екологічної нестабільності суспільства, змін у змісті ціннісних орієнтацій молоді, посилення впливу псевдокультури, несприятливих сімейно-побутових відносин, відсутності контролю за поведінкою, а також надмірної зайнятості батьків.

Як правило, батьки звинувачують школу в тому, що саме даний соціальний інститут повинен вчити і виховувати дітей. Це помилкова думка, адже вихованням повинні займатися батьки, бо саме вони закладають фундамент для подальшого виховання і навчання дитини. Негативно на вихованні процес можуть впливати і самі батьки, подаючи негативний приклад своїми діями.

Девіантна поведінка – це стійка поведінка особистості, що відхиляється від загальноприйнятих у суспільстві стандартів і завдає шкоди соціуму або самій особистості, а також супроводжується соціальною дезадаптацією.

До проблеми девіантних дітей зверталися такі відомі педагоги, психологи, психіатри як: Р. Мертон, В. Ковальов, Ф. Патаки, Ц. Короленко, Т. Донських, Ю. Клейберг, О. Змановська, Н. Майсак, Е. Дюркгейм, В. Давидов.

Поведінку, що відхиляється від норми, називають також асоціальною, антисоціальною, девіантною, деліквентною. Усі ці назви говорять про одне: поведінка дитини не відповідає прийнятим нормам. Девіантною зазвичай називають поведінку школярів, викликану неспецифічними (невродженими) факторами. Сюди відносяться звичайні дитячі пустощі, порушення дисципліни, хуліганські вчинки, що іноді властиві дітям. Вони найчастіше обумовлені ситуацією і дитячою готовністю до їх здійснення, а не внутрішніми причинами чи психічними розладами.

У всіх випадках відхилень у поведінці відзначається зростання емоційної напруженості, що характеризується виходом за межі нормальної роботи почуттів, емоцій, переживань дітей та призводить до втрати почуття реальності, зниження самоконтролю, нездатності адекватно оцінювати свою поведінку.

Про девіантну поведінку є сенс говорити лише після досягнення дитиною певного віку, не раніше 6-8 років. Як правило, маленька дитина не може достатньо усвідомлювати свою поведінку, контролювати її. Тільки в школі дитина вперше і по-справжньому стикається з принциповими соціальними вимогами, лише починаючи зі шкільного віку, від дитини можна вимагати і очікувати дотримання основних правил поведінки.

Про девіантну поведінку як про соціально-педагогічну проблему зазвичай говорять у контексті підліткового віку. Підліткам з девіантною поведінкою притаманні певні психічні стани, якості особистості, цінності, що є типовими для представників даної категорії. Девіантних підлітків розглядаємо як специфічну соціальну групу, що має звичаї, властиві норми, мовну культуру, традиції, що, у свою чергу, є специфічним регулятором соціальної поведінки у великих соціальних групах. Це простежується також в одязі, манерах поведінки, жаргоні, специфічних захопленнях.

Аналіз психолого-педагогічної літератури з обраної теми дав змогу виявити найбільш яскраві особливості підліткових девіацій:

- висока афективна зарядженість поведінкових реакцій;
- імпульсивний характер реагування на фрустраційну ситуацію;
- короткочасність реакцій з критичним виходом;
- низький рівень стимуляції;
- недиференційована спрямованість реагування;
- високий рівень готовності до девіантних дій.

Підсумовуючи зазначене вище, девіантну поведінку можна визначити як систему вчинків або окремі дії, що суперечать прийнятним у суспільстві правовим і моральним нормам. Сутність девіантної поведінки полягає в неправильному розумінні свого місця і призначення в суспільстві, в певних дефектах моральної і правової свідомості дітей та підлітків.

До соціально-психологічних характеристик дітей і підлітків з девіантною поведінкою як специфічної соціальної групи, можна віднести: підвищену тривожність, жорстокість, агресивність, конфліктність, що приймають стійкий характер зазвичай у процесі стихійно-групового спілкування. Дана система відносин виступає в більшості випадків лише як ситуація заміщення у разі неприйняття підлітка в світ соціально-значущих відносин дорослих.

Важливим компонентом педагогічної взаємодії з дітьми, що мають девіації, є соціально-педагогічна підтримка, що виступає як технологія організації особистісної взаємодії дорослого і дитини, як процес створення психологічно комфортних умов для особистісного розвитку.

Науковий керівник: І.В. Олійник, канд. пед. наук.

О.І. Піддубцева,
*викладач кафедри філології, Дніпропетровський державний
аграрно-економічний університет*

ВПЛИВ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ СТУДЕНТІВ- АГРАРІЇВ НА ПРОЦЕС ВИВЧЕННЯ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

Нові орієнтації й цінності сучасної освіти обумовили необхідність розуміти студента як індивідуальну дійсність і як індивідуальну можли-

вість. До індивідуальних особливостей студента відносять своєрідність сприймання, мислення, пам'ять, уява, інтереси, здібності та інше.

На сьогодні проблемою індивідуалізації навчання у вищому навчальному закладі займається багато науковців, серед яких В. Лісовський, І. Козубовська, С. Солодуха, М. Тутушкіна, М. Фіцула. Незважаючи на велику кількість праць, питання впливу індивідуальних особливостей студентів-аграріїв на процес вивчення німецької мови залишається невивченим. Це і визначає актуальність дослідження.

Метою дослідження є визначення впливу індивідуальних особливостей студентів вищих аграрних навчальних закладів на процес вивчення німецької мови. Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі завдання: визначити індивідуальні особливості студентів-аграріїв.

Колектив дослідників під керівництвом М. Тутушкіною запропонував типологію студентства. Дані типології залежали від ставлення до навчальних дисциплін, відношення до професійної мотивації, відношення до навчання, залежно від рівня сформованості політичної культури та багато інших факторів. В її основу була покладена успішність студентів за циклами предметів: суспільні науки, загальнотеоретичні предмети, спеціальні дисципліни і практика. Для кожної типологічної групи науковцями був складений психологічний портрет, який містить характеристики розвитку інтелекту, рис характеру, спрямованість особистості, самооцінки та взаємовідносин в академічній групі.

За такою типологією студентів аграрних вищих навчальних закладів називають "спеціалістами". Для них є типовим розвинений невербальний інтелект, реалістичність, практичність, сміливість та наполегливість. "Спеціалісти" задоволені вивченням теоретичних предметів і висувають підвищені вимоги до викладання спеціальних і прикладних дисциплін. Майбутні аграрії найчастіше стають неформальними лідерами. Найважливішими складовими успішної професіоналізації вони вважають професійну спрямованість навчання і активність навчально-пізнавальної діяльності, тому для них дуже вагомим є професійно орієнтований компонент під час вивчення іноземної мови, зокрема німецької. Також студентів-аграріїв відрізняє конформізм та значно завищена самооцінка.

Крім типових індивідуально-особистісних рис для студентів усього університету, з огляду на ставлення молоді до отримання професії та взаємовідносин з однокурсниками В. Лісовський виокремлює в студентському колективі такі типологічні групи студентів, особливості яких теж варто враховувати під час навчання німецької мови. На його думку, кожна академічна група складається з таких типових студентів, як "гармонійний", "професіонал", "академік", "громадський активіст", "аматор мистецтв", "стараний", "середняк", "розчарований", "ледар", "творчий" та "богемний".

Врахування типологічних особливостей студентів є однією з закономірностей педагогічного процесу, а саме відповідність навчально-

виховних впливів суб'єктів навчання духовним потребам і пізнавальним можливостям студентів. Для досягнення найкращих результатів під час викладання німецької мови за професійним спрямуванням викладач повинен постійно вивчати типологію студентів групи та їх індивідуально-психологічні особливості. Ці знання допоможуть йому побудувати ефективний навчальний процес.

Отже, на процес навчання німецької мови впливають індивідуальні особливості студентів-аграрії, які є неформальним лідерами, мають високу самооцінку та відрізняються сміливістю та наполегливістю, але також їх відрізняє зацікавленість у вивченні фахових дисциплін. Тому при викладанні німецької мови за професійним спрямуванням навчальний матеріал повинен мати професійний компонент.

A.A. Ponomarenko,

2nd year of study, Alfred Nobel University, Dnipro

DIFFICULTIES OF STUDYING AND TEACHING FOREIGN LANGUAGES

To-day the main problem in the foreign language studying is the absence of proper methodological materials like brochures, educational resources, etc. You have to put a lot of efforts in order to find at least something you can use as a training material.

It is very important to use the training material as some additional information for your lesson at the University. Otherwise, the student cannot get into the culture of the foreign language he or she studying. The foreign language itself is not just the educational subject but the inherent part of the modern life each student lives.

It is important to note that teachers and students of English are not the only ones facing some problems with training materials. The foreign languages like Spanish or German also face a huge lack of additional information to study or to teach. And unfortunately, the equipment available does not improve the process of foreign language teaching or studying.

Without having a free access to modern training resources, it is a problem to provide really modern vocabulary and grammar for students. The student himself/herself remains with the old vocabulary and grammar rules which are not used in the modern life or have been significantly changed.

The modern authors do not care about their text-books being interesting and modern. They just use the old information the student has already read a number of times. So teachers have to pay a lot of attention for choosing the basic material they will use in their teaching process.

While learning the new material you have to repeat it continuously and once again it is the problem if you have no time for that. The modern temp of

life leaves you without opportunity to have a spare minute which you could spend on foreign language studying.

While trying to find materials in the Internet which could help you, it is better to show some creativity and make them yourself. The teacher is the one who knows the lesson subject and so he is the one who is fully capable of making training material by himself. Anyway if the teacher is really fond of his/her subject, there are no any limits for him/her in this area.

The student should also show some creativity. If he or she is really keen on learning new words he or she should show some creativity and make some cards with them. It'll help to remember those words and phrases. But still the technical moment is very important for the process.

Unfortunately, the technical equipment of modern classrooms is really poor especially in the CIS countries (former USSR countries). The lack of finances and of understanding the necessity of the installation of the modern equipment cause very poor results in foreign language studying.

Another problem is the opportunity to practice with a native speaker. Foreign language teachers prefer using their own skills instead of attracting some foreign help though it could be much more useful for the student.

The student himself/herself should practice his skills in the target language country and here he/she faces a lot of problems.

The first is to find appropriate courses and the family he would live in which would help him to improve his knowledge. The second is to find financial resources whose lack is faced by almost each regular student whether in Ukraine or in another country. And the last but not the least is to find the teacher who will prepare you for entering test for these courses. Some of them have no test, but you know if you have to pass one, then you have to improve your skills which, anyway, take you to the financial and other sides of the issue.

While studying a modern language abroad, the training material is available any time you need. Just look around and everyone is ready to help you in such a process. Especially the family you live in. Of course, the financial issue remains one of the most important but if you put a lot efforts the way out is always there.

Scientific consultant : O.B. Tarnopolsky, Doctor of Pedagogy, Full Professor.

В.М. Портретна,

2-й рік навчання, Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ ТА ЇЇ ЗАВДАННЯ

Для того, щоб навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах було ефективним і відповідало сучасним вимогам, майбутній учитель має добре оволодіти теоретичним курсом “Методика навчання іноземної

мови”, який повинен посідати провідне місце в системі професійної підготовки фахівця.

До основних завдань теоретичного курсу “Методика навчання іноземної мови” відносяться такі:

- показати головні компоненти теорії сучасного навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах і на цій основі навчити студентів використовувати теоретичні знання для вирішення практичних завдань;

- ознайомити студентів з сучасними тенденціями в навчанні іноземних мов як у нашій країні, так і за кордоном;

- розкрити суть складових частин і засобів сучасної методики як науки; спрямувати студентів на творчий пошук під час практичної діяльності у школі;

- сформувати у студентів під час практичних і лабораторних занять професійно-методичні вміння, необхідні для плідної роботи в галузі навчання іноземних мов;

- залучити майбутніх вчителів до опрацювання спеціальної науково-методичної літератури, що має стати джерелом постійної роботи над собою з метою підвищення рівня професійної кваліфікації.

У вирішенні проблем, які пов’язані з ефективною технологією навчання іноземних мов, неможливо обійтись без результатів досліджень мовних контекстів, які, як відомо, можуть справляти і позитивний, і негативний вплив на процес засвоєння іноземної мови. Взаємодія двох мов приводить до білінгвізму – володінню двома мовами. В природних умовах мовних контактів виникає координативний білінгвізм, при якому обидві мови співіснують у свідомості індивіда незалежно один від одного. Однак у процесі **вивчення** іноземної мови домінує рідна мова, впливаючи на систему іноземної мови. У цьому випадку субординативний білінгвізм проявляється в переносі знань, навичок і вмінь з рідної мови на іноземну. Якщо наявність схожості між мовами служить важливою опорою при вивченні іноземної мови, то невідповідність системи, норми та узусу рідної та іноземної мов спричиняє перенос негативного досвіду з рідної мови на іноземну і помилки, які можуть спотворювати не тільки форму, але й зміст. Використання даних контрастивного аналізу дозволяє прогнозувати негативний перенос, який звичайно називається інтерференцією, і за якістю (характером помилок), і за її інтенсивністю (стійкістю помилок). Інтерференцію більш важко подолати скоріше у випадку часткової схожості у двох мовах, ніж у випадку зовсім нових мовних явищ, які відсутні в рідній мові.

THEORETICAL FOUNDATION AND CURRENT INVESTIGATIONS IN THE FIELD OF PERSONALITY PSYCHOLOGY

Personality and its behavior, way of thinking has been a subject of studying for philosophers since Ancient times till XIX c. Then came next period called “clinical” with investigations in the field of peculiarities of people having different mental disorders. And only since the first decade of XX c. personality psychology became experimental science and became the subject of studying for professional psychologists.

Personality psychology has been a very broad area of psychological study for recent centuries and it is the focus of some of the best known psychology theories by a number of famous thinkers including Sigmund Freud and Erik Erikson. Nowadays it is very open field with many dynamics and many researchers are constantly being hold to give us more information on this subject. Data receiving as a result of investigation in some cases prove existing theories and fulfill them with new facts but sometimes they put in doubt earlier watertight issues.

There is still no universal consensus on the definition of “personality” in psychology and each researcher or group of researchers has his own point of view on this issue based on theoretical background of definite approach. Below we give some definitions of personality to make this subject of study clearer:

“Personality” (originates from the Latin *persona* – mask) is a dynamic and organized set of characteristics possessed by a person that uniquely influences their environment, cognitions, emotions, motivations, and behaviors in various situations.

Personality also refers to the pattern of thoughts, feelings, social adjustments, and behaviors consistently exhibited over time that strongly influences one’s expectations, self-perceptions, values, and attitudes. It also predicts human reactions to other people, problems, and stress.

Let’s observe major theories of personality have been developed.

Biological theories. These approaches suggest that there is a link between genetics and personality traits. For example, one of the best known biological theorists Hans Eysenck argued that introverts had high cortical arousal, leading them to avoid stimulation. On the other hand, Eysenck believed extroverts had low cortical arousal, causing them to seek out stimulating experiences.

Behavioral theories suggest that personality is a result of interaction between the individual and the environment. These theorists (B. F. Skinner, John B. Watson and others) study observable and measurable behaviors, rejecting theories that take internal thoughts and feelings into account.

Psychodynamic theories of personality are heavily influenced by the work of Sigmund Freud, and emphasize the influence of the unconscious mind

and childhood experiences on personality. Psychodynamic theories include Sigmund Freud's psychosexual stage theory and Erik Erikson's stages of psychosocial development.

Humanist theories emphasize the importance of free will and individual experience in the development of personality. Humanist theorists emphasized the concept of self-actualization, which is an innate need for personal growth that motivates behavior. Humanist theorists include Carl Rogers and Abraham Maslow.

The trait theory approach is one of the largest areas within personality psychology. According to this theory, personality is made up of a number of broad traits. A trait is basically a relatively stable characteristic that causes an individual to behave in certain ways. Some of the best known trait theories include Eysenck's three-dimension theory and the five factor theory of personality.

As we can see the study of personality is not a purely empirical discipline and modern personality theorists stem from the basic philosophical assumptions they hold. The following five categories are some of the most fundamental philosophical assumptions on which theorists disagree:

- freedom versus determinism,
- heredity versus environment,
- uniqueness versus universality,
- active versus reactive
- optimistic versus pessimistic.

To prove their theories different techniques are used by researchers to study personality. Each technique has its own strengths and weaknesses. The main are: **experimental methods, case studies and self-report methods, clinical research.** Due to numerous investigations psychologists have learned a great deal about the things that influence personality as well as how personality influences our behaviors. Current investigations in psychology took us a few interesting facts about personality:

- birth order could not influence our personality
- our personality is relatively stable throughout life
- personality traits are linked to certain illnesses
- animals have distinctive personalities
- many current personality researchers support the five-factor theory of personality
- personality influences personal preferences
- people can accurately judge your personality based on our Facebook profile
- numerous factors can contribute to personality disorders
- cardinal traits are rare
- our pet may reveal information about our personality.

Current investigation of almost 20000 participants from USA, Germany and Great Britain on the five broad dimensions of personality

such as extroversion, neuroticism, agreeableness, conscientiousness, and openness found little evidence supporting any connection between birth order and character but further studying is needed.

According to researcher Paul T. Costa Jr., there is no evidence our overall personalities change as we grow older. And there are only three aspects that do tend to change as we age are anxiety levels, friendliness, and eagerness for novel experiences.

Our personality can have a profound effect on our personal preferences from our choice of friends and taste in music to political preferences and nearly every choice we make in our daily life. And Facebook profiles are actually quite good at conveying our *real* personality.

Psychologist Gordon Allport described cardinal traits as those that dominated an individual's life to the point where that person is known and often identified specifically by that trait. However these traits are considered rare. For most people, personality is instead composed of a mixture of central and secondary traits. Central traits are those that make up the core foundation of personality, while secondary traits are those related to preferences, attitudes, and situational behaviors.

Due to using a statistical technique known as meta-analysis were discovered previously unnoticed connections between neurotic personality traits and five illnesses: headaches, asthma, arthritis, peptic ulcers and heart disease. It was estimated that 10 – 15% of adults in the United States experience symptoms of at least one personality disorder. Researchers have identified a number of factors that may contribute to obsessive-compulsive disorder and borderline-personality disorder. They are genetics, relationships with peers, high sensitivity, verbal abuse, childhood trauma.

And animal researchers have found animals from nearly every species of animal (from spiders to birds to elephants) have their own personalities with preferences, behaviors, and quirks that persist throughout life.

As we can see, personality psychology as a subject of studying has deep roots and connections with philosophy and biology. And matter of personality has been an object of active studying for more than two centuries. There are different theories with their own approaches to the matter of personality but many present-day researchers agree with the five-factor theory of personality. Understanding our selves and our behavior is a great interest for everybody and has practical value that's why many researches have been made and continue to being held.

Scientific and language supervision by S.D. Storozhuk, Senior lecturer.

ОСОБЛИВОСТІ ФАКТОРІВ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ МАЙБУТНІМИ ПРАВООХОРОНЦЯМИ ЯК АСПЕКТ ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕСУРСНОСТІ

Прийняття рішень – це особливий вид психічної діяльності людей, направлений на вибір способу досягнення поставленої мети. Теорія прийняття рішень вирішує два взаємопов'язані завдання: дослідження того, як людина або група людей приймають рішення, і розробка методів прийняття рішення, що допомагають обґрунтувати вибір альтернативи з декількох можливих. Психологічний аналіз професійної діяльності правоохоронців характеризується складністю прийняття рішень в екстремальних умовах.

Правоохоронці, крім професійно важливих якостей, повинні володіти раціоналізмом мислення і готовністю до ризику. Це пов'язано, насамперед, з тим, що вони, змушені часто приймати рішення, від яких залежить їхнє життя, і життя постраждалих. Час на прийняття рішення обмежена, необхідно вибрати з наявних варіантів вирішення найбільш оптимальні.

Готовність до ризику в даному випадку нами розуміється як готовність до актуалізації свого інтелектуального та особистісного потенціалу при прийнятті рішень в екстремальних умовах і відображає зв'язок особистісної обумовленості прийняття рішень з іншими шкалами особистісної регуляції, в тому числі, з раціональністю.

Раціональність розуміється, як готовність обдумувати свої рішення і діяти при можливо повному орієнтуванні в ситуації і може характеризувати різні, в тому числі і ризиковані рішення суб'єкта. При цьому важливо враховувати, що готовність до ризику означає не відмову від розгортання розумового орієнтування в ситуації, а готовність до самоконтролю дій при явній неповноті або недоступності необхідних орієнтирів, а також готовність покладатися на свій потенціал.

Правоохоронці в силу своїх індивідуальних особливостей по різному будуть реагувати на вплив екстремальних факторів специфічною професійної діяльності.

В.С. Венедиктов та М.І. Іншин під професією працівника органів внутрішніх справ розуміють сукупність знань, умінь і навичок, а також його ділових, особистісно-психологічних і моральних якостей, які дозволяють останньому вміло виконувати службові функції на певних посадах в органах та підрозділах системи МВС України. Це, однак, не означає, що співробітник не вільний у своїх волевиявленнях, у виборі засобів здійснення діяльності, її найбільш раціональної та ефективної організації. До числа психологічних особливостей професійної діяльності співробітників

органів внутрішніх справ слід віднести і наявність широкого тактичного простору, який дається їм у рамках норм закону та професійної моралі.

В.Л. Білоліпецький вважає, що «оскільки правоохоронна діяльність – це професія в сфері соціального управління, то з теоретико-модельних позицій їй притаманні ряд особливостей. По-перше, це духовний вид діяльності, тобто такий вид людської праці, де не створюються, не виробляються матеріальні цінності. По-друге, це діяльність, яка відображає суб'єктивно-об'єктивні відносини, де провідну роль відіграє людський фактор. По-третє, являє собою визначену цінність соціального порядку, яка виявляється в тому, що від неї більшою мірою залежить ефективність і оптимальність соціального розвитку, прогрес у всіх галузях, у всій існуючій соціальній системі». Ось чому в сфері соціального управління, до якої відноситься і діяльність правоохоронців, так потрібен високий рівень професіоналізму і відповідальності за прийняття рішення.

Тому важливим фактором психологічної ресурсності правоохоронців є також особливості прийняття рішень.

Таким чином, вивчення цього феномену є актуальним і доцільним в нашому дослідженні.

Об'єкт дослідження – прийняття рішень. Предмет – особливості прийняття рішень майбутніх правоохоронців. Мета дослідження – вивчити особливості прийняття рішень курсантів різних курсів.

Відповідно до мети дослідження було сформовано дві групи досліджуваних. 1 група – 30 осіб курсанти першого курсу; 2 група – 30 осіб курсанти четвертого курсу. Усього в дослідження прийняло участь 60 курсантів Харківського національного університету внутрішніх справ. Досліджуваним було запропоновано опитувальник «Особистісні фактори прийняття рішень» (Т.В. Корнілова). Математико-статистичний аналіз був проведений за допомогою t-критерія Стьюдента.

За результатами дослідження було виявлено, що більш раціонально приймають рішення курсанти першого курсу, ніж курсанти четвертого курсу. Тобто першокурсники, при прийнятті рішень, все ретельно продумують, аналізують всі варіанти рішень та обґрунтовують їх. Як стверджує А. С. Кобліков, при раціональному прийнятті рішення майбутні правоохоронці думають про наслідки та власний імідж і тому для них важливе схвалення оточуючих. Це звичайно притаманно першокурсникам, бо вони тільки вступають в професійне життя. Курсантам четвертого курсу більш властива готовність до ризику в прийнятті рішення. Так, як професійна діяльність правоохоронців непередбачена та не завжди можна все продумати наперед, тому приймаючи ризиковані рішення правоохоронці активізують інші свої психологічні ресурси, що допомагають справитися з складною ситуацією.

Отже, першокурсники більш раціональні у прийнятті рішень, курсанти четвертого курсу більш схильні до ризику. Все це характеризує їх професійний та особистісний розвиток.

Оптимізація професійного становлення курсантів, за Д. О. Александровим, відбувається шляхом формування професійних аспектів образу «Я», здатності до самоаналізу, самоконтролю, швидкому прийняттю рішень. Це є головними аспектами професійного становлення та можуть бути віднесені до психологічних ресурсів особистості.

Так, за дослідженнями Г. С. Кожухарь, одним з найінтенсивніших періодів професіоналізації як цілісного безперервного процесу «народження» особистості фахівця вважається навчання у вузі, тому важливим завданням університетської освіти, крім передачі знань і умінь, має стати формування у студентів та курсантів базових особистісних і професійних якостей, які забезпечать високу продуктивність їх майбутньої діяльності.

Тому, за результатами дослідження майбутнім правоохоронцям для правильності прийняття рішень потрібно відштовхуватися від обізнаності ситуації та наявності корисної інформації. Проте в екстремальних ситуаціях майбутні правоохоронці будуть мати більше можливостей для реалізації своєї професійної діяльності.

Представляється перспективним продовжити дослідження в наміченому напрямі і поширити діапазон психологічних особливостей, які можуть бути вивчені у межах окресленої проблеми.

В.М. Руденко,

*5-й рік навчання, Дніпропетровський національний університет
імені Олеся Гончара*

ПРОБЛЕМА РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНО ВАЖЛИВИХ ЯКОСТЕЙ СТУДЕНТІВ ЗА ПЕРІОД НАВЧАННЯ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Кожна людина прагне бути успішною в своїй професійній діяльності. Перший крок на шляху досягнення цієї мети є вступ до вищого навчального закладу. На сьогоднішній день існує проблема, з якою зіштовхується чимало студентів: на жаль, вузи роблять акцент на знаннях, на збагаченні студентів інформацією, але не на розвитку професійно важливих якостей.

«Професійно важливі (значимі) якості – це окремі динамічні властивості особистості, окремі психічні та психомоторні властивості (виражені рівнем розвитку відповідних процесів), а також фізичні якості, що відповідають вимогам до людини з боку певної професії і сприяють успішному оволодінню цією професією. Професійно важливі якості є одним з найважливіших факторів професійної придатності, вони не тільки побічно характеризують певні здібності, але й органічно входять в їх структуру, розвиваючись у процесі навчання та діяльності. Визначення та оцінка професійно важливих якостей має велике психодіагностичне значення, вони істотно впливають на результати

діяльності, тому їх обов'язково слід враховувати при професійному відборі. При вивченні професійно важливих якостей слід враховувати, що деякі з них можуть бути природними і відносно стабільними (наприклад, типологічні властивості нервової системи), інші навпаки, підлягають розвитку і тренуванню (психічні якості). Тому спеціально спрямоване формування та вдосконалення таких професійно важливих якостей і їх коригування можуть активно проводитися при підготовці до майбутньої діяльності. Доцільність проведення такого тренування особливо зростає в тих випадках, коли досить висока мотивація до оволодіння професійною діяльністю протистоїть низькому розвитку професійно важливих якостей.

Ми провели дослідження, метою якого було встановлення взаємозв'язку між тривалістю навчання та розвитком професійно важливих якостей. Використовувалися такі методики: опитувальник для діагностики рефлексії А.В. Карпова, «Шкала емоційного відгуку» А. Мєграбяна і Н. Епштейна, «Тест комунікативних умінь Міхельсона». Вибірка нараховувала 60 осіб. Всі досліджувані навчалися на факультеті психології Дніпропетровського навчального університету імені Олеса Гончара. Перша група – 30 студентів першого курсу, віком від 17 до 19 років, 28 жінок та 2 чоловіка. Друга група – 30 студентів четвертого курсу – віком від 20 до 22 років, 29 жінок та 1 чоловік. Розглядалися такі професійно важливі якості як емпатія, рефлексія, комунікативні вміння. Для математичної обробки результатів ми використовували t-критерій Стюдента. З'ясували, що відмінності між двома групами статистично не значимі.

Таким чином, висунута нами гіпотеза про те, що в процесі навчання у студентів-психологів розвиваються такі професійно важливі якості як рефлексія, емпатія і комунікативні вміння, не знайшла свого підтвердження.

Отримані результати дослідження можна представити викладачам університету з метою розробки заходів, спрямованих на розвиток професійно важливих якостей студентів. Наприклад, це можуть бути тренінги, чи завдання творчого характеру. Адже професіонал – це людина, яка не лише володіє знаннями, а й необхідними якостями.

Науковий керівник: Н.В. Ткаченко, канд. психол. наук, доц.

А.С. Сало,

2-й рік навчання, Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

ПРОФЕСІЙНЕ ВИГОРАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ПРОФІЛАКТИКИ

На сьогоднішній день зі збільшенням темпів життя все більша кількість людей відчуває емоційні перевантаження і страждає від проявів синдрому хронічної втоми. Особливе психоемоційне виснаження відчувають

фахівці, які знаходяться у процесі постійного зв'язку з іншими людьми. Перераховуючи представників таких професій, насамперед, слід назвати фахівців соціальної сфери та професії типу «людина-людина». Саме ці люди в силу специфіки своєї діяльності найбільше схильні до ризику захворювання на різні психосоматичні розлади і переживання стресових ситуацій.

Дослідження проблеми професійного вигорання займалася значна кількість науковців, зокрема таких як: В.А. Бодров, В.В. Бойко, М.В. Борисова, Н.Є. Водоп'янова, В.О. Орел, Є.С. Старченкова. У цьому аспекті варто також відзначити праці таких науковців як: В.В. Зборівська, Є.С. Старченкова, А.О. Прохоров.

Синдром емоційного (професійного) вигорання – симптомокомплекс, що включає виснаження психоемоційного характеру, негативні установки, виражені у відношенні інших людей, зниження ефективності і продуктивності роботи [1].

З'являється нове трактування терміна «burnout» – «емоційне згоряння». В.В. Бойко наводить визначення терміна «вигорання» як вироблений особистістю механізм психологічного захисту у формі повного або часткового виключення емоцій з психотравмуючої ситуації.

Дослідник А. Широм розглядає вигорання як комбінацію фізичного, емоційного і когнітивного виснаження або стомлення, при якому основним компонентом виявляється емоційне виснаження. Додаткові чинники вигорання є наслідком поведінки (купірування стресу), що веде до деперсоналізації або власне когнітивно-емоційного вигорання, яке виражається в редукції професійних обов'язків. А.О. Прохоров визначає психічний стан як відображення особистістю ситуації у вигляді стійкого цілісного синдрому в динаміці психічної діяльності, що виражається в єдності поведінки і переживання в континуумі часу. Згідно з визначенням Н.Д. Левітова – «це цілісна характеристика психічної діяльності на певному відрізку часу, що демонструє своєрідність протікання психічних процесів залежно від відображених предметів та явищ, попередніх станів і властивостей особистості». Вчений підкреслює, що синдром одночасно виявляється в різних сферах психіки людини. Досить точно визначення було запропоноване П. Бріллом, який визначає синдром вигорання як професійно обумовлене дисфункціональний стан здорового індивіда без суттєвої патології, що володіє двома специфічними симптомами і зниженням рівня досягнень на роботі: при цьому основна причина вигорання це високі очікування, які неможливо здійснити в реальному житті.

Аналіз наукової літератури довів наявність характеристик різних моделей синдрому «вигорання». Тобто з одного боку даний феномен описується як стан, для якого характерні моральне, фізичне і розумове виснаження, викликане тривалою емоційним навантаженням, а з іншого боку – як процес, що описує професійний спад, викликаний різними робочими ситуаціями. Такий стан найчастіше можна спостерігати

ти у людей, що працюють за алгоритмом «людина-людина», це можуть бути такі люди як: педагоги, психологи, менеджери, медичні та соціальні працівники [3].

Погоджуюсь з думкою про те, що – «Вигоряння» стосується не тільки професійної діяльності індивіда, воно також впливає на особистість людини, призводячи до дестабілізації його нормального фізичного та психічного стану. Тобто неможливо бути «вигорілим» на роботі і «нормальним» вдома. Саме тому існує такий термін, як «вигорання особистості» [2]. Синдром «вигоряння» – негативне явище як для самої особистості, так і для навколишнього соціального середовища, оскільки негативні реакції, властиві для професійного вигорання несуть у собі значний суспільно-небезпечний потенціал.

Підводячи підсумки, можна констатувати, що для того, щоб уникнути «вигорання», необхідно систематично проводити оцінку свого життя, тому що поточний стан речей може не завжди відповідати очікуванням, і якщо така ситуація присутня, це сигнал для того, щоб зупинитися і подивитися, що можна змінити на краще. Професіоналізація являє собою тривалий процес становлення особистості фахівця. Він починається з моменту вибору майбутньої професії і закінчується з припиненням трудової діяльності. У літературі вивчаються різні аспекти професійного становлення особистості. Особлива увага приділяється розробці методів і прийомів, що допомагають долати важкі кризові ситуації, що неминуче виникають у процесі професійного становлення фахівця. Умовою професійного зростання, яка має дотримуватися є усвідомлення і застосування методів професійного самозбереження. Ця риса полягає в здатності людини протидіяти негативним ситуаціям соціально-професійного характеру, сюди ж входить нейтралізація професійно обумовлених криз і недопущення стагнації, а також готовність до професійного само змінення.

Список використаних джерел

1. Водопьянова Н.Е. Синдром психического выгорания в коммуникативных профессиях // Психология здоровья / под ред. Р.С. Никифорова. – СПб.: Изд-во СПбГУ, 2000. – С. 443–463.
2. Ефремов К. Эмоциональное выгорание и как с ним бороться К.Ефремов – // Народное образование. – 2005. – № 3. – С. 118–12.
3. Водопьянова Н.Е., Старченкова Е.С. Психическое выгорание и качество жизни / Н.Е. Водопьянова // Психологические проблемы самореализации личности. – СПб., 2002. – Вып. 6. – С. 140–154.

Науковий керівник: І.В. Олійник, канд. пед. наук.

ВИКОРИСТАННЯ ТРЕНІНГОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ «УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ»

Тренінгові технології є важливим складником навчання. Саме методи активного навчання залучають студентів до процесу отримання інформації, сприяють створенню такого психологічного клімату в групі, під час якого студенти інтенсивно взаємодіють на занятті.

Мета роботи – запропонувати елемент тренінгу з дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням» з метою подальшого його удосконалення та оновлення під час підготовки фахівців ступеня вищої освіти «бакалавр» (освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст») галузі знань галузі знань 27 «Транспорт» спеціальності 275 «Транспортні технології (автомобільний транспорт).

Відомо, що термін «тренінг» має низку значень: навчання, виховання, тренування. Розглядаємо тренінг як вид діяльності для розвитку спеціальних компетенцій з мовної підготовки. Працюємо відповідно до конструктора тренінгу, запропонованого на занятті викладачем.

Розглянемо окремі елементи конструктора тренінгу з теми «Мовні норми».

Щоб любити – треба знати, а щоб проникнути в таку тонку й неозсяжну величню й багатогранну річ, як мова, треба її любити (Василь Сухомлинський)

Зміст – навчання студентів дотримуватися у професійному мовленні загальноприйнятих мовних норм, стандартів, певних взірців.

Передумови: студент має попередньо знати, що таке мовні норми, а також розуміти їх значення у професійній діяльності; розрізняти значення термінів та визначень з теми «Мовні норми»; на занятті студент повинен виявляти активність, для чого попередньо має бути зацікавлений прикладами слів, словосполучень і речень, які є нормою культури мови та мовлення.

Навчальна мета: розвиток навичок використання мовних норм; пошук шляхів підвищення особистої культури мовлення; удосконалення культури мови майбутніх фахівців-транспортників.

Навчальні процедури.

Вступ (ознайомлення з метою даного заняття та передумовами до створення відповідної психологічної атмосфери для сприйняття інформації), актуалізація опорних знань студентів – 10 хв.

Введення ситуаційних вправ – 20 хв.

Кожен учасник отримує ситуацію для розгляду.

Ситуація 1. Розгляньте тексти з професійною лексикою і самостійно прийміть рішення з актуальної проблеми «Чи треба боротися з неправильним на-

писанням та вживанням слів у професійно спрямованих текстах». Аргументуйте відповідь, враховуючи такі критерії: 1. Лексичні норми. 2. Орфографічні норми. 3. Граматичні норми. 4. Пунктуаційні норми. 5. Стилистичні норми.

Отже, як показало заняття, використання тренінгових технологій сприяє розвитку професійних мовних компетенцій; розширює знання та вміння, що знадобляться майбутнім фахівцям-транспортникам для створення успішної кар'єри.

Науковий керівник: І.І. Козинець, канд. пед. наук, доц.

V.O. Semenyuk, V.O. Topal,
1st year of study, Alfred Nobel University, Dnipro

THE NOBEL PRIZE FOR LITERATURE AND THE PROBLEM OF AUTHORSHIP OF WORKS OF FICTION.

It is well known that the tradition of awarding of the Nobel Prize of literature dates back to 1901. Starting from that time, more than 100 people have become laureates in this sphere, among them thirteen women, the prize has been shared between two candidates for times, the youngest laureate being 42, and the average statistical age of a Nobel Prize winner in literature is 64. One can only imagine the difficulty of the task which stands before the members of the Nobel Committee for Awarding the Prize for Literature. Alfred Nobel himself considered that a laureate's work should show some "idealistic" direction in literature. In this case a difficulty with the interpretation of the notion "idealism"! However, over recent years a commonly accept opinion has emerged regarding the criteria for selecting the best literary works: language, style and direct fulfillment of the author's communicative aim must be evaluated as being ideally executed. It is precisely because of the difficulty of interpreting Alfred Nobel's will that among Nobel Prize winners in Literature we find works of diverse directions in literature, ranging from representatives of so-called "broad" humanism (Anatole France in 1921 and Bernard Shaw in 1925) to representatives from countries all over the world who prior to receiving the prize had the status of little-known authors. Through the majority of works by Nobel laureates are written in English, there are literary works in French, German, Spanish and other languages. The genres are represented in different forms, including prose, poetry, plays, philosophical and historical works.

The history of awarding the Nobel Prize for literature has its riddles and even mysteries connected for example with the problem of authorship of texts attributed to M. Sholokhov (1905-1984). Although the Nobel Prize was awarded to M. Sholokhov in 1965, until now there remain different opinions about both the problem of the authorship of his texts and even accusations of plagiarism.

There are many reasons for this starting from the determination of certain Bolsheviks, particularly Trotsky during the period of publication of *Quiet Flows the Don*. That the world should not be told the truth about the rebellion in Stanitsa (Cossack settlement) Vershenskaya in 1919. On the other hand, certain interested individuals obviously did not want to cause difficulties in the publication of the novel and the opinion thus arose that the writer was the victim of “organized envy”. Another group of specialists made an attempt to settle the question of authorship using methods of linguistic analysis, the achievements of psychology, psycholinguistics, sociology, theory of communication, logic and even information technologies. Scrupulous analysis has shown an apparent non-correspondence of the content of the novel *Quiet Flows the Don* with Sholokhov’s young age (he was approximately 21 when he began to write this epic work), many chronological controversies and statistical discrepancies. However, it was computer analysis of the text of the novel carried out by V.P. Fomenko and T.G. Fomenko that proved that M. Sholokhov’s authorship has far more solid grounding than the plagiarism theory.

The problem of textual authorship is continuously at the centre of researchers’ attention. There is such a direction as expertise in textual authorship or author research expertise, which works through the conjunction of several disciplines. But it is applied linguistics which applies modern methods of information processing using both linguistic which applies modern methods of research. And, though the definition of the term “Applied Linguistics” is refracted through different national traditions (in English it is applied linguistics, in German *Angewandte Linguistik*), from the functional point of view applied linguistics can be defined as an academic discipline which studies and develops in a targeted manner ways of optimization of different spheres of functioning of a language system when it is the functions of the language which provide the starting points for classification of different spheres of application of linguistic knowledge.

Scientific supervision by M. Kabanova, Candidate of Pedagogy, Associate Professor.

Л.А. Семак,
*старший викладач кафедри філології Дніпропетровського державного
аграрно-економічного університету*

ВИВЧЕННЯ СИНОНІМІКИ ЯК СКЛАДОВА ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У СТУДЕНТІВ ВИЩОЇ ШКОЛИ

Комунікативна компетентність є однією з пріоритетних, адже мова – це засіб спілкування, соціалізації й адаптації студентів у нинішньому світі. Очевидну позитивну роль володіння рідною мовою важко переоціни-

ти. Професійні відносини, ділові контакти, міжособистісна взаємодія вимагають від сучасної людини універсальної здатності до вміння побудувати безліч різноманітних висловлень як в усній, так і в письмовій формі. Неабияке значення у поступі умінь вести успішну і дієву спілкувальну комунікацію відіграє активний багатий лексичний запас мовця, а саме правильне, вміле, доцільне, точне послуговування лексико-синонімічними одиницями.

Комунікативна компетентність (тобто обізнаність студентів у специфіці функціонування рідної мови в усній і письмовій формах) реалізується у вивченні мовних і мовленнєвих синонімів української мови, ширше, в оволодінні лексичними нормами літературної мови і збагаченні словникового запасу, навчанні студентів вмінню докладно викладати свої думки в усній і письмовій формі. На жаль, сучасне студентство засвідчує низький рівень індивідуального словникового запасу, серйозні недоліки у розвитку зв'язного правильного мовлення, невисокий рівень сформованості особистісних засад для комунікативної компетентності, що негативно відображається на результатах і якості їхніх мовленнєвих умінь, здібностей до конструктивного діалогу, подальшої соціальної самореалізації. Студенти вищої школи зазвичай не вміють відстоювати власну думку, робити узагальнені висновки або вільно і комфортно спілкуватися один з одним. Найчастіше вони намагаються замінити живу, культурну мову стандартною життєвою мімікою і жестами, тобто примітивними невербальними способами спілкування, часто використовуючи жаргонізми і просторічну лексику. З огляду на це, наріжним завданням сучасної педагогічної науки стає розробка ефективної методики навчання студентів роботі над збагаченням і уточненням словникового запасу через вивчення і засвоєння лексико-синонімічних одиниць української мови: чим більшою кількістю слів-синонімів володіє людина, тим точніше реалізується комунікація між людьми як в усній, так і в письмовій формі.

Питанню методики викладання синоніміки у вищій школі присвятили свої праці Ю.Д. Апреся, С.Г. Бережан, Л.А. Булаховський, М.П. Кочерган, В.В. Левицький, Ю.А. Найда, К.І. Пономарьова, О.О. Тараненко та ін. Науковці у своїх розробках постійно звертаються до проблеми вироблення умінь повноцінної спілкувальної компетентності, особливостей збагачення, уточнення й активізації словникового запасу школярів, питань формування навичок доречно і точно використовувати його під час побудови зв'язних висловлювань.

Безсумнівно, на кожному практичному занятті з дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)» у вищій школі необхідно працювати над лексичним значенням слова, розвивати у студентів інтерес і увагу до мовного знаку в процесі оволодіння граматичним матеріалом, формувати навички ретельного добору слова для правильного оформлення і відстоювання власної думки. Значне місце в роботі з лексичним матеріалом української мови займає вивчення лексичних (мовних і мовленнєвих) синонімів і дублетів, адже повсякчасне використання їх під час комунікації допомагає точні-

ше висловити думку, урізноманітнити висловлювання, дієвіше аргументувати свою позицію, передавати своє ставлення, оцінку висловленого, окреслювати комунікативні наміри, уникати невинуватих повторів у тексті. Тому, на нашу думку, неабияку увагу на заняттях треба приділяти послідовному і плідному формуванню у студентів умінь розуміти значення загальнономовних і контекстних синонімів, упізнавати й розрізняти їхні семантичні відтінки, відповідно доречно і доцільно вживати за певних комунікативних умов.

Збагачення активного лексичного запасу студентів синонімами забезпечується системою практичних вправ і завдань, що, залежно від мети, можна класифікувати за такими групами: 1) вправи на розпізнавання синонімів серед групи поданих слів, у реченнях і текстах різних стилів; 2) вправи на з'ясування спільних і диференційних ознак у значенні синонімів і їхніх семантичних відтінків; 3) вправи на добір до поданих слів близьких / тотожних за значенням лексичних одиниць; 4) вправи на взаємозаміну слів у контексті; 5) уведення лексичних синонімів у мінімальний контекст (словосполучення) або речення; 6) вправи на з'ясування функції (взаємозаміни, уточнення, урізноманітнення) синонімів у мовленні; 7) вправи на добір іншомовних відповідників до поданих слів; 8) вправи на пошук синонімів у словнику; 9) вправи на використання синонімів у власних усних і письмових висловлюваннях.

Робочою програмою навчальної дисципліни передбачено навчити студентів розпізнавати близькі / тотожні лексичні одиниці за значенням у текстах офіційно-ділового, публіцистичного, наукового стилів, доречно взаємозамінювати слова у контексті, знаходити близькі за значенням слова серед слів іншомовного походження, професійної лексики. З цією метою доцільними будуть вправи такого змісту:

Вправа 1. Доберіть до поданих слів синоніми:

абетка, бравурний, варіант, відокремлення, вченість, зауваження, перебудова, перевага, рішення, сучасний, священний, твердження.

Вправа 2. Доберіть до поданих іншомовних слів українські відповідники: *абсолютний, аргумент, динамічний, імперативний, консолідація, мораторій, окультний, одіозний, прокламація, рентабельний, реформа, санкція.*

Вправа 3. Доберіть до виділених слів та словосполучень синоніми або синонімічні конструкції:

*1. Проведення дострокових виборів в Україні у найближчій **перспективі** малоюмовірне. 2. Вибори повинні **призначатися, як мінімум**, за 4 місяці до їх проведення. 3. Тема реформ в Україні, практично, **примітивізується** і це заважає оцінити **реальний стан** речей. 4. **Псевдоексперти** своїми висловами заважають ґрунтовно і **скрупульозно** оцінити дійсний стан речей. 5. **Громадський активіст** Володимир Гайдамачук навів приклади того, як змінилася українська армія і сьогодні служба у Збройних силах є **престижною і перспективною**.*

Отже, запропонований підхід до вивчення лексичної синоніміки української мови слід розглядати як частину методичної системи опрацювання лек-

сики у вищій школі і як обов'язкову складову формування успішної професійної комунікації. Розглянуті вправи забезпечують органічний зв'язок у послідовному вивченні тем курсу української мови у виші, функційний підхід до вивчення мовного матеріалу, сприяють формуванню у студентства умінь вільно володіти мовою як засобом спілкування, тобто розвивають рідномовну компетентність, а значить, сприяють дієвій і плідній фаховій взаємодії.

І.П. Сірак,

*аспірант кафедри інноваційних та інформаційних технологій в освіті,
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського*

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ МЕДИЧНИХ СЕСТЕР ДО ПРОФЕСІЙНОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ

Виконання важливих завдань, пов'язаних з реформування медичної галузі в Україні, потребує якісного вдосконалення системи професійної підготовки медичних працівників, зокрема, медичних сестер. Це вимагає від викладачів медичних коледжів оновлення змістового компонента процесу навчання для забезпечення готовності майбутніх фахівців до професійної самореалізації. Майбутні медичні сестри мають бути освіченими, конкурентоспроможними, мобільними, самостійним у прийнятті рішень, відповідальним за наслідки своєї діяльності та готовими до самореалізації у професійній діяльності. Сьогодні зростає потреба сучасної медицини в медичних сестрах з якісною фаховою підготовкою, що відповідала б світовим стандартам, у фахівцях, здатних до ефективної професійної самореалізації у медичній галузі.

Дослідження стану розв'язання в теорії й практиці проблем формування готовності майбутніх медичних сестер до професійної самореалізації дозволило виявити низку *суперечностей* між:

- потребою суспільства в суттєвому підвищенні рівня професійної підготовки майбутніх медичних сестер і недостатнім усвідомленням учасниками навчального процесу значення підготовки до професійної самореалізації в цьому процесі;

- потребою майбутніх медичних сестер у формуванні готовності до професійної самореалізації та недостатнім відображенням цих аспектів у змісті дисциплін медичного коледжу;

- необхідністю формування готовності майбутніх медичних сестер до професійної самореалізації та невизначеністю педагогічних умов, що сприяють ефективності досліджуваного процесу.

Поряд з тим аналіз наукової літератури і педагогічної практики свідчить, що у медичних коледжах ця проблематика не достатньо відображена, і тому підготовка майбутніх медичних сестер до професійної самореалізації потребує комплексного підходу.

«Готовність майбутніх медичних сестер до професійної самореалізації» розуміємо як характеристику особистості, що охоплює спрямованість на самореалізацію в майбутній професійній діяльності, прагнення до розширення, поглиблення й постійного вдосконалення професійних знань і вмій; прагнення до всебічного розкриття власного професійного потенціалу в різних видах фахової діяльності, що зумовлює самозміни особистості в процесі навчання у медичному коледжі.

Майбутня медична сестра, відповідно до сучасних вимог, із метою підвищення ефективності праці має бути підготовлена до активної, творчої, професійної та соціальної діяльності, яка б сприяла прогресу суспільного розвитку, уміти самостійно вдосконалювати свої знання, систематизувати інформацію в процесі самоосвіти та самоаналізу, аналізувати ситуації, що виникають у процесі трудової діяльності. Про це наголошується в «Концепції розвитку охорони здоров'я населення України», «Концепції розвитку вищої медичної освіти в Україні» та інших державних документах, що регламентують діяльність вітчизняних медичних закладів освіти.

Вважаємо, що формувати готовність майбутніх медичних сестер до професійної самореалізації доцільно з урахуванням компетентнісного підходу, який зміщує акценти з процесу накопичення нормативно визначених знань, умій і навичок майбутніх медичних сестер у площину формування й розвитку в них здатності практично діяти і творчо застосовувати здобуті знання й набутий досвід у різних професійних ситуаціях.

Науковий керівник: М.Ю. Кадемія, канд. пед. наук, проф.

А.С. Слободян,

2-й год обучения, Университет имени Альфреда Нобеля, г. Днепро

МЕТОДЫ ОБУЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫМ ЯЗЫКАМ

Одной из основных задач современного образования является воспитание в человеке личности с высоким культурным уровнем, со способностью ориентироваться в современном мире и быть конкурентоспособным. И именно знание языков считается один из важных критериев, который поможет человеку реализоваться и достичь немалых высот. Поэтому в последнее время, когда рынок образовательных технологий изобилует предложениями по самым разнообразным приемам изучения иностранных языков, вопрос «какие

же существуют методики обучения?», становится всё более актуальным. Предлагаем рассмотреть основные методы:

1) Грамматико-переводной метод. Изучение грамматической системы играет основную роль в изучении иностранного языка. Как правило, объяснение грамматики формируется на родном языке, упражнения реализуются на уровне предложений, не связанных между собой в контексте. Задания в учебнике повторяются из параграфа в параграф в строго определенном порядке, что приводит к привыканию и монотонному режиму урока.

2) Прямой метод. В качестве цели обучения был выбран «живой язык», который используется в повседневном общении. Обучаемые не нуждаются в языке-посреднике, поскольку занятия исключают использование родного языка. Прямой метод принципиально одноязычен. Такой подход использует способ семантизации, то есть объяснение лексики происходит через приведение синонимов, антонимов, перевод исключается. Так же модифицируя речевые образцы, обучаемые действуют методом проб и ошибок, опираясь не столько на знания правил, сколько на интуицию.

3) Аудиолингвальный и аудиовизуальный методы. Суть методов – предъявление языка через готовые формулы и их заучивание, с помощью технических средств. Главная цель – это овладение «живым» языком. В таком подходе доминирует умение говорить в ущерб письму и чтению. Сторонники аудиолингвального метода полагали, что изучение грамматических и фразеологических структур следует путем многократного повторения материала. Считалось, что тогда человек может употреблять их автоматически, но как показала практика, в реальной ситуации обучаемый не может правильно применить заученную им фразу.

4) Коммуникативно-ориентированный метод, который является наиболее популярным в настоящее время. Главная цель – научить студента общаться на чужом языке. Обучение, приближено к тому, как пользуются данными языка его носители. При этом, выбор лексического и грамматического материала зависит от практических соображений. За основу при подаче материала берется не «тема», а речевое намерение, то есть «что я хочу сказать?» Таким образом, изучение иностранного языка идет «естественным путем».

Мы рассмотрели основные методы изучения иностранных языков. Нельзя сказать, что какой-то метод эффективный, а какой-то нет. Естественно, каждый из них имеет свои «плюсы» и «минусы». Поэтому при изучении языка не стоит прибегать исключительно к одному методу. На наш взгляд, комбинируя различные методики, мы можем добиться лучшего результата.

Научный руководитель: О.Б. Тарнопольский, д-р пед. наук, проф.

THE BOLOGNA PROCESS IN UKRAINE

The process of European integration has powerfully been implemented in all spheres of Ukrainian social life, and education is no exception. On 19th May 2005 at the international conference in Norway, Ukraine and other states have joined the Bologna process.

According to the online resource Wikipedia the Bologna process is the process of structural reforming of the national higher education systems in European countries, curriculums' changing and the necessary institutional transformations in higher education institutions of Europe. Its goal is the creation of a single European space of education and science to improve the ability of those who study in higher educational institutions to employment, the improvement of citizens' mobility in the labour market and improving the competitiveness of European higher education. This abstract is our try to give the answer to the following question: whether the process is effective and efficient in Ukraine or not. To answer the question, first we suppose, it is necessary to know and understand the six main goals of the Bologna process:

1. Introducing the two cycles of education that involves a bachelor's and then master's degree. There is also a possibility to obtain a doctoral degree. That is, the total length of schooling may be 7-8 years.

2. Implementing the credit system of the educational process. It means that the student has the opportunity to study a number of subjects that may be chosen by his/her own or by the profile. Accordingly, the system of students' knowledge assessment is changing as well.

3. The formation of the quality control system for the educational process. The assessment will be based not on the duration or content of education, but on the knowledge and skills that has been obtained by graduates.

4. Students' and teachers' mobility that means the substantial development and expansion of the mutual experience exchange.

5. The employment of graduates aimed at the practical use of knowledge in favor of the European market. The graduates introduced the diploma, which is recommended by UNESCO.

6. Attractiveness of the European education system aims to appeal the greater number of students to Europe. The promotion of this goal is a pan-European guarantee system of quality of education, easily accessible qualifications and others.

In my opinion, this process is effective and efficient for Ukraine, because, first of all, students can gain knowledge on a higher level. Graduates are not restricted in obtaining different levels of education, thus students can become more professional in their future jobs. Also, we should add about employment

opportunities and training in Europe that will not only have a positive impact on education, but also on the labour market at the European level.

Thus, the Bologna process has a clear position and intent. Therefore, after graduation, graduates will guide and provide closer links between higher education and research systems. Nowadays we are observing the positive impact not only in Ukraine, but in all the countries that have chosen this form of education. We believe that Ukraine will have a great opportunity to strengthen independently and to maintain the foundation of knowledge in Europe.

Scientific Supervision by N.O. Chernyak, Senior Lecturer.

О.А. Стукало,
*старший викладач кафедри філології,
Дніпропетровський державний
аграрно-економічний університет,*

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Методика викладання іноземних мов постійно розвивається та перебуває у пошуку найефективніших способів навчання. Розвиток та модернізації освіти у вищих навчальних закладах потребує проведення широкого кола наукових досліджень і розробок, пов'язаних із впровадженням у навчальний процес новітніх технологій та сучасних підходів. Випускники ВНЗ повинні володіти іноземною мовою на достатньому для особистісного та професійного спілкування рівні, а для цього треба забезпечити ефективність навчання та покращити якість отриманих знань, навичок та вмінь. Потреби держави у висококваліфікованих спеціалістах, здатних до встановлення ділових контактів та ділового співробітництва з іноземними партнерами, спеціалістах, що володіють іноземною мовою на фаховому рівні, знаходять відображення в робочих навчальних програмах ВНЗ України.

Іноземна мова сьогодні є не просто частиною культури певної нації, але це і запорука успіху, майбутньої вдалої кар'єри студентів. Досягнення високого рівня володіння іноземною мовою неможливе без фундаментальної мовної підготовки в вищій школі. У методиці навчання іноземних мов “методи навчання – це упорядковані способи діяльності викладача та студента, спрямовані на ефективне розв'язання навчально-виховного матеріалу; метод навчання виступає інструментом діяльності викладача для виконання керівної функції – наuczіння”. На практиці викладачі іноземних мов часто застосовують перевірені часом стандартні навчальні методи. Іноді процес викладання мови, як це не прикро, продовжує залишати ся варіантом граматики-перекладного методу.

На сучасному етапі розвитку науки в Україні можна напевно сказати, що часи, коли достатнім доказом опанування мови було вміння перекладати з іноземної мови та, навпаки, адаптованих, неавтентичних текстів, вже минули. Сьогодні відбувається реформування навчального процесу у вишах України відповідно до загальноєвропейських вимог до якості освіти: інформатизація-глобалізація освітнього простору, інтеграція процесів у сучасній освіті, налагодження українськими ВНЗ співпраці з європейськими та східними навчальними закладами у сфері навчальної та наукової діяльності, проведення міжнародних обмінів, можливість здобуття другої вищої освіти, навчання за магістерськими програмами за кордоном тощо. За таких умов мають змінюватися й освітні технології викладання іноземних мов. Сама мовна освіта теж поступово модернізується шляхом впровадження модульно-рейтингової системи навчання іноземних мов, міждисциплінарної інтеграції, демократизації та економізації.

Отже, на сучасному етапі виділяють такі головні підходи до викладання іноземних мов у ВНЗ: а) інформаційний підхід, характерною рисою якого є точність і конкретність теоретичних знань; б) підхід-інновація забезпечує позитивну мотивацію здобуття знань з усіх предметів, активне функціонування інтелектуальних і вольових сфер, формує стійкий інтерес до предмета, сприяє розвитку творчої особистості; в) біхевіористичний підхід визначає сформованість реакцій на іншомовні стимули через знання традицій та цінностей іншої країни, вміння вільно відображати свої знання у процесі комунікації; г) когнітивний підхід передбачає використання знань людини та об'єктів навколишнього середовища для ефективнішого навчання; д) прагматичний підхід враховує той факт, що в реальній комунікації висловлювання існує тільки у прагматичному контексті; е) індивідуальний підхід передбачає добір певних індивідуальних завдань, навичок і вмінь; ж) комунікативний підхід поєднує свідомі та підсвідомі компоненти у процесі навчання іноземної мови, тобто засвоєння правил оперування іншомовними моделями відбувається одночасно з оволодінням їхньою комунікативно-мовленнєвою функцією; з) свідомо-пізнавальний підхід спрямовує діяльність студента передусім на засвоєння правил використання лексико-граматичних моделей, на основі яких відбувається свідоме конструювання висловлювань; і) тематичний підхід полягає в уніфікації тем, наданні їм творчого характеру; к) підхід-діяльність передбачає вивчення природи значення з позицій функціонування, наголошує аналіз прагматичних і семантичних аспектів, розширює уявлення студентів про зв'язок між номінативною природою і функціональним значенням; л) інтуїтивно-свідомий підхід враховує моделі в інтенсивному режимі з подальшим усвідомленням їхнього значення та правил оперування ними.

Якісна підготовка спеціаліста неможлива без використання існуючих сучасних освітніх технологій: професійно-орієнтоване навчання іноземної мови, використання проектної роботи, застосування мультимедійних технологій, робота з навчальними комп'ютерними програмами, дис-

танційні технології в навчанні іноземних мов, створення презентацій у PowerPoint, використання інтернет-ресурсу, навчання іноземної мови на форумах, у блогах, платформах, через електронну пошту тощо. Зазначимо, що на цьому етапі розвитку методичної науки основними методами навчання іноземних мов вважають комунікативний та конструктивістський методи. Паралельно розрізняють традиційні (метод повної фізичної реакції, сугестивний метод, драматичний метод, мовчазний метод, груповий метод, метод активізації резервних можливостей особистості та колективу) та альтернативні (навчання з комп'ютерною підтримкою, метод сценарію, метод симуляцій, каруселі, навчання за станціями, метод групових пазлів, метод рольової гри, кейз-метод) методи навчання.

З метою підвищення мотиваційної бази студентів у процесі викладання іноземних мов бажано використовувати, відповідно до програми, різні за змістом проекти. Це можуть бути літературно-творчі, природничо-наукові; екологічні; суто мовні; культурологічні з етнографічними, політичними, мистецтвознавчими, економічними елементами; спортивні; географічні; музичні тощо. У дидактичному плані викладач має виділити, передусім, наявність значущої в дослідницькому плані проблеми, що потребує інтегрованих знань, дослідницького пошуку; практичну, теоретичну, пізнавальну значущість передбачуваних результатів; самостійну діяльність студентів; визначення кінцевих цілей спільних чи індивідуальних проектів; визначення базових знань із різних галузей, необхідних для роботи над проектом; структурування змістовної частини проекту зі зазначенням етапних результатів; використання дослідницьких методів; результативність виконаних проектів, тобто оформленими у визначений спосіб (презентація, щоденник мандрівника тощо). Залучення методу симуляції до процесу викладання іноземних мов дає можливість студентам спробувати себе в певній ролі – президента, менеджера, викладача, керівника.

Метод з використанням рольової гри тісно пов'язаний з інтересами студентів, оскільки є засобом емоційної зацікавленості, мотивації навчальної діяльності. Рольова гра є активним способом навчання практичного володіння іноземною мовою, допомагає подолати мовні бар'єри, значно підвищує обсяг їхньої мовленнєвої практики. Рольові ігри вигідно відрізняються від інших методів навчання тим, що дають змогу студентам бути причетними до розроблення теми, яку вивчають. При цьому треба наголосити, що рольові ігри не замінюють традиційні методи навчання, а раціонально їх доповнюють. Використання рольового методу навчання позитивно впливає на процес оволодіння знаннями, оскільки підвищує інтерес до навчальних занять і взагалі до тих проблем, які розглядають у її процесі; відбувається зростання пізнавального інтересу до навчання; позитивно впливає на ставлення студентів до навчального процесу та інших форм занять; змінюється ставлення студентів до тих конкретних ситуацій, які служили предметом гри іноземною мовою, до лю-

дей, які були персонажами у грі; змінюється самооцінка студентів, вона стає більш об'єктивною, змінюються іноді й оцінки можливостей людського чинника; змінюються на краще взаємини студентів і викладачів.

Отже, впровадження сучасних підходів у процес викладання іноземних мов у ВНЗ має підвищити якість навчання іноземних мов, а також наблизити його до стандарту носія мови.

З усього вищесказаного можна зробити висновок, що для викладача сьогодні важливо постійно вдосконалювати власні знання про методи навчання іноземних мов, намагатися впроваджувати у власну викладацьку практику новітні освітні концепції та йти в ногу з часом.

Науковий керівник: С.М. Амеліна, д-р пед. наук, проф.

M.O. Tahara,

2nd year student, Alfred Nobel University, Dnipro

PROBLEMS IN ACQUIRING ENGLISH LISTENING SKILLS FOR PHILOLOGY STUDENTS

Philology students face particular problems during the process of learning English compared to those for whom English is a complementary subject to their education. Philology students have to develop excellent skills in listening, speaking, reading and writing while the students of other specializations mostly have to develop reading skill to be able to read special literature. Thus, there are some difficulties in developing listening and speaking skills for students of English philology. Listening plays a vital role in learning English because it is a basis for adequate communication. Despite listening being a crucial skill for students of English philology, a large number of them have problems with it. Those problems have two general reasons: unfamiliarity with listening strategies and limited memory capacity.

First of all, there are a number of problems with listening caused by unfamiliarity with listening strategies. It often happens when students are not able to understand the main idea of the message though they know most of the words or they miss some parts of the text because they stop listening to further information trying to guess the meaning of unknown words. These problems occur because the students do not know how to listen effectively; they try to pay attention to every word instead of extracting only relevant content from the message. There are some rules which enable students to improve their listening skills: skipping an unknown word instead of concentrating on it, guessing the meaning of an unknown word from the context, using intonation and linking words such as “in addition, despite, as well as, etc.” as the hints to get to the meaning of the information they were listening to.

Secondly, philology students face a problem with keeping in memory the spoken message; they are quick to forget what was previously said. Short-term memory

is responsible for receiving information and storing it until it will be transferred to long-term memory or forgotten. Short-term memory has a limited capacity and the information is held for a short period of time. As soon as new information comes in, the previous is pushed out. In order to transfer information to long-term memory the received information has to be processed, understood and converted into ideas. It is important to extract the meaning of the received data quickly, otherwise it will be pushed out with new data and lost forever. Background knowledge of the students is used to process the information. So, to broaden vocabulary is one way to increase the speed of processing received information. Also, some researchers consider syntax to play an important role in listening. The meaning of the sentence is understood with word order and lexical meaning of the words. Since the order of the words in a sentence is essential to note its meaning and only knowledge of syntax helps to understand long sentences with difficult structure, syntax should be used as an effective tool to increase the speed of understanding the message and thereby to improve memory capacity.

In addition, developing listening skills requires a lot of time. Therefore, listening practice should be performed in class and at home on a regular basis. It is of vital importance that theoretical knowledge of listening strategies should be turned into practical knowledge to improve listening skills.

To conclude, students of English philology have some problems during the learning process. Listening is considered to be one of the most important skills to develop for them. A lot of them face problems with listening. The use of listening strategies as well as strategies for improvement of memory capacity would be helpful to solve the problems.

Scientific supervisor: O.B. Tarnopolsky, Doctor of Pedagogy, Full Professor.

A.I. Tverdokhleб,

1st year PhD student Alfred Nobel University, Dnipro

ABOUT INNOVATION IN EDUCATIONAL PEDAGOGY

Ukraine's growth model is actively seeking new priorities to encompass the whole system of education and its individual branches such as pedagogy. It is known that, as the education evolves, there is an increasing need for sustainable dynamics, unstoppable innovations that should foster a constant renewal of knowledge resulting in the economic and social development of our state. In this regard, innovativeness becomes a crucial paradigm in today's education, which under global transformation of culture requires refocusing pedagogy on brand-new innovative approaches.

The term innovation derives from the Latin word *innovatio*, which means the introduction of something new, or, more precisely, creation, mastery, use and share of novelties. From this standpoint, innovation in pedagogy is educational novelty geared towards the improvement of some parts or the whole system of education.

Pedagogy, like any other science, utilizes a wide range of methods, techniques and instruments (general or field-specific) to bring innovation to

teaching all academic disciplines or specific/related ones. Some of the defined nationwide are:

- *information tools* (e-book, e-library, worldwide web for project work or unsupervised learning);
- *didactic tools* (cover various software applications for academic purposes: web programs, control and diagnostic systems, etc.);
- *technology tools* (social media, tech conferences, blogging, assistive devices, etc.).

The key divergence of *a new generation of methods, techniques, and instruments* from the previous ones lies in its software-hardware interaction. Now its integral parts are not only sound and image reproduction devices which were developed more than 20 years ago, but instead, the new generation applies various software to manage their use by combining it with digital data storage and simple search. In its turn, digital data enables hypertext and hypermedia within any study material.

Furthermore, the innovations can apply to pedagogy through the use of own resources of the system of education (intensive development), as well as through attracting extra power (investment) – new funds, facility, technologies, capital investment and so on (extensive development).

The synergy between intensive and extensive development in pedagogy enables the so-called “integrated innovations” which arise at the joint of multi-faceted, split-level pedagogical subsystems and their components. From this perspective innovations will not look as sophisticated, purely “external” arrangements; instead, they will become intended transformations originating from system’s depth of need and knowledge. By reinforcing a developmental bottleneck with new technology, it is possible to increase the whole effectiveness of the pedagogical system.

As a result, innovation in pedagogy studies may be defined as an aggregate of contents, methods, techniques and forms of study used to boost the effectiveness of education with their properly and timely use.

Academic supervisor: V. Zirka, Dr. Sc. (Philology), Professor.

А.О. Тищенко,

*4-й рік навчання, Дніпропетровський національний університет
імені Олеся Гончара*

ДЕЯКІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ МОЛОДИХ СПЕЦІАЛІСТІВ ДО УМОВ ПРИВАТНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Вступаючи на ринок праці значна частина випускників вищих навчальних закладів (ВНЗ), відчуває невпевненість у власних силах, що пов’язане як з наявністю у них необхідних професійних знань і вмінь, так і з відсутністю у молодих людей уявлення про перспективи працевлашту-

вання й майбутнє робоче місце. Така ситуація створює у юнаків та дівчат психологічний дискомфорт, сприяє формуванню неспокою, емоційного напруження, тривожності. Ці відчуття істотно впливають на психофізіологічне здоров'я молодих фахівців. Тому, актуальним є питання соціальної адаптації молодих спеціалістів до умов приватного підприємства.

Метою статті є висвітлення деяких аспектів соціальної адаптації молодих спеціалістів до умов приватного підприємства.

Тема, якої ми торкаємося, не нова в науковому світі. Вже в працях Е. Дюркгейма, М. Вебера та Т. Парсонса, ми знаходимо ідеї щодо вирішення деяких проблем соціальної адаптації особистості.

Поглибити свої знання відносно питань соціальної адаптації молодих спеціалістів, нам дозволяють дослідження вітчизняних вчених (О. Злобіна, А. Морозов, А. Хмельов та ін.).

Слід наголосити на тому, що соціальна адаптація не є чимось віртуальним або нереальним, вона – самодостатній процес, хоча і тісно пов'язаний з іншими спорідненими соціальними процесами.

Так, поряд із поняттям «соціальна адаптація» застосовуються такі поняття як: «пристосування», «інтегрування», «соціалізація», «індивідуалізація», «розвиток», «формування», «становлення», «виховання» тощо.

Вивчення соціально-психолого-педагогічних джерел дало можливість виявити, що поняття «адаптація» носить міждисциплінарний характер та тлумачиться науковцями по-різному.

Ми погоджуємося з думкою тих дослідників, які у своїх працях соціальну адаптацію молодого спеціаліста розглядають, як процес його пристосування до умов професійного середовища.

Цікавим є те, що процес успішної соціальної адаптації молодого спеціаліста до умов підприємства відіграє немаловажну роль в його інтегруванні у професійне середовище. Зазначене підтверджується наявністю результатів наукових досліджень, де наголошується, що близько 90 % людей, які звільнилися з роботи протягом першого року, прийняли це рішення вже в перший день свого перебування у новій організації. Під час опитування, молоді люди звертали увагу на те, що: по-перше, їх робоче місце виявилось не підготовленим; по-друге, ніхто не проявляв до них уваги та турботи; по-третє, доводилося самостійно (шляхом спроб та помилок), якимось улаштуватися.

Спираючись на зазначене вище, маємо додати, що соціальні психологи акцентують увагу на тому, як від перших кроків «новачка» на підприємстві може залежати ефективність його подальшої діяльності. Тому, ми погоджуємося з пропозицією тих дослідників, які у своїх працях наголошують на необхідності розробки та впровадження певного інструментарію у вигляді технологій або програм, який допоміг би прискорити процес соціальної адаптації молодих спеціалістів (у нашому випадку) в умовах приватного підприємства.

Слід зазначити, що соціальну адаптація молодого спеціаліста в умовах приватного підприємства, ми розглядаємо як процес, що спрямований на

приспосовування особистості до традицій та звичаїв, які склалися в колективі, до режиму та розкладу роботи, керівництва підприємством та робочого колективу, умов, в яких розташоване власне робоче місце молодого спеціаліста.

Аналізуючи різні підходи до визначення поняття «соціальна адаптація» та через це поширюючи його на професійне середовище приватного підприємства, ми дійшли висновку, що це поняття об'єднує процес приспосовування молодого спеціаліста до періодично виникаючих у його професійній діяльності соціально значущих інноваційних змін і відповідну їм послідовність незавершених адаптивних станів, що нашаровуються один на одного. Тому, погоджуємося з думкою тих вчених, які соціальну адаптацію не розглядають як підсумок, тобто завершений процес, а підкреслюють, що це постійно існуючий, еволюціонуючий процес.

Різноманітність визначення соціальної адаптації молодих спеціалістів до умов приватного підприємства, на нашу думку, говорить про її взаємозв'язок з індивідуально-психологічними особливостями особистості.

Спираючись на дослідження О. Дейнека, можна визначити пріоритетні особистісні особливості соціально-адаптованих до умов приватного підприємства фахівців, що сприятимуть соціальній адаптації особистості:

- комунікативна обдарованість;
- стресостійкість;
- вміння навчатися;
- саморегуляція та активність;
- гнучкість характеру (здатність у різних життєвих обставинах виявляти різні риси характеру), що відповідає ринковій орієнтації;
- виразні вольові якості;
- прикладний інтелект;
- високий рівень розвитку пам'яті та уваги;
- вираженість мотиву досягнення;
- перевага спрямованості на справу, а не на спілкування.

Залежно від індивідуальних особистісних характеристик, молодий спеціаліст, що адаптується до умов приватного підприємства, може перебувати на різних рівнях соціальної адаптації:

- рівень усвідомлення вимог середовища, але неприйняття його цінностей;
- рівень взаємної толерантності особистості та її соціального середовища;
- рівень акомодатії, який вимагає поступок, що виникають на рівні толерантності;
- рівень асиміляції (повне приспосовування – відмова особистості від своїх колишніх цінностей та прийняття нових).

Цікавим для нас виявився і той факт, що в психолого-педагогічній літературі описані типи адаптивних механізмів, що характеризуються принциповими, сутнісними відмінностями: адаптація як розвиток; адаптація як захист; адаптація як відхід (ухилення); адаптація як реверсія.

Підсумовуючи сказане вище, слід констатувати, що тлумачення поняття соціальної адаптації молодого спеціаліста не має універсального характеру. У нашому випадку ми визначаємо сутність цього поняття у взаємодії соціально-професійної реальності з уподобаннями індивідуума, включаючи його пристосування до вимог як певного підприємства, місця роботи, так і цих вимог до його трудових здібностей.

Науковий керівник: Л.Ю. Кримчак, канд. пед. наук, доц.

A.V. Tokarieva,
*Associate Professor, Prydniprovsk State Academy of Civil Engineering
and Architecture, Dnipro*

CIVIC COMPETENCE AS SIGNIFICANT PART OF EDUCATIONAL POLICY

Over the past two decades, youth civic engagement has acquired importance in research, policy and practice in many parts of the world, including the EU and Ukraine. It is not surprising then that at the international level, the World Bank has identified the exercise of active citizenship as one of the most important activities for a healthy transition to adulthood for both the youth of today and the next generation.

The concept of citizenship has been widely studied by foreign and native researchers of the past and present, for example, A. Adler, Y. Azarova, O. Belyaeva, W. Bennett, P. Blonsky, J. Dewey, R. Lister, A. Markova, O. Ovcharuk, J. Pittman, O. Pometun, A. Tereshchenko, P. Woods, M. Wright. The need for an “educated citizenry” is consolidated in several international and national official documents, such as the World Youth Report, Youth Participation in Democratic Life, Their Future is Our Future.

Beginning from 1990s, the discussions around citizenship competence development started to gather pace in educational theory and practice in Ukraine, which can be explained by the launch of several western-funded projects. “Education for Democracy in Ukraine”, “Civic Education – Ukraine”, “Promoting Democratic Education in Ukraine” are just a few. Among the documents adopted by the Ministry of Education of Ukraine are: “The Concept of Civic Education for Children and Youth” (2000), “The Concept of Civic Education in High School of Ukraine” (2005), “The Project of Civic Education Concept”.

Despite the recent years’ variety of measures to promote citizenship education, post-industrial democracies have acknowledged a crisis in student civic engagement. For example, in Ukraine, 77% of students who were asked about their political behaviors appeared to be apolitical. The causes of this are different: inability of the government to satisfy the most important social expectations of youth; low level of legislative and political culture in Ukraine;

low political status of youth; small representation of young people in the bodies of state regulation and governance. The alike tendency is observed among young people of Portugal. According to the study into Portuguese-speaking migrant and non-migrant youth, young people view themselves as not very interested in civic and political issues, as they “have (many) other things to do”. They talk about themselves as a “second-class citizens” and attribute the lack of sufficient political discussion, of issues of civic and political participation, of forms of engagement in the school curriculum to a possible cause for low-level civic engagement.

The present-day importance of the proposed topic is also grounded on the acknowledgement of the fact that youth are important not merely because they are future adults, but because they define positive change of today, as the political and moral choices of young people help society see what is culturally important and achieve what is politically possible. Our studies of citizenship phenomenon led us to the conclusions that it is connected with such notions as “civic virtue”, “common good”, “shared identity”, “civil and political engagement” that shape the contemporary international and Ukrainian polemics around what citizenship is.

Citizenship is defined as the way for people to think of themselves as active citizens, willing, able and equipped to have an influence in public life and with the critical capacities to weigh evidence before speaking and acting (the Crick Report); it is a moral quality of a personality that determines his/her social bent, is a precondition for achieving socially and individually significant goals in accordance with legal standards and moral norms (V. Kravtsov, T. Kravtsova); spiritual and moral value, ideological and psychological characteristic of a person pre-conditioned by civic self-identification, belonging to a particular country, loyalty to the established laws and institutional bodies. It is dignity, knowledge, respect of human rights and civil society values, ability to defend personal rights and fulfill social obligations; an integrative social and moral quality of an individual, which is characterized by respectful attitude to the state, people, civil society and to oneself as a citizen (The Project of Civic Education Concept).

If we generalize the above-presented definitions, we may conclude that citizenship is a path for a person to be included into a certain political and social community; it is knowledge and exercise of the rights and duties of this community; it’s a civic self-identification and a quality of a personality that necessitates his/her active participation in political/public life and characterizes his/her community involvement; it’s a moral value that is based on the sense of patriotism, respect for human rights, sense of duty, responsibility, tolerance, solidarity.

We strongly agree that though citizenship “accorded individually”, the collective components of civil, political, and social make citizenship a social phenomenon. We also agree that as a social phenomenon, it can be taught and learnt, and as a quality of a personality and a moral value, it needs to be cultivated. At the beginning of the 20th century, in his *Democracy and Education* J. Dewey wrote about the need for schools and classrooms to prepare youth for

democracy. Civic education was seen as the primary business of education – to form citizens who are able to engage critically with others in a common inquiry for the common good and survival of democracy. At the beginning of the 21st century, Citizenship Foundation gives the following answer to the question of what citizenship education is. “Citizenship education is about enabling people to make their own decisions and to take responsibility for their own lives and communities. It introduces pupils to society and its constituent elements, and shows how they, as individuals, relate to the whole. Besides understanding, citizenship education fosters respect for law, justice, democracy and nurtures common good at the same time as encourages independence of thought. It develops skills of reflection, enquiry and debate”.

In Ukraine, citizenship education is an important part of a political socialization of youth. It is understanding and exercising civil rights, freedom and dignity of the individual. It is critical attitude towards the government, an ability to protect one’s own rights. Citizenship education is about building civic culture – giving the knowledge needed for effective functioning in modern society, the knowledge of how the society and institutions of government function, the appreciation of human rights, the ability not to allow authorities to restrict the legitimate rights to be involved in public life, to resolve conflicts, to enter into a dialogue and cooperation with others.

On the global scale, citizenship education, as defined by James A. Banks, is about helping students to develop understandings of the interdependence among nations in the modern world, clarification of attitudes toward other nations and peoples, and reflective identifications with the world community. It is about helping students to develop a reflective commitment to justice and equality throughout the world.

To conclude, we underline that the understanding of citizenship and of what citizenship education is impacts upon the development of the identity of young people and the society itself. It is among the most important competencies documented on international and national levels. Being a path for personal inclusion into political and social life, a combination of knowledge, attitudes, values and skills, in the recent discourses citizenship sees its transition from emphasis on legal, civil, and political issues to the identity, virtue and civic self – identification. Along with this, the understanding of what citizenship education should be about is shifting from teaching knowledge to bringing up qualities, attitudes and moral characteristics. We realize that the idea expressed about citizenship education by J. Dewey at the beginning of the 20th century– that it is the primary business of education – is gradually coming back and moving on to the foreground, as more and more voices assert that citizenship education should be treated not as a subject in a school curriculum, but as a significant part of the educational policy – the focal one for both educators and the society on both international and national level.

ПРОБЛЕМА СЕЛФІ-ЗАЛЕЖНОСТІ У ПСИХОЛОГО- ПЕДАГОГІЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

З кожним роком з великою швидкістю людське життя змінюється, і до важливих змін психіка не завжди здатна підготуватися. Останні кілька років соціальні мережі наповнилися мільйонами фотографій на яких люди роблять фотознімки самих себе. Даний феномен отримав назву «селфізм».

До питання селфі-залежності особистості зверталися такі науковці, як: Н. Карр, Дж. Кілнер, Н. Маркевич, К. Томпсон, М. Філічак та інші.

Селфі – (англ. *Selfie*, от «*self*» – сам, себе) – різновид автопортрету, що полягає у фіксуванні самого себе на фотокамеру, іноді за допомогою дзеркала, селфі-палиці або таймера.

Поняття селфі розглядається у двох аспектах:

- самовиявлення особистості;
- хвороба, недуга.

Так, наприклад, Клайв Томпсон наголошував на тому, що існує первинний людський потяг поглянути на себе збоку. І замість того, щоб відкидати селфіманію, радив намагатися побачити у цих автопортретах щось позитивне, адже це – візуальний щоденник.

У США залежність від селфі була визнана одним із видів розладу психіки. Цей розлад американські психіатри визначають як обесивно-компульсивний, і він має три стадії:

Початкова стадія селфі-залежності проявляється у тому, що людина фотографує себе не менше трьох разів на день, але свої фотографії в соціальні мережі не розміщує.

Друга стадія селфі-залежності визначається як гостра, бо крім частого фотографування себе, людина виставляє селфі на загальний огляд.

Хронічна селфі-залежність є третьою стадією, яка характеризується тим, що жертва селфі-залежності розміщує свої фотографії в соціальних мережах понад шість разів на день.

Причини, що породжують досліджуване явище пояснюються порізному. Часто “селфізмом” (як називають цю залежність) страждають люди, яким не вистачає позитиву і вони обмежені в соціальних зв'язках та спілкуванні в реальному житті. Або це може бути надмірна захопленість своєю зовнішністю, прояв нарцисизму (самомилування, самозакоханість, яка може формуватися на підсвідомому рівні). Наприклад, це може виявлятися у прагненні отримати якомога більше лайків у соціальних мережах – цілком ймовірно, що у даному випадку можна припустити наявність комплексу неповноцінності. Крім того, залежність від селфі може

свідчити про те, що людина не поборолла в собі дитячі риси характеру, а саме – залежність від оцінки оточуючих і егоцентризм.

Найчастіше селфі-залежність виникає у тих, хто схильний до різних адикцій. Для того, щоб зменшити вплив селфі на особистість, потрібно знайти причини, які вплинули на виникнення цієї залежності.

Людям, які розуміють що вони потрапили в пастку селфі-залежності, психотерапевти і психологи радять відмовлятися від селфі поступово: не розмішувати власні фото в соціальні мережі в очікуванні “лайків”, потім видаляти їх відразу після створення, а згодом – замінити знімки звичайним спогляданням власної персони в дзеркалі, роблячи собі компліменти.

Отже, аналіз наукової літератури та власні дослідження прояву даного феномену серед молоді дозволили дійти висновку, що селфізм – поширений соціальний феномен, який може мати як позитивні, так і негативні прояви.

Науковий керівник: І.В. Олійник, канд. пед. наук.

Я.В. Топольник,
*канд. пед. наук, доц. кафедри педагогіки вищої школи, ДВНЗ
«Донбаський державний педагогічний університет», м. Слов'янськ*

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА

У сучасних соціально-економічних умовах зросли вимоги, щодо підготовки майбутніх кваліфікованих фахівців освітньої галузі. Одним із основних завдань вищої педагогічної школи є підготовка компетентного, конкурентоздатного на ринку праці фахівця для роботи в умовах інформаційної системи освіти, здатного самостійно і творчо вирішувати професійні завдання.

Над розв'язанням проблем формування інформаційної компетентності фахівців різних галузей, інформаційної культури особистості, інших аспектів роботи з інформацією працюють вітчизняні науковці: В. Акуленко, В. Биков, М. Бірка, М. Близнюк, Т. Богданова, С. Гунько, М. Дзугоева, Л. Дідух, О. Зайцева, В. Зіборова, О. Значенко, О. Ільків, Я. Карлінська, В. Ковальчук, С. Малярчук, І. Молодоженя, Л. Пензай, О. Повідайчик, А. Семенов, І. Смирнова, О. Снігур, О. Спін, О. Суховірський, Н. Таїрова, О. Толстих, С. Трішина А. Фіньков, О. Шиман, Г. Шипота, А. Ясінський та ін.

Серед учених, які досліджують питання фахової підготовки викладача, переважає розуміння, що інформаційна компетентність є однією з найголовніших складових його професійної компетентності.

Інформаційна компетентність – одна з основних компетентностей сучасного педагога, що має об'єктивну і суб'єктивну сторони. Об'єктивна

сторона виражається у вимогах, які суспільство пред'являє до професійної діяльності педагога. Суб'єктивна сторона визначається індивідуальністю викладача, його професійною діяльністю, особливостями мотивації у вдосконаленні і розвитку педагогічної майстерності.

Функціями категорії «інформаційна компетентність» є:

- пізнавальна функція, спрямована на систематизацію знань, на пізнання і самопізнання людиною самої себе;
- комунікативна функція, носіями якої є семантична компонента, паперові та електронні носії інформації педагогічного програмного комплексу;
- адаптивна функція, що дозволяє адаптуватися до умов життя та діяльності в інформаційному суспільстві;
- нормативна функція, що виявляється, перш за все, як система моральних та юридичних норм і вимог в інформаційному суспільстві;
- оціночна (інформативна) функція, активізуються вміння орієнтуватися в потоках різноманітної інформації, виявляти і відбирати відому і нову, оцінювати значущу і другорядну;
- інтерактивна функція, яка формує активну самостійну і творчу роботу самого суб'єкта, що веде до саморозвитку, самореалізації.

Ці функції тісно взаємодіють між собою, переходять одна в іншу і фактично представляють єдиний процес, що дозволяє бачити взаємозв'язок проблем різних навчальних дисциплін у цілісній системі знань майбутніх викладачів.

Інформаційна компетентність поділяється на три основні, що відповідають окремим видам діяльності викладачів:

- загальна;
- діагностична;
- предметно-орієнтована.

Загальна компетентність – це здатність викладача використовувати інформаційно-комунікаційні технології і для забезпечення навчально-виховного процесу створювати текстові документи, таблиці, малюнки, діаграми, презентації, комп'ютерні графічні об'єкти, Flash-анімацію тощо.

Під час самопідготовки і самовдосконалення, а також пошуку необхідної інформації та здійснення комунікацій викладачу необхідно мати здатність використовувати Інтернет-технології, телеконференції, локальні мережі, бази даних, інтерактивні дошки тощо.

Діагностична компетентність допомагає викладачам аналізувати досягнення студентів під час навчання. Процес навчання за останні роки змінився – він насичений тестовими завданнями. Змінюється й сама система проведення оцінювання знань і вмінь студентів, а також ставлення до цього процесу. Тому викладачі повинні мати здатність здійснювати моніторинг, проміжне діагностування, електронне тестування, прогнозування тощо.

Предметно-орієнтована компетентність – це здатність викладача гармонійно поєднувати готові електронні продукти у своїй професійній діяльності. Неможливо уявити діяльність викладачів без застосування

електронних підручників, енциклопедій, готових навчальних програм, демонстраційних програм та ін. Такий набір електронних розробок із кожним роком збільшується, урізноманітнюється.

Процес формування інформаційної компетентності, який пов'язаний з умінням використовувати інформаційні ресурси суспільства, можна подати у вигляді такої послідовності: постановка задачі, формування предметної галузі інтересів, усвідомлення потреб в інформації і формулювання запити, пошук інформації в документах та інших інформаційних джерелах, аналіз і синтез інформації, співвідношення її з обсягом накопиченого знання і соціальним досвідом індивіда, оцінка, критичне і творче переосмислення інформації, практичне використання остаточного результату діяльності.

Аналіз педагогічної діяльності викладача дозволяє виділити наступні рівні формування інформаційної компетентності:

- рівень споживача інформації;
- рівень користувача комп'ютером;
- рівень логічного функціонування і знання характеристик устаткування;
- рівень наочно-специфічних завдань на основі творчого підходу.

Визначення критеріїв сформованості інформаційної компетентності майбутнього викладача слід базувати на її характеристиках і положеннях критеріального підходу: критерії повинні фіксувати діяльнісний стан суб'єкта, нести інформацію про характер діяльності, мотиви і ставлення до її виконання.

Завдання, пов'язані з проблемою формування інформаційної компетентності майбутнього викладача, можуть бути розділені на три групи:

- завдання, що відображають інтереси суспільства;
- завдання, що відображають зміст професійно-педагогічної діяльності викладача;
- завдання, що відображають індивідуальні професійні потреби та інтереси викладача.

Умовами ефективного формування інформаційної компетентності виступають:

- збагачення знаннями, вміннями з галузі інформаційно-комунікаційних технологій та інформатики;
- розвиток комунікативних, інтелектуальних здібностей;
- здійснення інтерактивного діалогу в єдиному інформаційному просторі.

Формування інформаційної компетентності сприяє:

- всебічному розвитку майбутніх викладачів, самовдосконаленню, бажанню вчитися впродовж усього життя, розумінню інформаційно-комунікаційних процесів;
- здатності застосовувати набуті знання у професійній діяльності та повсякденній практиці.;
- здатності удосконалювати професійну майстерність.

У сучасних соціально-економічних умовах зросли вимоги, щодо підготовки майбутніх кваліфікованих фахівців освітньої галузі. Одним із основних завдань вищої педагогічної школи є підготовка компетентного, конкурентоздатного на ринку праці фахівця для роботи в умовах інформаційної системи освіти, здатного самостійно і творчо вирішувати професійні завдання. Формування інформаційної компетентності майбутнього викладача є важливою складовою його професіоналізму.

В.М. Фрицюк,

*викладач кафедри музикознавства та інструментальної підготовки,
Вінницький державний педагогічний університет
Імені Михайла Коцюбинського*

САМОАКТУАЛІЗАЦІЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ

Підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі навчання у вищому навчальному закладі до самоактуалізації у професійній діяльності є особливо актуальною в умовах реалізації Болонського процесу в Україні, оскільки з самого початку Болонський процес був покликаний збільшити конкурентоспроможність і привабливість європейської вищої освіти, забезпечити високу якість навчального процесу, сприяти підготовці фахівців, здатних у сучасних умовах адаптуватися до швидких змін у всіх сферах людської життєдіяльності, готових відповідати на виклики сьогодення.

Різні аспекти професійної підготовки вчителів музичного мистецтва розроблялися в роботах таких дослідників, як Л. Арчажнікова, Б. Брилін, В. Дряпіка, Н. Мозгальова, О. Олексюк, Г. Падалка, О. Ростовський, О. Рудницька, О. Щолокова та ін. Однак проблема самоактуалізації майбутнього вчителя музичного мистецтва не знайшла допоки належного висвітлення.

Самоактуалізація особистості є унікальним, безперервним процесом, який триває впродовж усього життя, пов'язаний з нескінченним зростанням потреб людини, її здібностей, інтересів та інших особистісних властивостей, з потенційним розгортанням її сутнісних характеристик та залежить від вродженого потенціалу, соціально-психологічної зрілості та життєвого шляху особистості.

Становлення особистості сучасного вчителя – це не просте накопичення знань, а постійне вдосконалення самої особистості, її морально-етичних, професійно-педагогічних якостей. Цей процес складний і суперечливий. Розвиток особистості вчителя відбувається під багатостороннім впливом усіх учасників педагогічного процесу, соціального мікросередовища, дедалі зростаючих вимог, обумовлених розвитком педагогічної науки і практики та суспільства в цілому. Для того, щоб забезпечити ефективний розвиток учнів, сам

учитель повинен постійно прагнути до власного особистісного росту. Однією з важливих умов особистісного зростання педагога є самоактуалізація, тобто реалізація власних позитивних можливостей та здібностей, автентичність та самодостатність особистості. Уважаємо самоактуалізацію однією з важливих умов особистісного зростання й майбутнього вчителя музичного мистецтва саме в умовах реалізації Болонського процесу в Україні.

Діяльність учителя музичного мистецтва можна визначити як музично-педагогічну. Специфіка її (за Л. Арчажніковою), полягає у тому, що вона вирішує педагогічні завдання засобами музичного мистецтва. Музично-педагогічна діяльність поєднує в собі музикознавчу, виконавську, хормейстерську, дослідницьку роботи.

Складність професії вчителя музики визначається необхідністю тісного взаємозв'язку елементів, які входять у поняття «вчитель» і «музикант» (за О. Апраксіною). Він має бути не тільки широко освіченою людиною, яка добре володіє своїм предметом, а й особистістю у високому розумінні цього слова. Виховуючи дітей засобами музичного мистецтва, він формує світогляд, поняття, уяву. Для максимального виявлення та розвитку потенційних професійно-значущих якостей та здібностей майбутнього учителя музичного мистецтва важливою є його самоактуалізація.

У практиці професійної діяльності майбутній учитель музичного мистецтва повинен знати особливості української та зарубіжної музики, музичні форми, жанри, засоби музичної виразності, системи методів керування хором, основні напрями й перспективи розвитку музично-естетичного виховання дітей, оволодіти навичками просвітницької, менеджерської та науково-дослідницької діяльності. Це вимагає подальшого вдосконалення навчально-виховного процесу на музично-педагогічних факультетах з метою досягнення високої майстерності майбутніх учителів музичного мистецтва і їхнього спрямування на самоактуалізацію.

Для того, щоб підготовка майбутніх учителів музики відбувався ефективно, адекватно вимогам сучасного етапу розвитку суспільства, необхідно враховувати, що саме особистість педагога має творчий потенціал щодо інтеграції усіх видів її діяльності. У процесі музично-педагогічної діяльності вирішуються питання розвитку особистісних властивостей вчителя, вихователя, викладача, що коригують педагогічну позицію, поведінку, спрямовують на індивідуальні досягнення в педагогічній творчості. Водночас здійснюються процеси самопізнання, самовдосконалення і подальшого саморозвитку.

Для сучасної музичної педагогіки і в контексті нашого дослідження особливо актуальною є думка стосовно необхідності навчити педагога самостійно і творчо мислити. Навіть прогресивна система музичного виховання не принесе очікуваних результатів, якщо справа буде доручена педагогу з шаблонними підходами до навчання.

Для стимуляції творчого розвитку, який позитивно впливатиме на самоактуалізацію майбутніх учителів музичного мистецтва, важливо при вивченні музичних дисциплін дотримуватися вимог:

– забезпечувати сприятливу творчу атмосферу в аудиторії, давати якомога менше конкретних настанов (наприклад, щодо інтерпретації твору), відмовитись від критики, дозволити студенту діяти незалежно (самостійно вибирати репертуар, засоби музичної виразності тощо) – це допомагає розвитку дивергентного мислення;

– збагачувати навколишнє мікросередовище різноманітними новими стимулами з метою розвитку допитливості (знайомити студентів з новими нотами, самому виконувати нові, незнайомі твори; знайомити з новими виконавцями тощо);

– не стримувати ініціативу студентів у виборі репертуару, тем лекцій-концертів, участі у концертах та конкурсах, підтримувати висловлення оригінальних ідей;

– навчити студентів використовувати міжпредметні зв'язки та аналогії з іншими видами мистецтв (особливо під час підготовки лекцій-концертів), широко залучаючи при цьому запитання дивергентного типу стосовно різних галузей.

Отже, можна зробити висновок, що самоактуалізація майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі професійної підготовки є процесом максимального виявлення та розвитку потенційних професійно-значущих якостей та здібностей майбутнього педагога, вона є чинником творчого виконання особистістю майбутнього вчителя музики навчальної й професійної діяльності. Самоактуалізація майбутніх учителів музичного мистецтва в умовах реалізації Болонського процесу в Україні має важливе значення у вираженні освітніх і виховних завдань: розширює їхній кругозір, збагачує знаннями, стимулює волю, цілеспрямованість, сприяє вдосконаленню професійної майстерності.

Науковий керівник: Н.Г. Мозгальова, д-р пед. наук, проф.

А.В. Цвігун,

2-й рік навчання, Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ЗАОЧНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ

Заочна форма навчання зазвичай складається з сесії та міжсесійного періоду. Під час сесії здійснюються усі форми навчального процесу, зазначені у програмі: лекційні, практичні, лабораторні, семінарські та індивідуальні заняття, а також контрольні заходи. Період сесій та сумарна кількість годин обирається навчальним закладом.

В університеті ім. Альфреда Нобеля заняття на заочній формі проводяться кожної суботи, а також додаються години для проведення сесії. Таким чином, навчальний процес та самостійна робота студентів знаходиться під постійним контролем, що помітно покращує якість отриманих знань.

Зазвичай заочну форму навчання обирають з певних причин:

- 1) Отримання другої освіти паралельно з першою
- 2) Підвищення кваліфікації (коли студент вже працює у вибраній сфері)
- 3) Зміна професії
- 4) Поновлення навчання, яке колись було перервано

Тобто, зазвичай, заочну форму навчання обирають люди, які вже працюють або навчаються також і на денній формі, отже, можливість отримання очної освіти стає неможливою через брак часу. Саме тому існування заочної форми навчання є необхідним і значно полегшує отримання вищої освіти.

Звісно, окрім переваг така система має й свої недоліки:

1. По перше, це неможливість отримання студентами знань у тій самій кількості, що і на очній формі навчання, через що якість навчання значно погіршується. Невеликої кількості аудиторних годин та самостійної роботи не завжди достатньо для повноцінного освоєння матеріалу. Відштовхуючись від цього, слід відмітити, що перевагу заочній формі краще віддавати громадянам, які вже мають досвід роботи в обраній сфері, або колись отримали спеціальну освіту, близьку до обраного напряму навчання. Це, певною мірою, полегшить процес засвоєння нових знань, а також вплине на якість навчання.

2. Наступним недоліком є велика кількість самостійної роботи, від якої залежить засвоєння матеріалу студентом. Як було зазначено вище, у людей, що навчаються на заочній формі освіти, кількість вільного часу, зазвичай, обмежена. Тому не завжди існує можливість приділяти самостійній роботі потрібну кількість часу.

3. Також, важливим моментом є неможливість контролю за самостійним освоєнням матеріалу студентами. Контрольні роботи та індивідуальні завдання не можуть у повній мірі оцінити якість отриманих знань. Дуже багато тут залежить від студента та його схильності до навчання. Через це постає питання: чи можна вважати вищу освіту, отриману на заочній формі, такою ж повною, як і на очній?

Та, безсумнівно, заочна форма також має безліч позитивних моментів:

1. Звісно, головним плюсом, як вже було зазначено, є можливість поєднувати отримання вищої освіти з роботою.

2. Інший позитивний момент заочної форми, це самостійна робота. З одного боку, все ще існують сумніви щодо якості отриманих знань, а з іншого, це дає можливість студенту приділяти дисциплінам таку кількість уваги, яку він вважає за потрібне. Тобто існує можливість поглиблено вивчати предмети, які є цікави та корисними на думку студента. Також

формуються навички до самостійного освоєння та пошуку інформації, що обов'язково буде корисним у майбутньому.

Таким чином, заочна форма навчання має як свої позитивні, так і негативні моменти. Невелика кількість аудиторних занять та можливість самостійно скласти графік самостійного навчання, звісно, є плюсом, а от неможливість викладачами донести таку ж саму кількість інформації, що і на очній формі, є недоліком. Проте, як на денній так і на заочній формі, багато чого залежить від самого студента та його бажання отримати знання. Тому існування можливості опанування вищої освіти та нової професії на заочній формі все ж є позитивним явищем в освітній сфері.

Науковий керівник: О.Б. Тарнопольський, д-р пед. наук, проф.

Г.О. Чернявська,

*5-й рік навчання, Дніпропетровський національний університет
імені Олеся Гончара*

ОСОБЛИВОСТІ САМООЦІНКИ У СТУДЕНТІВ З КОНФОРМНИМ ТИПОМ ПОВЕДІНКИ

Обґрунтування актуальності теми. Проблема виникнення і розвитку самооцінки є однією з центральних у розвитку особистості. Самооцінка є необхідним компонентом самосвідомості, тобто усвідомлення людиною самої себе, своїх фізичних сил, розумових здібностей, вчинків, мотивів і цілей своєї поведінки, ставлення до навколишнього, до інших людей, до самого себе.

Інтерес до конформності, як самостійної теми, виник внаслідок тих соціальних проблем, з якими зіткнулося суспільство в другій чверті ХХ століття. Події в тоталітарних країнах, включаючи прояви екстремізму та антигуманного поводження, з одного боку, і систематичного примусу слідувати догмам з іншого, послужили поштовхом до необхідності у виявленні відмінностей між особистими і нав'язаними групою переконаннями.

Самооцінка, що важливо для студентів, впливає на спосіб утворення соціальних контактів і групових відносин, їхню тривалість і ефективність. Вона може викликати сумніви і незадоволення собою, потребу переосмислення набутого досвіду, що є передумовою виникнення нового творчого ставлення до себе й дійсності.

У зв'язку з тим, що конформізм являє собою поширене явище, яке іноді загрожує як розвитку людини, так і суспільства в цілому, то його вивченню, дослідженню приділяється значна увага у психології та політології (Ш. Берн, О. Дубовська, Р. Кратчфілд, А. Личко, С. Мілграм, В. Чудновський). Щодо зв'язку самооцінки та конформності, то це пи-

тання ще не отримало потрібного висвітлення в сучасній науці. Власне тому й обрано основною проблемою дослідження особливості самооцінки у студентів з конформним типом поведінки, що визначає його актуальність як у загально психологічному, так і у прикладному аспектах.

Мета роботи: теоретично проаналізувати феномен самооцінки та емпірично дослідити особливості його прояву у студентів з конформним типом поведінки.

Об'єкт дослідження: студент з конформним типом поведінки.

Предмет дослідження: особливості самооцінки у студентів з конформним типом поведінки.

Концептуальна гіпотеза: існує певний закономірний зв'язок між конформним типом поведінки та самооцінкою.

Емпірична гіпотеза: якщо людина схильна до конформної поведінки, то у неї буде низька самооцінка.

Емпіричні методи дослідження: опитувальник Р. Кеттелла 16PF (версія А) (адаптований варіант В.І. Похилько, А.С. Соловейчика, О.Г. Шмельова) – для виявлення досліджуваних з конформним типом поведінки; методика кількісного дослідження самооцінки особистості С.А. Будассі та методика самооцінки особистості О.І. Моткова (адаптація Б.О. Сосновського) – для виявлення особливостей самооцінки у студентів з конформним типом поведінки.

Отримані в ході дослідження дані оброблялися методами математичної статистики (для виявлення взаємозв'язку емпіричних розподілів ми використовували критерій тау- b М. Кендалла та g -Пірсона) з наступною кількісною, якісною інтерпретацією та змістовним узагальненням даних.

Методичну й теоретичну основу роботи складають фундаментальні дослідження з проблем сутності самооцінки людини, які в різний час здійснювали Р. Бернс, Л. Бороздіна, І. Кон, С. Пантелєєв, В. Столін, М. Тульчинський, Р. Уайлі, Б. Цоков, Г. Андрєєва, І. Боязітова, А. Захарова, Д. Ольшанський, Є. Серебрякова, І. Чеснокова досліджували різні види, рівні та компоненти самооцінки. Визначенню понять конформізм та конформність приділяли увагу Є. Ільїн, А. Личко, Д. Майєрс. Чинники, що викликають конформну поведінку та визначають рівень конформності були систематизовані Т. Валецькою, А. Сопіковим. Вплив групової більшості експериментально досліджували С. Аш, Ш. Берн, О.Дубовська, Р. Кратчфілд, Р. Кричевський, С. Мілграм, В. Чудновський, М. Шериф та інші.

Для перевірки висунутої гіпотези нами було проведено емпіричне дослідження самооцінки у студентів з конформним типом поведінки. У дослідженні прийняло участь 45 осіб, які навчаються у Вищих навчальних закладах Дніпропетровська, Харкова та Києва. Вибірка складалась зі студентів 1–5 курсів як технічних, так і гуманітарних спеціальностей, віком від 17 до 25 років. Досліджуваними були 17 юнаків та 28 дівчат.

Для виявлення конформістів було використано стандартизований багатofакторний особистісний опитувальник Р. Кеттелла 16PF (версія А). За цією методикою було встановлено, що 30 осіб схильні до конформізму (12 чоловіків та 18 жінок), у той час, як лише 15 досліджуваних набрали високі показники на полюсі нонконформізму (5 чоловіків та 10 жінок), які, відповідно, не схильні до конформного типу реагування.

У ході емпіричного дослідження гіпотеза не підтвердилася. Навпаки, у більшості респондентів спостерігався високий рівень самооцінки. Хоча кореляційний аналіз і не виявив статистично значимих зв'язків між показниками конформізму та самооцінки екстраверсії, у ході якісного та кількісного аналізу результатів за методикою О.І. Моткова ми побачили, що більшість досліджуваних схильні до екстраверсії.

Можна зробити припущення, що саме висока самооцінка та екстравертованість впливають на формування конформного типу поведінки. Адже людям, які направлені на підтримання тісних стосунків з оточуючими, дуже важливим є підтвердження та схвалення власної високої самооцінки з боку соціуму. Саме тому іноді люди з конформним типом поведінки можуть вважати за потрібне погодитись з думкою більшості, ніж відстоювати власні позиції, які можуть викликати незадоволеність у оточуючих та поставити під сумнів власну високу самооцінку.

У ході дослідження аналіз кореляцій показав зв'язок конформізму з самооцінкою волі. Це може говорити про те, що чим більший рівень прояву конформізму спостерігається в особистості, тим більший вольовий контроль над своїми вчинками їй буде притаманний.

Саме це спостереження визначає перспективу подальшого поглибленого дослідження конформізму у його взаємозв'язку з вольовою саморегуляцією особистості. Таким чином, можна сказати, що поставлену мету було досягнуто, але гіпотези підтверджено не було.

Список використаних джерел

1. Ильин Е.П. Психология общения и межличностных отношений / Е.П. Ильин. – СПб.: Питер, 2009. – 576 с. (Мастера психологии).
2. Москаленко В.В. Соціальна психологія: підручник / В.В. Москаленко. – К.: Центр учбової літератури, 2005. – 624 с.
3. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія: підручник / Л.Е. Орбан-Лембрик. – У 2 кн. Кн. 2: Соціальна психологія груп. Прикладна соціальна психологія. – К.: Либідь, 2006. – С. 66–165.
4. Практическая психодиагностика. Методики и тесты: учебное пособие / ред.-сост. Д.Я. Райгородский. – Самара: Издат. Дом «БАХРАМ-М», 2000. – 672 с.

Науковий керівник: Н.В. Ткаченко, канд. психол. наук, доц.

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ З ОСВІТНЬОГО МЕНЕДЖМЕНТУ У ПЕДАГОГІЧНІЙ ТЕОРІЇ

Сьогодення розвитку вищої освіти характеризується розробкою стратегічних напрямків розвитку системи освіти. Одним з перспективних напрямків розвитку системи вищої освіти є професійна підготовка фахівців з освітнього менеджменту, що потребує постійного удосконалення з урахуванням результатів наукових досліджень вітчизняних та зарубіжних науковців.

Освіта представляє собою соціальну систему, що функціонує і розвивається. Сучасна освітня система є однією з найважливіших підсистем суспільства, саме тому якість управління кадрами значно впливає на рівень і результат освіти. Управління представляє собою конкретизацію загальних філософсько-методологічних закономірностей даної діяльності. І це стосується не лише мети управлінської діяльності, але й методів оптимізації досягнення даної мети.

Сьогодення традиційної концепції педагогічного менеджменту використовує у своєму понятійному апараті застарілі означення управління, як особливого виду керівної та адміністративної діяльності, що має меті цілеспрямовану систему контролю колективної праці, повне задоволення матеріальних і не матеріальних потреб. Зважаючи на це, необхідним є розширення понятійного апарату педагогічного менеджменту, його розгалуження у всі сфери життя навчального закладу, а не лише у керівних органах.

Узагальнюючи вітчизняні та іноземні трактування поняття «управління», «менеджмент», «освіта» та «вища освіта» ми під поняттям «професійна підготовка фахівця з освітнього менеджменту» розуміємо процес здобуття кваліфікації відповідно до спеціальності «управління навчальним закладом» у межах галузі «Управління та адміністрування», що включає в себе засвоєння основних знань та розвиток необхідних умінь для здійснення подальшої ефективної професійної діяльності. Результатом даного процесу повинен стати висококваліфікований фахівець.

Висококваліфікований фахівець з освітнього менеджменту – це поняття, що на сьогодні є більш ширшим поняттям за «радянського» керівника навчального закладу. Дане поняття означає особу, що пройшла курс професійної підготовки з впровадження, організації та удосконалення освітнього процесу у навчальних закладах різних рівнів.

Особливою відмінністю підготовки фахівців з освітнього менеджменту є проведення практичних занять провідних фахівців з управління освітою, а також керівників навчальних закладів.

У більшості випадків успіх або невдача будь-якого підприємства безпосередньо залежить від сукупностей поглядів керівника, його оперативності та винахідливості. Не винятком є й керівництво у сфері освітніх послуг. І якщо розглядати сферу освітніх послуг, як підприємницьку діяльність, то для того щоб успішно конкурувати на даному сегменті ринку, таке специфічне підприємство повинно діяти за певною концепцією – системою поглядів.

Якщо говорити про професійну специфіку управління навчальними закладами, то можливим є виділення ключових особливостей менеджменту у навчальних закладах, а саме:

- особистісність об'єкта впливу та суб'єктивність результату педагогічного менеджменту;
- високий рівень залежності результатів управління від рівня та ступеня прояву гуманізації управлінської сукупності поглядів керівника;
- багатоступінчата система управління, що обумовлює віддаленість рішень керівника щодо управління від кінцевого результату.

У підприємництві такі концепції зазвичай представляють специфічні моделі адміністрування, згідно з яким працює підприємство, критеріями яких служать безбитковність, прибуток та заплановані об'єми праці. Такі концептуальні ідеї можуть бути лише частково відображені у освітньому менеджменті, так як критерії роботи даного «підприємства» будуть дещо відрізнятися від звичайних.

Специфічність завдань та вимог до фахівця з освітнього менеджменту зумовило необхідність розгляду основних якостей та вимог професіограми даного фахівця.

Відома педагогічна аксіома стверджує: «інтелект відточується інтелектом, характер виховується характером, особистість формується особистістю». На рисунку 1 ми можемо бачити, що якості менеджера освіти можна поділити на особистісні, професійно-педагогічно спрямовані та суспільно спрямовані.

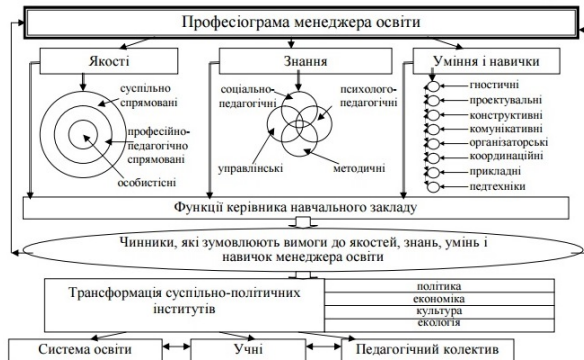

Рис. 1. Професіограма фахівця з освітнього менеджменту

Одним з важливих елементів професіограми фахівців з освітнього менеджменту є його особистісні якості. Для керівника навчального закладу будь-яка особистісна риса є професійно значимою. Кожен з керівників навчальних закладів є не лише виконавцем своїх прямих обов'язків але й особистістю, якій ніщо людське не чуже. І, саме собою зрозуміло те, що до особистих повинні долучатися суспільно та професійно-педагогічно спрямовані якості.

До основних суспільно-спрямованих якостей освітяни відносять наступні: громадсько-морально-естетичну зрілість, патріотизм, прагнення до висот своєї професії, інтелігентність, гуманізм. До професійно-педагогічно спрямованих якостей науковці також відносять важливі властивості необхідні фахівцю з освітнього менеджменту під час здійснення своїх професійних обов'язків. З чим ми погоджуємося і хочемо наголосити на необхідності розвитку даних якостей і властивостей під час навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах.

Отже, менеджмент у вищих навчальних закладах є важливою складовою усієї системи вищої освіти, а це дає нам право стверджувати, що керівник вищого навчального закладу є речником вищого навчального закладу і від його діяльності, в якійсь мірі, залежить функціонування усієї системи вищої освіти будь-якої країни. Саме тому питання професійної підготовки фахівців з освітнього менеджменту є актуальним і потребує подальшого наукового вивчення.

Науковий керівник: С.В. Сапожников, д-р пед. наук, проф.

Л.І. Шевченко,

3-й рік навчання, Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

ПРОБЛЕМА СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ-СИРИТ ТА ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ШКЛУВАННЯ

Дитинство – це період, коли закладаються фундаментальні якості особистості, що забезпечують психологічну стійкість, моральні орієнтації, життєздатність і цілеспрямованість, що є важливими факторами у процесі самовизначення особистості. Але нажаль в українському суспільстві існують стереотипи, пов'язані з вихованцями закладів опіки. Зверхнє ставлення вихователів та викладачів, неповага до особистості, стигматизація та ізоляція дітей, непристосованість через ставлення до цього дорослих до нормального життя у соціумі закладені у самій системі державних закладів опіки.

У кожному віковому періоді виділяється провідний тип діяльності, який має найбільш істотний вплив становлення психологічних новоутворень, що визначають рівень розвитку окремих психічних процесів, особистості дитини в цілому, а також впливають на формування інших особливостей, що задають перспективу розвитку на наступних вікових етапах. Тільки завдяки спілкуванню з дорослими стає можливим засвоєння дітьми суспільно-історичного досвіду, у ході якого відбувається їхній психічний розвиток.

У наш час доводиться констатувати, що психічний розвиток дітей, які виховуються без батьківського піклування, відрізняється від розвитку однолітків, виховання яких відбувається в сім'ї. Темп їхнього розвитку вповільнений, стан здоров'я має ряд негативних проявів, які відрізняються на всіх етапах розвитку- від дитинства до підліткового віку й далі. Ці особливості по-різному проявляються на кожному віковому етапі, але всі вони можуть мати серйозні наслідки для формування особистості.

Дослідження Г. Пилягіна, О. Безпалько, Ю. Алімова доводять, що позбавлення дітей материнської турботи з наступною психічною депривацією у сирітських установах, катастрофічно позначаються на їхньому соціальному, психічному й фізичному здоров'ї. Більшість покинутих дітей страждає на дефіцит уваги й емоційного стимулювання, необхідного для повноцінного розвитку. Діти, ізольовані з народження до шести місяців, назавжди залишаються менш говіркі, ніж їхні однолітки з родин. Ізоляція дитини від матері від у період з 1 до 3х років призводить до важких наслідків для інтелекту й особистісних функцій, які не підлягають виправленню. Розлука з матір'ю, починаючи з другого року життя, також є прикорм наслідком, що не піддається реабілітації, хоча їхній інтелектуальний розвиток може нормалізуватися.

Також важливою є проблема ізолюваності дітей, що пов'язана з потребою у самовизначенні, потребою в отриманні соціальних навичок і навичок комунікації.

Часто сироти не ототожнюють себе з суспільством, оточуючими людьми, а протиставляють себе їм. Одержуючи освіту, спеціальність, створюючи родину, народжуючи дітей і виховуючи онуків, вони продовжують називати себе сиротами, підтверджуючи теорію про те, що приналежність до групи – це доля. У таких випадках потрібно розвивати здатність до розширення границь простору життєдіяльності, що може сформуватися при наявності в людини такої базової якості, як автономія.

Якщо найбільш істотні завдання соціально-психологічної роботи залишаються на даному віковому етапі невирішеними, то це призводить до затримки розвитку особистості. Можливий і прихований прояв цього явища, коли завдання соціалізації не вирішено на якомусь віковому етапі, але зовні це не відображається на розвитку особистості в даний період, а че-

рез певний проміжок часу вона проявляється, що призводить до невмотивованих вчинків і рішень, а також гальмує формування особистості.

Таким чином, слід зазначити, що процес соціалізації та формування особистості дітей-сиріт і дітей, які залишилися без піклування батьків, – це трудомісткий процес, що вимагає зворотного зв'язку. Необхідно допомогти дитині пізнати себе, своє внутрішнє «Я», створити умови, що сприяють удосконаленню її особистісних якостей.

Науковий керівник: І.В. Олійник, канд. пед. наук.

K.V. Sheguta,
2nd year student, Alfred Nobel University, Dnipro

PEER TEACHING AS A METHOD IN THE EDUCATIONAL PROCESS

The topic that is going to be considered in the paper is the importance of using various methods of teaching in Higher Education.

Peer teaching (mentoring) is not a new concept. It was organized as a theory by Scotsman Andrew Bell in 1795 and over the past 30-40 years, peer teaching has become increasingly popular in schools and universities all over the world. Peer mentoring is a method by which one student teaches or instructs another student in material on which the first is an adept and the second is a beginner. It is a common belief that such kind of activity can be effective in getting students to tap critical thinking and, as a result, produces deeper learning of the subject. The research shows that students who work in groups perform their tests better than students who study alone, basically because of critical thinking skills (Lord, 2001).

Providing students' work with each other is an effective methodology because it forces students to be active and expand words knowledge. We can distinguish some advantages of peer teaching. First, students feel more comfortable and open when communicating with peers because they are used to interacting with peers in everyday life and receiving support from them. Besides, direct communication between students promotes active learning. Second, peer teachers refresh their own knowledge by instructing others. This method helps to develop the language skills not only of students, but also of peer mentors. Third, this tactic gives the students more time for individualized learning. Meanwhile, the teachers receive more time to prepare for the next lesson.

Despite the advantages of this tactic, research on use of peer teaching show, that such a method can have a bad psychological impact on students. It is believed that usage of peer teaching methods leads to personal and cognitive deprivation of students as well as degradation of higher education. Besides, some students can feel that being taught by another makes them

inferior to the mentor. If a student continues feeling the inferiority, he or she may work less with his peer and, as a result, not make his or her efforts in the tutoring program.

To sum up everything mentioned above, we can say that the concept can influence students both developing their knowledge and reducing their desire to study. The result of usage the peer teaching depends on its realization. I am sure, if it is implemented correctly, the educational level of student will increase considerably.

Scientific and language supervision by O.B. Tarnopolsky, Doctor of Pedagogy, Full Professor.

А.Є. Шведецька,
1-й рік магістратури, Інститут педагогіки і психології, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка,

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДОЇ СІМ'Ї

Важливу роль у розвитку сучасного українського соціуму відіграє молода сім'я, адже саме на цей період життєдіяльності родини припадає народження дітей, процес первинної соціалізації особистості, задоволення її фізіологічних та духовних потреб, реалізація значущих індивідуальних якостей. Одним словом, стан молодої сім'ї визначає рівень майбутнього українського суспільства. Проте прогресивна динаміка сучасної молодої родини, особливо студентської, пов'язана з численними об'єктивними й суб'єктивними труднощами, які спричинюють появу конфліктів, що часто руйнують сприятливий психологічний клімат сім'ї, негативно позначаються на здоров'ї членів родини, а нерідко зумовлюють розлучення. Очевидно, що за таких умов необхідними є ґрунтовні дослідження студентської сім'ї та пошук ресурсів для подолання негативних явищ.

Ведучи мову про готовність молоді до створення сім'ї, можна виділити чинники, що породжують низку проблем сучасної студентської сім'ї: недостатня економічна і соціальна захищеність, загальне послаблення моральних норм у суспільстві, раннє фізіологічне дозрівання дівчат і хлопців, що поєднується з психологічною та духовно-моральною незрілістю та ін.

Варто звернути увагу на те, що студентські сім'ї відрізняються від звичайних молодих сімей. Їм доводиться боротися із специфічними соціально-психологічними проблемами. Це соціальна та психологічна незрілість подружжя, фінансова та психологічна залежність від батьків, ав-

торитарне втручання родичів у сімейне життя, відсутність готовності до самостійного ведення домашнього господарства, житлові проблеми, поєднання навчання і шлюбно-сімейних зобов'язань, обмеження свободи і незалежності, зміна змісту дозвілля та ін.

На виникнення сімейних конфліктів впливають особистісні особливості, такі як властивості темпераменту, риси характеру, адекватність самооцінки. Маючи невеликий стаж спільного життя, молодим людям досить важко визначити баланс між власними потребами і потребами партнера. Причиною такої ситуації стають розбіжності в ціннісних орієнтаціях молодих подружжів, психологічна несумісність, неадекватний вибір шлюбного партнера, неготовність до сімейного життя, що призводять до прояву негативних емоцій, зростання сімейної напруги, дисфункційного розвитку шлюбних взаємин. Саме тому, молода студентська сім'я потребує кваліфікованої допомоги та підтримки від держави в створенні умов для реалізації найважливіших функцій: забезпечення відтворення фізично здорових і розумних нащадків, задоволення особистих інтересів кожного члена сім'ї.

Вирішенню соціально-психологічних проблем студентської сім'ї сприяє знання основ сімейної поведінки, уміння планувати своє сімейне життя, передбачити розбіжності, які можуть виникнути в шлюбі. Від того, наскільки успішно шлюбні партнери усвідомили і освоїли свої ролі в родині в дошлюбний період і на початковому етапі сімейного життя, залежить успіх адаптації і на наступному етапі, коли в родині народжується дитина. Це найскладніший період у розвитку подружніх відносин, пов'язаний з різкою зміною всього способу життя. У молодого подружжя, особливо студентів, різко скорочується обсяг вільного часу, зростають психологічні навантаження, виникають нові обов'язки, збільшуються грошові витрати та ін.

Отже, процеси становлення та функціонування сучасної молодої студентської сім'ї проходять у досить складних та суперечливих умовах. Вони характеризуються зміною суспільних відносин, що передбачає необхідність подальшого з'ясування особливостей підготовки молоді до створенні сім'ї.

Таким чином, на основі аналізу теоретичних підходів та прикладних досліджень з проблем молодої сім'ї, можна зробити висновки:

– молода сім'я є першим і найскладнішим етапом життєвого циклу сім'ї, в ході якого відбувається формування рольової структури, будується модель шлюбу, розв'язуються завдання психологічної та сексуальної адаптації один до одного і до сімейного життя в цілому;

– успіх становлення молодої студентської сім'ї, її розвиток і стабільність визначаються якісними характеристиками: психологічною готовністю подружжя до сімейного життя, адекватністю вибору шлюбного парт-

нера і психологічною сумісністю, просімейною мотивацією, благополуччям батьківської родини;

– життєдіяльність студентського подружжя характеризується своєрідними особливостями та закономірностями розвитку, характерними лише для цього етапу функціонування сім'ї.

Науковий керівник: О.Л. Главацька, канд. пед. наук, доц.

Y.S. Shvydka,

2nd year of study, Alfred Nobel University, Dnipro

RELEVANT PROBLEMS OF FOREIGN LANGUAGE TEACHING

The status of foreign languages has significantly been changed recently in the Ukrainian society. The expansion of international affairs and the entry of our country into the international community have made foreign languages the vital need for the government, the society and the personality. These changes gradually have led to the radical transformation of the educational process and to the review of goals and objectives of the learning process, but, unfortunately, some problems sometimes become barriers in the process of foreign language teaching and learning.

First of all, we would like to highlight the most important moments, from our point of view, for the teacher's effective professional activity:

- knowledge of principles, methods, techniques, means of training, peculiarities of educational process organization and abilities to reach the certain goal;
- content of teaching and learning objectives;
- knowledge of the laws, the essence of mental processes of learning, to enhance cognitive processes and improve the efficiency of the educational process.

Not less important problem is the low level of technical equipment of educational institutions. A number of schools in need of improvement of the material base, technical equipment for training in speaking and listening. Many schools have tape recorders, but not the technical means of video playback.

Moreover, in the era of rapid development of all spheres of social activities we cannot ignore the linguistic changes that happen in foreign languages every hour, especially in English. Every year in Europe new dictionaries are produced, they are published new words that entered in the lexicon over the past year. The patriotic authors of the textbooks of foreign languages do not have time to monitor these changes, and very often students are taught vocabulary and grammatical rules, which are no longer used in the language. Hence there is the failure in cross-cultural and interlanguage communication.

In addition, one more of the specific problems of the process of teaching foreign languages and cultures is insufficient absorption of the intended educational material. In this issue the big role plays motivation of students, the relevance and attractiveness of the proposed training materials, and teachers' professional and business competences.

The last problem we are going to mention is teaching speaking. The majority of teachers offer students simple to learn a certain material. There is lack of verbal spontaneity and diversity in speech. Speaking should be a creative act. Experience shows that success in teaching comes when the teacher training practice contains elements of novelty, creativity, originality, high skill allows you to penetrate into the inner world of the student, to see his aspirations and experiences.

To summarize, it is worth mentioning that in addition to the problems mentioned above, there are other problems which should be solved. As for the system of teaching foreign languages, it needs to be improved.

Scholar and language supervision by N.O. Chernyak, Senior Lecturer.

О.С. Янченко,

4-й рік навчання, Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

ДІТИ І ВІЙНА: НАСЛІДКИ ТРАВМАТИЧНИХ ПОДІЙ

Війна на Сході України стала психотравмуючим фактором для багатьох осіб. І найбільш уразливими до травматичних впливів виявилися діти.

Дитина, яка стала жертвою жаклих подій, зазнає серйозного впливу, а наслідки всього пережитого для несформованої дитячої психіки можуть бути незворотніми, тому батькам обов'язково необхідно знайти шляхи допомоги таким дітям.

Систематичне вивчення наслідків психологічної травми у дітей і підлітків почалося порівняно недавно, так як більшість досліджень на цю тему, що були проведені як за кордоном так і в Україні, стосувалися дорослих (учасники Першої світової та Великої Вітчизняної війни, а більш сучасні – учасники воєнних подій у В'єтнамі та Афганістані, ліквідатори наслідків аварії на Чорнобильській АЕС). Цими дослідженнями займалися І. Бехтерев, П. Ганнушкін, Ф. Зарубин, С. Крайц, Є. Краснушкін, В. Гиляровский, А. Архангельський, М. Ломмен, М. Ван Ден Хаут, Дж. Каад, Р. Кулка, А. Егендорф, Д. Бауландер та багато інших.

Так, наприклад, у 80-х роках ХХ століття вважалося, що переживання катастрофи не призводить до істотних порушень психічного розвитку у дітей. Панувала така думка, що завдяки пластичності дитячої психіки,

негативний вплив психотравми можна порівняно легко подолати без спеціальної психологічної допомоги. Проте подальші дослідження не підтвердили цих припущень. Було встановлено, що навіть через два роки після пережитої психотравми у дітей і підлітків зберігаються істотні психологічні порушення, інтенсивність яких з часом не зменшується, а лише поглиблюється.

У наш час термін «психічна травма» розуміють як стан психіки людини, яка піддалася дуже сильному шоківому впливу, потрапила в ситуацію, коли її власному життю, або життю людей, які перебувають поруч, а також життю її близьких загрожувала реальна небезпека. В умовах воєнного часу це, наприклад, загибель людей поруч, загроза власному життю, часте перебування під обстрілами тощо.

У сучасних дітей «травма війни» може проявлятися по-різному. Одні діти виявляють явні ознаки внутрішнього страждання, їх переживання стають помітними й проявляються в поведінці, інші ж – зовні не проявляють видимого занепокоєння і не говорять про переживання, розуміючи, наприклад, «небажаність» розмов про пережите в їхній родині, «заборону» цієї теми або її болісне сприйняття для близьких.

Якщо дитина безпосередньо була учасником трагічної події, то нерідко розвивається симптомокомплекс, що має назву посттравматичний стресовий розлад, при якому зміни відбуваються на психологічному, біологічному і поведінковому рівнях.

Психічна травма – це ушкодження (кимось або чимось) психіки, що призводять до помітного порушення її нормального функціонування. Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) – це непсихотична відстрочена реакція на травматичний стрес, що може викликати психічні порушення практично у будь-якої людини. Коло явищ, що викликають травматичні стресові порушення, досить широке і охоплює безліч ситуацій, коли виникає загроза власному життю або життю близької людини, загроза фізичному здоров'ю або образу «Я». ПТСР визначається як комплекс конкретних симптомів, наявність яких дозволяє говорити про присутність у людини таких наслідків травматичної дії, з якими їй не вдається впоратися самостійно і при яких вона потребує допомоги фахівця.

Дитячий посттравматичний стресовий розлад виражається у такі способи:

– *по-перше* – постійне повернення в ситуації, що викликала травму (наприклад, якщо дитина переживає розлад психіки після фізичного ушкодження, вона може постійно повертатися до цієї теми в розмовах і навіть іграх);

– *по-друге* – порушення сну: діти не можуть або бояться спати, якщо засинають, бачать страшні сновидіння, в яких вони знову опиняються в переломній події;

– *по-третє* – апатія до всього, що відбувається навколо (наявність байдужості, неувважності у таких дітей говорять про те, що дитина відмежується від зовнішнього світу);

– *по-четверте* – стан протилежний апатії, а саме – агресія, роздратованість (діти можуть дуже бурхливо реагувати на банальні прохання або доручення, поводитися неадекватно в звичайних ситуаціях).

Подібні типи реакції після переживання трагічних подій війни характерні для всіх дітей. Реакції посттравматичного стресу є звичайним та природним явищем у результаті отримання травми під час війни.

Хоча посттравматичний стрес є далеко не єдиним наслідком війни для дітей, але це – одне з найпоширеніших та руйнівних явищ. Діти знаходяться в складній ситуації, бо батьки, найближчі люди, всіма силами намагаються забути жах війни і в силу своєї травмованості нездатні чути дитину, говорити, сприймати її почуття, переживання, страхи. Відсутність допомоги вдома та в школі має пагубні наслідки для життя дитини, тому дуже важливо надати дитині допомогу якнайшвидше, аби уникнути тривалого перебування у стані стресу та прискорити її відновлення. Діти з «травмою війни» потребують спеціалізованої допомоги і тому дуже важливо звернутися до спеціалістів.

Але для того щоб зменшити хвилювання дитини та прискорити її відновлення, батькам також необхідно створювати сприятливе середовище. Для цього варто дотримуватися таких основних порад, залежно від віку дітей:

– 0–3 – забезпечувати присутність батьків, увагу та тілесний контакт;

– 4–6 – розповісти дитині про війну в ігровій формі (розповідь, казка), простою мовою пояснити що з нею все гаразд, що вона і її батьки в безпеці;

– 7–10 – обговорювати з дитиною події та хвилювання, гарантувати безпеку та відтворити звичайний образ життя (іграшки, друзі, гуртки, прогулянки);

– 11–13 – підтримувати, відкрито розмовляти про власні хвилювання, страхи, допомагати відтворювати і підтримувати соціальні зв'язки (друзі, гуртки, авторитетні дорослі);

– 14–18 – не заохочувати бажання підлітка брати на себе роль дорослого, давати можливість проводити себе природньо зі своїми хвилюваннями, підтримувати, ділитися досвідом, розмовляти та допомагати зменшувати емоційне напруження.

Так, як на сьогоднішній день військовий конфлікт на території східної частини України залишається невирішеним, це зберігає актуальність у збільшенні інформованості населення щодо наслідків психотравмуючих подій, удосконаленні скринінгових програм раннього виявлення психіч-

них розладів у жертв екстремальних подій і подальший моніторинг стану здоров'я контингентів, які є групами підвищеного ризику та більш детального вивчення цих питань.

Науковий керівник: І.В. Олійник, канд. пед. наук.

Н. Захарова,

2-й рік навчання, ПУ ВНЗ «Міжнародний гуманітарно-педагогічний інститут «Бейт-Хана», м. Дніпро

ДИДАКТИЧНІ УМОВИ ПОДОЛАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ БАР'ЄРІВ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ШКОЛИ

Сьогодні проблема педагогічних бар'єрів є як ніколи актуальною як для будь-якої сфери людської діяльності, так і для педагогічної діяльності, зокрема. Педагогічна практика та наукові дослідження засвідчує, що у навчальному процесі існують як обставини, що сприяють його ефективності, так і ті, що стають перешкодою йому.

Л. Ярославською, на наш погляд, розроблено ефективні дидактичні умови, які сприяють подоланню педагогічних бар'єрів у процесі навчального співробітництва викладачів та студентів. Взагалі під *дидактичними умовами*, які обумовлюють успішність подолання педагогічних бар'єрів, вважає дослідниця, слід розуміти *обставини процесу навчального співробітництва, що є результатом цілеспрямованого вибору, конструювання та застосування елементів змісту, методів, прийомів, а також організаційних форм навчання, завдяки яким процес подолання педагогічних бар'єрів може бути успішним.*

В умовах сучасної загальноосвітньої школи процес подолання педагогічних бар'єрів може бути успішним за таких *дидактичних умов*:

забезпечення оволодіння суб'єктами навчання інформацією про педагогічні бар'єри та їх подолання у навчальному співробітництві учителя і та учнів;

забезпечення набуття суб'єктами навчання практичного досвіду позитивного співробітництва у процесі створення сприятливого емоційно-психологічного клімату на уроці.

На нашу думку, для успішного *подолання педагогічних бар'єрів*, засвоєння суб'єктами навчання інформації з проблеми вчителю необхідно у процесі навчального співробітництва використовувати диференційований підхід та елементи проблемного навчання.

Успішне подолання педагогічних бар'єрів передбачає оволодіння не тільки необхідними знаннями з проблеми, а й відповідними компетенціями. Уміння долати та попереджати педагогічні бар'єри передбачають

комплекс компетенцій учителя, серед яких пріоритетними є емпатійні та рефлексивні.

Сьогодні реалізація дидактичних умов буде малоефективною, якщо не створювати сприятливий емоційно-психологічний клімат на уроках, оскільки оволодіння знаннями та вміннями можливе в атмосфері доброзичливості, взаємодопомоги, взаємоповаги, підтримки, і передбачає організацію і проведення емоційно насиченого заняття за допомогою створення ситуацій успіху, використання елементів гумору, ігрової діяльності тощо.

Науковий керівник: С.В. Сапожников, д-р пед. наук, проф.

ДЛЯ НОТАТОК

Наукове видання
V Всеукраїнська науково-практична конференція
студентів і молодих вчених

СУЧАСНА ВИЩА ОСВІТА: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Тези доповідей
23 березня 2017 р.
(українською, російською та англійською мовами)
Комп'ютерна верстка *А.Ю. Такій*

Підписано до друку 14.03.2017. Формат 60×84/16.
Ум. друк. арк. 10,0. Тираж 100 пр. Зам. № .

ПВНЗ «Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля».
49000, м. Дніпро, вул. Січеславська Набережна, 18.
Тел. (056) 778-58-66, e-mail: rio@duer.edu
Свідоцтво ДК № 4611 від 05.09.2013 р.
Віддруковано у ТОВ «Роял Принт».
49052, м. Дніпро, вул. В. Ларіонова, 145.
Тел. (056) 794-61-05, 04
Свідоцтво ДК № 4765 від 04.09.2014 р.